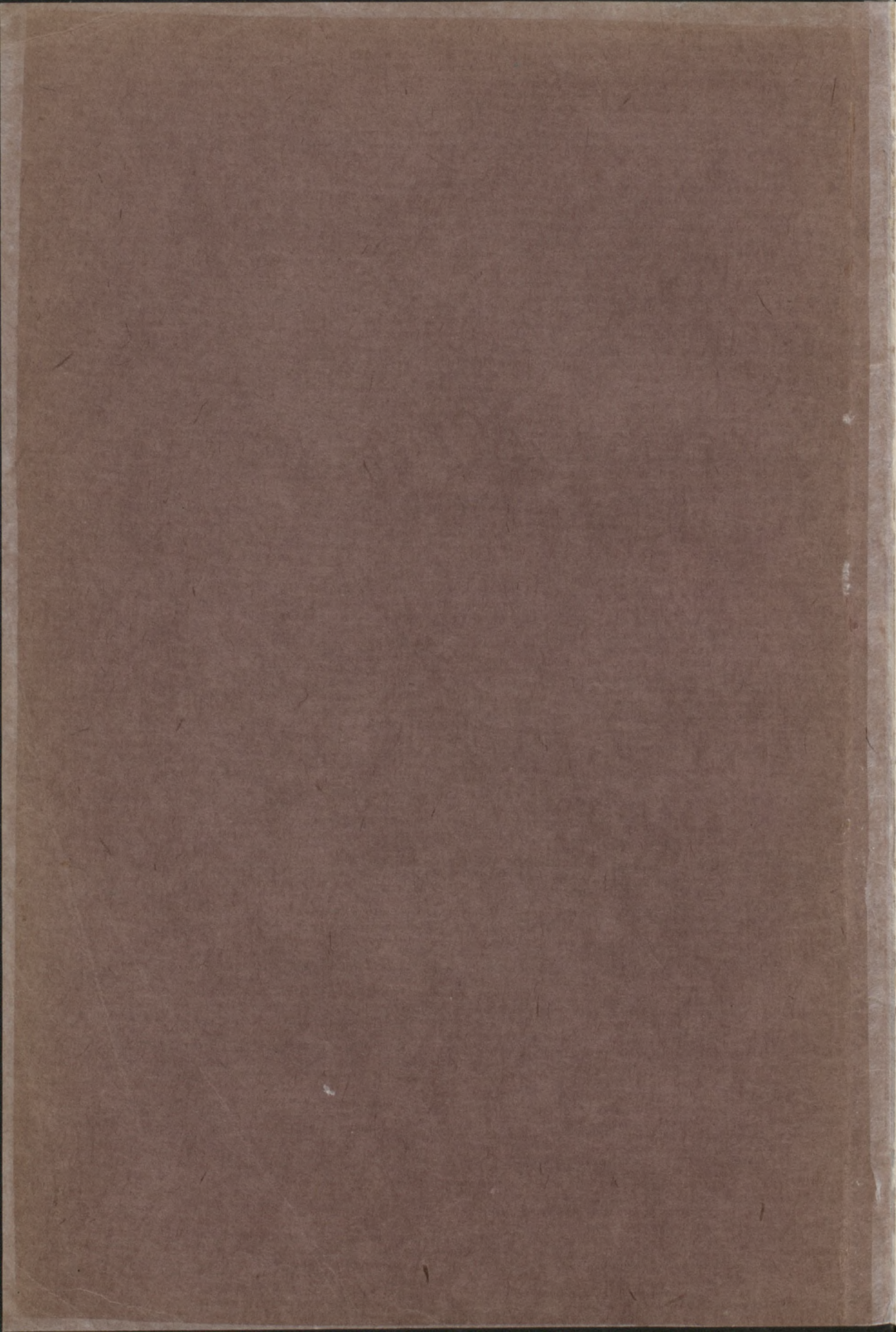

BRONISŁAW RYDZEWSKI

W Y D Z I A Ł
MATEMATYCZNO-PRZYRODNICZY
UNIwersytetu Stefana Batorego
W LATACH 1919 — 1929

WILNO 1931
DRUK JÓZEFA ZAWADZKIEGO

BRONISŁAW RYDZEWSKI

W Y D Z I A Ł
MATEMATYCZNO-PRZYRODNICZY
UNIWERSYTETU STEFANA BATOREGO
W LATACH 1919—1929

WILNO 1931
DRUK JÓZEFA ZAWADZKIEGO

ODBITKA Z «KSIĘGI PAMIĄTKOWEJ KU UCZCZENIU
350 ROCZNICY ZAŁOŻENIA UNIwersYTETU WILEŃSKIEGO»

336 157

K. 2175/62

ROZDZIAŁ I

CZĘŚĆ OGÓLNA

Nauki matematyczne i przyrodnicze na uniwersytetach polskich w pierwszych latach niepodległości wchodziły w zakres wydziałów filozoficznych. Wyjątek stanowił jedynie Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie, który od chwili wskrzeszenia posiadał samodzielny wydział matematyczno-przyrodniczy. Odrębność ta wynikała z faktu, że powołany w r. 1919 do wznowienia przerwanej przed laty pracy naukowej i dydaktycznej Uniwersytet Stefana Batorego przejmował nie tylko ideową łączność z dawnym Uniwersytetem Wileńskim, lecz także dawny jego podział na fakultety. Ponieważ w dawnym Uniwersytecie Wileńskim istniał samodzielny wydział matematyczno-przyrodniczy, pozostał on jako składowa część uczelni i w Uniwersytecie wskrzeszonym. Oddzielenie studjum matematycznego i przyrodniczego od nauk humanistycznych i utworzenie z nich samodzielnego wydziału odegrało w organizacji wydziału poważną rolę. Wpłynęło bowiem decydująco na jego zwartość oraz sprężystość organizacyjną. Czyniąc z niego jednostkę samodzielną, ilościowo niewielką, umożliwiło łatwiejszą realizację zadań, jakie go czekały w niezwykle trudnych powojennych warunkach pracy. Że przytem sama idea oddzielenia studjów matematycznych i przyrodniczych od studjów humanistycznych posiadała swe walory, świadczy fakt wydzielenia z biegiem czasu samodzielných wydziałów matematyczno-przyrodniczych z wydziałów filozoficznych na uniwersytetach we Lwowie, Poznaniu i Warszawie.

Data rozpoczęcia normalnej pracy wydziału matematyczno-przyrodniczego, jeśli pominiemy przedwstępne etapy organizacyjne, jest dzień 15 września 1919 r. W dniu tym odbyło się pierwsze posiedzenie Rady wydziałowej pod przewodnictwem dziekana prof. D-ra Piotra Wiśniewskiego. W skład Rady wchodził: profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego Dr. Michał Siedlecki, równocześnie rektor Uniwersytetu Stefana Batorego, profesor Politechniki Warszawskiej Mr. Kazimierz Sławiński, profesor Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego Dr. Piotr Wiśniewski, równocześnie dziekan wydziału, profesor Politechniki petersburskiej Wiktor Staniewicz, początkowo jako zastępca profesora, a od 1 października jako profesor nadzwyczajny wydziału matematyczno-przyrodniczego. Pierwsza ta Rada wydziałowa miała charakter nieustalony. Członkowie jej bowiem, z wyjątkiem prof. W. Staniewicza, byli urlopowanymi profesorami innych uczelni akademickich. Uchwałą z dnia 15 grudnia 1919 r. Rada wydziałowa zaprasza do udziału w obradach i w pracy zastępców profesorów, Dr. Stefana Bazarewskiego, Dr. Wacława Dziewulskiego, Dr. Władysława Dziewulskiego i Dr. Józefa Patkowskiego.

Podział pracy dydaktycznej ustala się następująco: wykłady i ćwiczenia z matematyki obejmuje prof. Wiktor Staniewicz, astronomji — Dr. Władysław Dziewulski, fizyki — Dr. Wacław Dziewulski i Dr. Józef Patkowski, chemji — prof. Kazimierz Sławiński, chemji rolnej i mikrobiologii — Dr. Stefan Bazarewski, botaniki — prof. Piotr Wiśniewski, zoologii — prof. Michał Siedlecki. W ten sposób podstawowe przedmioty dla uruchomienia studjów matematycznych i przyrodniczych pozyskały wykładających, wyjątek stanowiły jedynie krystalografia i mineralogja. Już na pierwszym posiedzeniu wrześniowem Rada wydziałowa układa program wykładów i powołuje pierwszych asystentów.

Po rozpoczęciu pracy dydaktycznej nastają troski o dalsze powoływanie sił profesorskich. To też w lutym 1920 r. przystępuje Rada wydziałowa do obsadzenia katedr: chemji nieorganicznej, chemji fizycznej, mineralogji, geologii, geografji fizycznej, zoologii i botaniki II. Dnia 3 marca 1920 r. Rada uchwała powołać na katedrę geografji fizycznej docenta Uniwersytetu Jagiellońskiego Dr. Jerzego Smoleńskiego, 27 kwietnia zaś adjunkta Politechniki Warszawskiej Dr. Edwarda Bekiera na katedrę chemji nieorganicznej, obu w charakterze profesorów nadzwyczajnych. W tymże czasie zaprasza Rada na zastępcę profesora geologii fizycznej Józefa Łukaszewicza, a 14 maja powołuje na zastępcę profesora matematyki dotychczasowego asystenta Politechniki Warszawskiej Dr. Stefana Kempistego, obu zapraszając do obrad Rady.

Maj 1920 r. przynosi ustalenie Rady wydziału matematyczno-przyrodniczego. Dnia 14 maja Rada prosi urlopowanych z innych szkół

akademickich profesorów, a mianowicie: prof. Dr. Michała Siedleckiego, prof. Kazimierza Sławińskiego i prof. Dr. Piotra Wiśniewskiego, o definitywne objęcie katedr zoologii, chemii organicznej i botaniki ogólnej na wydziale matematyczno-przyrodniczym U. S. B. Na temże posiedzeniu Rada uchwała powołać na stanowisko profesora nadzwyczajnego geologii fizycznej na katedrze geofizyki Józefa Łukaszewicza, a na stanowisko profesora nadzwyczajnego chemii rolnej i mikrobiologii Dr. Stefana Bazarewskiego. Wreszcie 5 czerwca tegoż roku powołany zostaje na katedrę geologii Dr. Bronisław Rydzewski w charakterze profesora nadzwyczajnego.

Poza wymienionymi wyżej osobami w obradach Rady wydziałowej brał udział w r. 1919/20 profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego Dr. J. Talko-Hryniewicz, który wykładał na wydziale matematyczno-przyrodniczym antropologję oraz anatomję antropologiczną.

Prace organizacyjne i dydaktyczne Rady wydziałowej przerywa ewakuacja 1920 r. Jednakże już w listopadzie tegoż roku, po zwycięstwie wojsk polskich, zbiera się Rada w gmachu uniwersyteckim w Wilnie. Dzięki zatwierdzeniu przez Ministerstwo W. R. i O. P. zgłoszonych przez Radę wydziałową i Senat kandydatów na profesorów i załatwieniu podczas lata aktów nominacyjnych w drugim roku po wskrzeszeniu Uniwersytetu w Wilnie, Rada wydziału matematyczno-przyrodniczego traci charakter nieustalony. Liczy ona ośmiu profesorów, w tem czterech zwyczajnych, w pracach jej i obradach bierze udział także trzech zastępców profesorów. Ustalone zostają następujące katedry: matematyka I (prof. W. Staniewicz), astronomja (prof. Władysław Dziewulski), geofizyka (prof. J. Łukaszewicz), chemja nieorganiczna (prof. E. Bekier), chemja organiczna (prof. K. Sławiński), chemja rolna i mikrobiologja (prof. St. Bazarewski), geologja (prof. Br. Rydzewski), botanika ogólna (prof. P. Wiśniewski). Z pozostałych katedr tymczasowo obsadzone są przez zastępców profesorów dwie katedry fizyki doświadczalnej (Dr. Wacław Dziewulski i Dr. J. Patkowski) oraz II katedra matematyki (Dr. St. Kempisty).

Dnia 13 grudnia 1920 r. występuje Rada do Ministerstwa W. R. i O. P. o uzwyczajnienie nadzwyczajnego profesora astronomji Dr. Władysława Dziewulskiego oraz o przyznanie wydziałowi matematyczno-przyrodniczemu katedry mechaniki teoretycznej w celu powołania na nią w charakterze zastępcy profesora Dr. Wacława Staszewskiego. W styczniu następnego roku uchwała Rada powołać na stanowiska profesorów nadzwyczajnych fizyki doświadczalnej Dr. Wacława Dziewulskiego i Dr. Józefa Patkowskiego.

W końcu roku akademickiego powołuje Rada wydziałowa na zastępcę profesora anatomji porównawczej Dr. Władysława Szeligę-

Mierzewskiego (16. VII. 1921) oraz na zwyczajną katedrę botaniki rolniczej Dr. Bolesława Namysłowskiego, profesora Uniwersytetu Poznańskiego. Pozatem zwraca się do profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego Dr. J. Talko-Hryniewiczza z propozycją objęcia katedry antropologii (7. VII. 1921). Wybory na dziekana na rok akad. 1921/22, przeprowadzone w dniu 7 lipca 1921 r., powierzają to stanowisko prof. Wiktorowi Staniewiczowi.

Zakres pracy organizacyjnej Rady wydziału matematyczno-przyrodniczego zwiększył się w roku akad. 1920/21 dzięki przekazaniu jej przez Senat organizacji wydziału lekarskiego. Do grona Rady przybyli profesorowie Dr. Józef Ziemacki i Dr. Stanisław Władyczko, reprezentujący katedry lekarskie.

Na drugim posiedzeniu połączonych Rad wydziałów matematyczno-przyrodniczego i lekarskiego w dn. 23 września 1920 r. powołana została komisja do spraw wydziału lekarskiego pod przewodnictwem dziekana W. Staniewiczza, złożona z prof. J. Ziemackiego, prof. St. Władyczki i zastępcy profesora Dr. J. Alexandrowicza. Też komisji przekazuje Rada (6. XII. 1920) organizację studjum farmaceutycznego. Dn. 28 stycznia Rada uchwala powołać na zastępcę profesora Dr. Jerzego Alexandrowicza, który dotychczas wykładał anatomję człowieka, oraz na stanowisko zastępcy profesora biologii ogólnej Dr. Jana Wilczyńskiego. W marcu (14. III) zaprasza Rada do udziału w obradach zastępców profesorów na wydziale lekarskim Dr. Jerzego Alexandrowicza, Dr. Michała Reichera i Dr. Jana Wilczyńskiego, oraz na temże posiedzeniu uchwala powołać Dr. Jerzego Alexandrowicza na katedrę histologii w charakterze profesora nadzwyczajnego. Dn. 18 maja tegoż roku powołuje Rada na zwyczajną katedrę chorób wewnętrznych Dr. Aleksandra Oszackiego.

W pracach nad organizacją wydziału lekarskiego doznała Rada wydziałowa wiele pomocy ze strony profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego Dr. E. Maydella, który objął czasowo wykłady i ćwiczenia z fizjologii człowieka, tudzież podjął się organizacji zakładu fizjologii. Uchwałą z dnia 21 czerwca powołała Rada prof. E. Maydella na przewodniczącego komisji do spraw wydziału lekarskiego. Rezultatem rocznych starań o zorganizowanie wydziału lekarskiego były uchwały z dnia 24 czerwca i z dnia 7 lipca 1921 r. powołujące profesorów na katedry lekarskie, a mianowicie: Dr. Juliusza Retingera na katedrę chemji fizjologicznej, Dr. Cezara Traczewskiego na katedrę farmakologii, Dr. Aleksandra Januszkiewicza na katedrę chorób wewnętrznych, Dr. Ludwika Paszkiewicza na katedrę anatomji patologicznej, Dr. Kazimierza Karaffę-Korbutta na katedrę higjeny i Dr. Teofila Gryglewicza na katedrę bakterjologii, wszystkich w charakterze profesorów zwyczajnych, oraz Mr. Jana Muszyńskiego na stanowisko zastępcy profesora farmakognozji.

Uchwały Rady wydziałowej o powołaniu na profesorów Dr. Wacława Dziewulskiego, Dr. Józefa Patkowskiego i Dr. Jerzego Alexandrowicza zostały zatwierdzone i koledzy ci otrzymali akty nominacyjne. Dzięki temu grono profesorów powiększyło się o trzy osoby. Natomiast starania o pozyskanie dla Uniwersytetu Stefana Batorego profesorów: Dr. Jerzego Smoleńskiego, Dr. Juljana Talko-Hryniewiczza oraz profesorów lekarzy: St. Przybytki, Al. Oszackiego i L. Paszkiewiczza nie zostały uwieńczone pozytywnym wynikiem.

Pracami Rady wydziałowej w roku akad. 1920/21 kierował prof. Wiktor Staniewicz jako dziekan wydziału, mianowany początkowo na to stanowisko przez Naczelnika Państwa, a po wydaniu ustawy akademickiej wybrany przez Radę wydziałową. Przy wyborach na dziekana na rok 1921/22 wybrany został powtórnie prof. W. Staniewicz, który jednakże wobec wyboru na rektora zgłosił rezygnację. Na następnych wyborach wybrany został na dziekana wydziału prof. Dr. Władysław Dziewulski.

Trzeci rok po swem wskrzeszeniu rozpoczyna wydział od obsadzenia katedry fizyki teoretycznej, na którą uchwała powołać w charakterze profesora nadzwyczajnego Dr. Jana Weyssenhoffa (pos. 21.IX 1921). Dwóch profesorów opuszcza Wilno, czyniąc duży wyłom w skromnym jeszcze zespole profesorskim wydziału matematyczno-przyrodniczego, mianowicie prof. Dr. Michał Siedlecki i prof. Dr. Edward Bekier. Pierwszy opróżnia katedrę zoologii, wracając do Krakowa, drugi — katedrę chemii nieorganicznej, przenosząc się do Poznania. Na katedrę zoologii powołuje Rada wydziałowa Dr. Jana Prüffera w charakterze zastępcy profesora, a na katedrę chemii nieorganicznej Dr. Marjana Hłaskę, również w charakterze zastępcy profesora. Pertraktacje z prof. Edwardem Bekierem o objęcie katedry chemii fizycznej dały wynik dodatni i na posiedzeniu w dniu 21 października 1921 r. Rada powzięła uchwałę o powołaniu go na tę katedrę. Nie powiodły się natomiast starania o pozyskanie dla wydziału prof. Antoniego Przeborskiego na katedrę matematyki. Odmowną odpowiedź dał również prof. Dr. Bolesław Namysłowski. Koniec grudnia tego roku przynosi nominację Dr. Jana Weyssenhoffa na katedrę fizyki teoretycznej.

Dn. 10 marca 1922 r. uchwała Rada powołać na katedrę botaniki rolniczej Dr. Józefa Trzebińskiego jako profesora zwyczajnego, a w dniu 2 maja dotychczasowego zastępcę profesora na katedrze anatomii porównawczej Dr. Władysława Szeligę-Mierzeyewskiego na profesora nadzwyczajnego na tejsze katedrze.

W budżecie na rok 1922 uzyskuje wydział matematyczno-przyrodniczy dwie nowe katedry, mianowicie trzecią katedrę matematyki i katedrę fizjologii roślin.

Organizacja wydziału lekarskiego posunęła się tak daleko, że już na początku roku akademickiego, w dniu 21 października 1921 r., uchwaliła Rada wystąpić do Senatu Akademickiego U. S. B. z wnioskiem o utworzenie samodzielnego wydziału lekarskiego.

Na dziekana wydziału na rok akad. 1922/23 powołała Rada prof. Dr. Bronisława Rydzewskiego.

Rok akad. 1922/23 przynosi wydziałowi matematyczno - przyrodniczemu miłe i doniosłe postanowienie. Oto wobec pełnego, jeśli o główne katedry chodzi, ukonstytuowania się wydziału mogła Rada przystąpić do spełnienia, w miarę swej możliwości, aktów wdzięczności w stosunku do mężów, zasłużonych dla Wilna i Polski. Dotyczyło to w pierwszym rzędzie wskrzesiciela i serdecznego opiekuna Uniwersytetu Stefana Batorego, Naczelnika Państwa Józefa Piłsudskiego.

Na posiedzeniu nadzwyczajnem w dniu 7 października 1922 roku powzięła Rada wydziałowa uchwałę, w ten sposób zapisaną w protokóle posiedzenia: „Dziekan Rydzewski przedstawia, że oddawna na wydziale matematyczno-przyrodniczym istniało dążenie do nadania Naczelnikowi Państwa doktoratu honorowego wydziału matematyczno-przyrodniczego ze względu na zasługi, położone dla kraju, tudzież specjalnie dla Uniwersytetu Stefana Batorego. Na przeszkodzie stał fakt, że wydział matematyczno - przyrodniczy dotąd nie posiadał prawa wydawania dyplomów doktorskich. Obecnie na mocy rozporządzenia Ministerstwa W. R. i O. P. prawo to wydziałowi zostało przyznane. Wobec tego dziekan wnosi o uchwalenie nadania Naczelnikowi Państwa Józefowi Piłsudskiemu doktoratu honorowego wydziału matematyczno - przyrodniczego, oraz o wniesienie tego, w myśl Ustawy o szkołach akademickich z dnia 13 lipca 1920 r., do Senatu w celu zatwierdzenia przez Ministerstwo. Wniosek uchwalono jednomyślnie”. Uroczysta promocja odbyła się w auli kolumnowej Uniwersytetu. Dokonał jej wobec rektora, Senatu akademickiego, profesorów, młodzieży akademickiej i zaproszonych gości dziekan wydziału matematyczno - przyrodniczego, prof. Br. Rydzewski.

W tymże roku w uznaniu zasług, położonych na polu nauki, mianowała Rada wydziałowa profesora Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie Dr. Benedykta Dybowskiego, syna ziemi nowogródzkiej, sybiraka, znakomitego zoologa i gorącego patriotę, profesorem honorowym wydziału matematyczno - przyrodniczego (pos. 6. XII. 1922).

W dniu 6 grudnia 1922 r. uchwaliła Rada wydziałowa zamienić wakującą katedrę meteorologii na katedrę geodezji wyższej i meteorologii i powołać na nią w charakterze zastępcy profesora Dr. Kazimierza Jantzena, adjunkta obserwatorium astronomicznego U. S. B. Powołano także na profesorów Dr. Juliusza Rudnickiego, profesora Politechniki

Warszawskiej (1.V.1923) i Inż. Witolda Kraszewskiego, dotychczasowego zastępcę profesora na katedrze chemii technicznej, pierwszego na III katedrę matematyki jako profesora zwyczajnego, drugiego na katedrę chemii technicznej jako profesora nadzwyczajnego (14. VI. 1923).

W roku akad. 1922/23 brał udział w pracach Rady wydziałowej Dr. Józef Trzebiński, zaproszony na zastępstwo profesury przed uzyskaniem nominacji na profesora.

Na dziekana na rok 1923/24 wybrała Rada ponownie prof. Dr. Bronisława Rydzewskiego, a po rezygnacji jego z powodu złego stanu zdrowia prof. Dr. Edwarda Bekiera. W roku tym powołany został jeden tylko profesor, mianowicie docent Uniwersytetu Jagiellońskiego, dotychczasowy zastępca profesora, Dr. Marjan Hłasko na katedrę chemii nieorganicznej jako profesor nadzwyczajny (pos. 25. II. 1924). Rok ten był jednym z najtrudniejszych i najtragiczniejszych dla wydziału matematyczno - przyrodniczego. Złowrogie hasła: „oszczędności państwowe” i „redukcje” dały się odczuć w całej pełni. Wszystkie nieobsadzone katedry z wyjątkiem dwóch i wszystkie wakujące etaty asystenckie zostały skreślone. Głos protestu Rady wydziałowej został bez skutku. Skreśleniu uległy takie katedry jak: mineralogia, geografia fizyczna, a więc katedry podstawowe. Pozostawiono natomiast katedry mniej ważne, jak: paleontologia i antropologia. Skreśleń dokonano bez wysłuchania zdania Rady wydziałowej. Ciężki kryzys finansowy państwa silniej niż na innych uniwersytetach odczuty został w Wilnie. Od tych czasów rozpoczynają się nieustające po dzień dzisiejszy starania Rady o odzyskanie utraconych katedr.

Do prac Rady wydziałowej przybywa w roku tym nowy trud, a mianowicie organizacja studjum rolniczego, o czym mowa będzie w innym rozdziale. W związku z tem zostali powołani: prof. Dr. Kazimierz Rogoyski na katedrę ogólnej uprawy roli i roślin i profesor kontraktowy Jan Marszałkiewicz.

Wobec choroby i wyjazdu z Wilna prodziekana Rydzewskiego obowiązki prodziekana pełnił aż do 30 kwietnia 1924 r. prof. Dr. Józef Patkowski. Po powrocie z kuracji prof. Rydzewskiego Rada zleciła mu pełnienie tych obowiązków do końca roku akademickiego.

Na dziekana na rok akad. 1924/25 powołała Rada prof. Dr. Wacława Dziewulskiego. Rok ten przyniósł jedną tylko nominację profesorską. Został powołany na profesora nadzwyczajnego matematyki docent Uniwersytetu Warszawskiego, dotąd zastępca profesora, Dr. Stefan Kempisty (pos. 18. XII. 1924). Ubył zaś w tym roku kilkoletni pracownik wydziału matematyczno - przyrodniczego, zastępca profesora mechaniki teoretycznej, Dr. Wacław Staszewski, który przeszedł do szkolnictwa średniego. Wybory dziekańskie powierzyły ster pracy wydziałowej

na rok 1925/26 prof. Józefowi Trzebińskiemu. W r. 1925/26 Ministerstwo W. R. i O. P. na usilne prośby Rady wydziałowej reaktywowało skreśloną poprzednio katedrę mineralogii, wobec czego Rada przystąpiła do natychmiastowego jej obsadzenia. Dotychczas ten podstawowy dla studiów przyrodniczych przedmiot wykładany był przez prof. Józefa Łukaszewicza. Obecnie Rada uchwaliła powołać asystenta Państwowego Instytutu Geologicznego w Warszawie, Dr. Pawła Radziszewskiego w charakterze zastępcy profesora (pos. 23.IX.1925). Uchwała Rady wydziałowej zatwierdzona została bardzo szybko przez Ministerstwo i na początku grudnia tegoż roku Dr. Paweł Radziszewski rozpoczął pracę. W tymże roku zdecydowała Rada powołać profesora geografii fizycznej. Wobec faktu, że katedra ta została skreślona w czasie przeprowadzania oszczędności, Rada wystąpiła do Ministerstwa z wnioskiem o zamianę nieobsadzonej katedry paleontologii na katedrę geografii fizycznej. Po uzyskaniu przychylnej odpowiedzi z Ministerstwa uchwalono powołać na tę katedrę Dr. Mieczysława Limanowskiego (1. XII. 1925), powierzając mu do czasu uzyskania nominacji zastępstwo na tej katedrze. W ten sposób te dwie tak ważne katedry (mineralogja i geografja fizyczna), dotychczas wakujące i skreślone, zostały obsadzone. Mineralogja na razie tymczasowo, geografja fizyczna definitywnie, gdyż w roku 1926 Dr. M. Limanowski uzyskał nominację na profesora nadzwyczajnego.

W końcu roku akademickiego Rada wydziałowa na wniosek dotychczasowych kierowników zakładu fizycznego prof. Dr. Wacława Dziewulskiego i prof. Dr. Józefa Patkowskiego dokonała podziału zakładu fizycznego na dwa, poruczając kierownictwo pierwszego prof. Dr. Wacławowi Dziewulskiemu, drugiego zaś prof. Dr. Józefowi Patkowskiemu.

Na dziekana na rok 1926/27 został wybrany prof. Dr. Piotr Wiśniewski. Rok ten upływa pod znakiem zabiegów o utrzymanie studjum rolniczego i zreorganizowanie jego programu. Po ustąpieniu z kierownictwa studjum dotychczasowego jego dyrektora prof. Dr. Kazimierza Rogoyskiego, powierza je Rada wydziałowa zastępczo prof. Wacławowi Dziewulskiemu. Historji studjum rolniczego poświęcony jest oddzielny rozdział i jeśli tu o tem wspominamy, to z tego powodu, że troski o studjum rolnicze zajęły podczas trzech lat, a zwłaszcza w roku 1926/27, najwięcej czasu Radzie wydziałowej.

W roku akad. 1926/27 ustala się katedra geodezji wyższej i meteorologii, na którą Rada uchwałą z dnia 25 maja 1927 r. powołuje docenta U. S. B., dotychczasowego zastępcę profesora na tejże katedrze, Dr. Kazimierza Jantzena w charakterze profesora nadzwyczajnego. W lutym 1927 r. ustąpił ze stanowiska dziekana prof. Dr. Piotr Wiśniewski, na dziekana wybrany został prof. Dr. Józef Patkowski.

Wybory dziekańskie na rok akad. 1927/28 złożyły godność dziekana w ręce prof. Dr. Juliusza Rudnickiego. Podczas tego roku skład Rady wydziałowej nie rozszerzył się; natomiast w końcu roku ubył profesor studjum rolniczego Dr. Kazimierz Rogoyski, który przeszedł na emeryturę. Z powodu wyjazdu zagranicę wniósł rezygnację ze stanowiska prodziekana prof. Dr. Józef Patkowski, na zastępcę prodziekana powołała więc Rada prof. Dr. Stefana Kempistego. Kierownictwo studjum rolniczego powierzono prof. Dr. Stefanowi Bazarewskiemu. W roku tym ukończył przepisany ustawą wiek 65 lat najstarszy profesor wydziału prof. Józef Łukaszewicz. Rada wydziałowa na posiedzeniu w dniu 3 lipca 1928 r. wystąpiła do Ministerstwa W. R. i O. P. z wnioskiem o przedłużenie mu obowiązków profesorskich, co uzyskało zgodę Ministerstwa.

Wybory dziekańskie na rok akad. 1928/29 utrzymały stan dawny, to znaczy dziekanem został ponownie prof. Dr. Juliusz Rudnicki, prodziekanem prof. Dr. Stefan Kempisty. Jednakże zaraz w pierwszym trymestrze nowego roku zarówno dziekan jak i prodziekan zrezygnowali ze swych stanowisk, wobec czego Rada powołała na dziekana prof. Kazimierza Sławińskiego, na prodziekana prof. Wiktora Staniewicza (pos. 9. XI i 16. XI. 1928 r.).

W r. 1928/29 wydział matematyczno-przyrodniczy poniósł nieodżałowaną stratę przez śmierć prof. Józefa Łukaszewicza, jednego z pierwszych profesorów wydziału, niestrudzonego pracownika na polu nauki, długoletniego więźnia fortecy szliselburskiej. Mimo złego stanu zdrowia zmarły profesor nie ustawał w pracy, poświęcając się całkowicie swym obowiązkom i młodzieży; osłabiony jego organizm nie wytrzymał tych trudów i dnia 21 listopada 1928 r. ś. p. prof. Łukaszewicz skończył swój tak ciężki żywot. Zmarły zapisał wydziałowi swe zbiory, oraz bogatą bibliotekę, znajdującą się, niestety, w Petersburgu. Rada wydziałowa i Senat wystąpiły do władz polskich z prośbą o poczynienie starań w celu odzyskania tego księgozbioru.

Z prac tegorocznych Rady wydziałowej, zmierzających do rozwoju Uniwersytetu Stefana Batorego, podnieść należy starania o uruchomienie uniwersyteckiego muzeum przyrodniczego. Sprawa tego muzeum omawiana była oddawna na posiedzeniach Rady, napotykała wszakże nieustanne trudności z powodu braku odpowiedniego lokalu. Historycznie zagadnienie muzeum przyrodniczego przedstawia się następująco. Za czasów przedwojennych przy Bibliotece Publicznej istniało dość duże muzeum, zawierające zarówno okazy przyrodnicze jak i archeologiczne. Po wskrzeszeniu Uniwersytetu wileńskiego muzeum to, zresztą mocno nadszarpnięte przez kolejnych okupantów Wilna, zostało zlikwidowane, zbiory zostały przeniesione do odpowiednich zakładów, a sala

oddana na użytek Bibliotece Uniwersyteckiej. W ten sposób Wilno pozbawione zostało muzeum przyrodniczego. Rada wydziału matematyczno-przyrodniczego uważała za jeden z najważniejszych swych obowiązków w stosunku do miasta udostępnienie tych zbiorów dla szerszej publiczności, oraz dla młodzieży szkół średnich. Na posiedzeniu w dniu 9 listopada 1928 r. uchwaliła Rada zwrócić się do Senatu z prośbą o udzielenie lokalu na pomieszczenie muzeum przyrodniczego. Wniosek Rady uzyskał poparcie Senatu, który w tymże roku przyznał na rzecz muzeum przyrodniczego U. S. B. wielką salę w nowej części gmachu Collegium Czartoryskiego przy ul. Zakretowej 23.

Do tymczasowej organizacji muzeum przyrodniczego powołał Senat Dr. Jana Prüffera i prof. Bronisława Rydzewskiego. Nowa ta instytucja uzależniona będzie bezpośrednio od Senatu, jako instytucja ogólnouniwersytecka, podobnie jak Biblioteka Uniwersytecka. Muzeum przyrodnicze obok zbiorów ogólnej natury dbać ma przede wszystkim o zilustrowanie przyrody wileńszczyzny oraz ziem przyległych. Do preliminarza budżetowego na rok 1930/31 wstawiono etaty kierownika muzeum, kustoszów i służby niższej. Narazie w roku akad. 1929/30 organizacja muzeum ma się odbywać przy współudziale zakładów przyrodniczych Uniwersytetu.

Na propozycję Ministerstwa W. R. i O. P. Rada wydziałowa uchwaliła przemianować katedrę geodezji wyższej i meteorologii na katedrę meteorologii, pozatem osieroconą przez ś. p. prof. Józefa Łukaszewicza katedrę geofizyki zamienić na katedrę matematyki. Oba wnioski Ministerstwo W. R. i O. P. zatwierdziło.

Na początku III trymestru zmuszony był zrezygnować ze stanowiska prodziekana prof. W. Staniewicz, na to miejsce Rada wydziałowa powołała prof. D-ra Edwarda Bekiera. W końcu roku akademickiego Pan Prezydent Rzeczypospolitej, w myśl uchwały Rady wydziałowej, mianował dotychczasowego zastępcę profesora docenta D-ra Kazimierza Jantzena profesorem nadzwyczajnym meteorologii.

*

Po dziesięciu latach pracy organizacyjnej, prowadzonej w warunkach niełatwych, zarówno ze względu na trudności finansowe, jak i trudności pozyskania kandydatów na katedry, wydział matematyczno-przyrodniczy został skonsolidowany w zwartą, świadomą swych celów i zadań jednostkę. W skład jego wchodzi obecnie (w r. 1929): profesor honorowy Dr. Benedykt Dybowski; profesorowie zwyczajni: Mr. Kazimierz Sławiński, Wiktor Staniewicz, Dr. Piotr Wiśniewski, Dr. Władysław Dziewulski, Dr. Juljusz Rudnicki, Dr. Józef Trzebiński; profesorowie nadzwyczajni: Dr. Edward Bekier, Dr. Bronisław Rydzewski, Dr. Stefan Kempisty,

Dr. Stefan Bazarewski, Dr. Wacław Dziewulski, Dr. Józef Patkowski, Dr. Jan Weyssenhoff, Dr. Władysław Szeliga-Mierzeyewski, Inż. Witold Kraszewski, Dr. Marjan Hłasko, Dr. Mieczysław Limanowski i Dr. Kazimierz Jantzen. Pozatem czasowo obsadzone są katedry przez zastępców profesorów: D-ra Jana Prüffera (katedra zoologii) i D-ra Pawła Radziszewskiego (katedra mineralogii).

Rada wydziału matematyczno-przyrodniczego podczas tych dzieśięciu lat nadała *veniam legendi* dwom osobom: D-rowi Felicjanowi Kempieńskiemu, dziś profesorowi Uniwersytetu Warszawskiego i D-rowi Kazimierzowi Jantzenowi, dziś profesorowi meteorologii U. S. B.

Praca naukowa i dydaktyczna prowadzona jest na wydziale matematyczno-przyrodniczym w 4-ch seminarjach i 18 zakładach. Studja matematyczne koncentrują się w trzech seminarjach, kierowanych przez prof. Wiktora Staniewicza, prof. D-ra Juliusza Rudnickiego i prof. D-ra Stefana Kempistego. Seminarja matematyczne mieszczą się w głównym gmachu uniwersyteckim w skrzydle przy ul. Zamkowej 11. Obserwatorium astronomiczne prowadzi prof. Dr. Władysław Dziewulski przy pomocy adjunkta D-ra Stanisława Szeligowskiego. Zakładem meteorologii, mieszczącym się w lokalu obserwatorium astronomicznego w Collegium Czartoryskiego, kieruje prof. Dr. Kazimierz Jantzen. Nauki fizyczne skupiają się w dwóch zakładach fizyki doświadczalnej, kierowanych przez prof. D-ra Wacława Dziewulskiego (I zakład fizyczny) i prof. D-ra Józefa Patkowskiego (II zakład fizyczny), w zakładzie fizyki teoretycznej pod dyktęją prof. D-ra Jana Weyssenhoffa oraz w seminarjum mechaniki, kierowanym zastępczo przez tegoż profesora. Z pięciu zakładów chemicznych trzy mieszczą się (wraz z zakładami fizycznymi) w gmachu Instytutu Jędrzeja Śniadeckiego. Są to zakłady: chemji nieorganicznej pod kierunkiem prof. D-ra Marjana Hłaski, chemji organicznej pod kierunkiem prof. Mr. Kazimierza Sławińskiego i chemji fizycznej pod kierunkiem prof. D-ra Edwarda Bekiera. Przy zakładach tych istnieje wspólna biblioteka chemiczna, zarządzana przez prof. D-ra Edwarda Bekiera. Zakład chemji technicznej, prowadzony przez prof. Inż. Witolda Kraszewskiego, nie posiada własnego pomieszczenia; mieści się on narazie w części zakładu chemji fizjologicznej. Należy mieć nadzieję, że wkrótce już, po przeniesieniu się zakładu anatomicznego z Instytutu Jędrzeja Śniadeckiego do nowego lokalu, zakład chemji technicznej znajdzie właściwe swe miejsce w tym Instytucie, obok innych zakładów chemicznych. Zakład chemji rolnej i mikrobiologii, prowadzony przez prof. Dr. Stefana Bazarewskiego, mieści się w Collegium Józefa Piłsudskiego obok zakładów rolniczych.

Nauki mineralogiczne i geologiczne skupiały się w trzech zakładach: mineralogicznym, geologicznym i geofizycznym, zajmujących górne piętro

w Collegium Czartoryskiego. Kierownictwo zakładu mineralogii i geofizyki spoczywało pierwotnie w rękach prof. Józefa Łukaszewicza. W r. 1926, po powołaniu na zastępcę profesora D-ra Pawła Radziszewskiego, zakład mineralogiczny został oddzielony od zakładu geofizyki. Kierownictwo jego objął Dr. Paweł Radziszewski, a zakład geofizyki pozostał przy prof. Józefie Łukaszewiczu. W roku 1928, po śmierci jego, przez rok zastępczo opiekował się tym zakładem prof. Dr. Bronisław Rydzewski. W roku 1929 Rada wydziałowa uchwaliła przemianować katedrę geofizyki na katedrę matematyki, co zostało aprobowane przez Ministerstwo W. R. i O. P.; zakład geofizyki jest wobec tego w stanie likwidacji.

Zakład geologiczny od początku swego istnienia znajduje się pod kierunkiem prof. D-ra Bronisława Rydzewskiego. Zakładami botanicznymi kierują: prof. Dr. Piotr Wiśniewski i prof. Dr. Józef Trzebiński. Pierwszy jest kierownikiem zakładu botaniki ogólnej, mieszczącego się w Collegium Czartoryskiego, drugi — zakładu systematyki roślin, mieszczącego się w Collegium Józefa Piłsudskiego. Prof. Dr. Józef Trzebiński jest równocześnie dyrektorem ogrodu botanicznego na folwarku Zakret.

Kierownictwo zakładu zoologii, założonego przez rektora Michała Siedleckiego, spoczywa w rękach D-ra Jana Prüffera; zakład anatomii porównawczej spoczywa w rękach prof. D-ra Władysława Szeliga-Mierzeyewskiego. Oba te zakłady zajmują pierwsze piętro w starej części gmachu Collegium Czartoryskiego.

Dodać trzeba, że w pracach nad kierownictwem zakładów, oprócz wspomnianego wyżej adjunkta obserwatorium astronomicznego D-ra Stanisława Szeligowskiego, dopomagali jako asystenci: Dr. Osman Achmatowicz w zakładzie chemii organicznej i Dr. Eugenjusz Michalski w zakładzie chemii nieorganicznej.

Streszczając dziesięcioletnią pracę wydziału matematyczno-przyrodniczego, niepodobna nie wspomnieć o sprawie uregulowania studjów matematycznych i przyrodniczych. Ustawa o szkołach akademickich z r. 1920 przewidywała dwa stopnie naukowe: niższy i wyższy, tudzież ustalenie programu studjów i egzaminów. Poprzednio obowiązywała wydział matematyczno - przyrodniczy ustawa i zwyczaje austriackie o wolnych studjach. Wobec tego że zasada wolnych studjów dawała jak najgorsze rezultaty na wydziale matematyczno-przyrodniczym, Rada wydziałowa już w 1922 r. przystąpiła do pracy nad ułożeniem nowych przepisów studjów i egzaminów, oraz wystąpiła do Ministerstwa W. R. i O. P. z wnioskiem o przeprowadzenie rozporządzeń wykonawczych w tej sprawie, przesyłając równocześnie swój projekt. W protokołach Rady wydziałowej sprawa ta powtarza się co roku, co roku szły memorjały i prośby do Ministerstwa o przyspieszenie uregulowania tej tak ważnej rzeczy.

Oprócz pracy nad organizacją zakładów i pracy wydziałowej członkowie Rady wydziału matematyczno-przyrodniczego brali czynny udział w pracach ogólnouniwersyteckich. Trzech profesorów naszego wydziału pełniło trudne lecz zaszczytne obowiązki rektorów Uniwersytetu. Byli to prof. Dr. Michał Siedlecki, prof. Wiktor Staniewicz i prof. Dr. Władysław Dziewulski. Niepodobna wyliczać udziału wszystkich profesorów w komisjach uniwersyteckich; w sprawach ogólnoakademickich wydział matematyczno-przyrodniczy zawsze chętnie w miarę sił swoich służył swą pracą i nigdy się od niej nie uchylał.

Może należałoby wspomnieć tylko o organizacji wykładów powszechnych, a to z tego chociażby powodu, że w pierwszych latach wznowionego życia uniwersyteckiego w Wilnie wykłady te były poważną emanacją Uniwersytetu nazewnątr, zaznajamiały społeczeństwo wileńskie z Uniwersytetem, nawiązywały bliższy kontakt. Od pierwszych dni działalności powszechnych wykładów uniwersyteckich wydział matematyczno-przyrodniczy bierze w nich czynny udział. W komisji powszechnych wykładów uniwersyteckich wiele pracy i inicjatywy wnieśli przedstawiciele naszego wydziału: prof. K. Sławiński, prof. Br. Rydzewski, prof. St. Kempisty, Dr. J. Prüffer i prof. M. Limanowski.

Dziesięciolecie pracy Uniwersytetu Stefana Batorego zbiegło się z uroczystością 350-lecia Uniwersytetu w Wilnie. Starym zwyczajem akademickim uchwaliła Rada wydziałowa nadać w tych dniach pamiątkowych mężom zasłużonym dla nauki doktoraty honorowe: Panu Prezydentowi Rzeczypospolitej prof. D-rowi Ignacemu Mościckiemu, składając hołd jego wielkiej pracy naukowej i zasługom położonym dla dobra Polski na najwyższym stanowisku Rzeczypospolitej. Dalej otrzymali doktoraty honorowe profesorowie poprzedzającej nas w rozwoju nauki polskiej Wszechnicy Jagiellońskiej: prof. Dr. Emil Godlewski (senior), niestrudzony badacz przyrody, który szeroko rozślawił w świecie naukowym imię polskie, nestor naturalistów polskich, i prof. Dr. Michał Siedlecki, znakomity zoolog, pierwszy rektor i organizator Uniwersytetu Stefana Batorego. Odznaczony został również Dyrektor Funduszu Kultury Narodowej p. Stanisław Michalski, pracownik cichy i skromny, nie szukający poklasku i rozgłosu, a tak nam wszystkim przyrodnikom polskim drogi. Bo czyż w tym dniu, dla nas uroczystym, mógł nie być razem z nami, blisko z nami związany, człowiek, którego całe życie było i jest jedną wielką pracą i ofiarą dla rozwoju nauki polskiej!

Wysokiem odznaczeniem jest doktorat honorowy. O ileż jest on wyższy, gdy imiona odznaczone stają się chlubą dla odznaczającej instytucji. Z wydziałem matematyczno-przyrodniczym na zawsze zostały związane imiona Piłsudskiego i Mościckiego, E. Godlewskiego, M. Siedleckiego, — i imię St. Michalskiego. Niech ten związek duchowy

z najlepszymi w narodzie będzie dla przyszłych pokoleń, a przede wszystkim dla naszej młodzieży, nakazem ich pracy, wzorem do naśladowania, celem ku dojrzeniu.

ROZDZIAŁ II

STUDJUM ROLNICZE

Osobny rozdział w historii dziesięciolecia pracy wydziału matematyczno - przyrodniczego należy poświęcić studjum rolniczemu, a to ze względu na to chociażby, że organizacja studjum pochłonięła nie mniej czasu niż zorganizowanie całego wydziału. Parę stronic, jakie tej sprawie poświęcamy, w żadnym razie nie będą mogły zobrazować ani tych długich zabiegów członków Rady wydziałowej i dziekanów, ich wprost syzyfowych wysiłków, ani tych ogromnych trudności, do pokonania ciężkich, jakie nieustannie stawały na drodze realizacji studjum rolniczego w Wilnie. To jedno pewne, że żadne zagadnienie organizacyjne na Uniwersytecie naszym nie wystawiło na równą próbę cierpliwości i poczucia obowiązków zarówno władz akademickich jak i profesorów.

Sprawa założenia na Uniwersytecie wileńskim studjum rolniczego omawiana była w sposób konkretny po raz pierwszy już w pierwszym roku istnienia Uniwersytetu Stefana Batorego, to jest w dniu 16 lutego 1920 r. Na zebraniu Rady wydziału matematyczno - przyrodniczego, które miało organizować studjum, obecny był ówczesny szef Sekcji Szkół Wyższych Ministerstwa W. R. i O. P., prof. Dr. Adam Wrzosek. Powołano wówczas komisję, złożoną z dziekana wydziału prof. W. Staniewicza i prof. D-ra St. Bazarewskiego, i polecono jej ustalenie listy potrzebnych katedr, zakładów, oraz znalezienie gmachu dla studjum. Brano przytem w rachubę dawne koszary t. zw. ignacowskie. Inwazja bolszewicka i ewakuacja Wilna pracę tę przerwały.

Po powrocie do Wilna organizacja studjum rolniczego została na pewien czas odroczone. Wydział macierzysty, który to studjum miał stworzyć, to jest nasz wydział sam był wówczas w najgorszej dobie organizacyjnej. Pozatem, w myśl uchwały Senatu, zajęty był organizacją wydziału lekarskiego. Było nas mało i wprost brakło czasu i sił na studjum rolnicze. Jednakże przy końcu 1920/21 roku akademickiego, gdy były wszelkie dane, że z rokiem następnym wydział lekarski będzie mógł pracować samodzielnie, sprawa studjum rolniczego weszła znów na porządek dzienny. Na posiedzeniu w dniu 16 lipca 1921 r. Rada wydziałowa podnosi na nowo sprawę jego organizacji. Kierownictwo przyszłego studjum zaproponowano prof. Dr. Kazimierzowi Rogoyskiemu

i prof. Dr. Józefowi Pomorskiemu-Mikułowskiemu, obaj jednak dali odpowiedź odmowną. Mimo to dn. 30 marca 1922 r. Rada występuje do Senatu z wnioskiem otwarcia studjum rolniczego, oraz uchwała program wykładów i ćwiczeń. Paraliżuje jednak te zamierzenia trudność znalezienia kierownika, zarazem poczucie odpowiedzialności za instytucję, będącą poza kompetencją fachową Rady, która nie miała w swym gronie specjalistów-rolników.

Wydarzeniem, które wznowiło sprawę, był zapis margrabiny Janiny Umiastowskiej-Milewskiej, na rzecz Uniwersytetu uczyniony, a przekazujący Uniwersytetowi dobra Żemłosław, z warunkiem powołania do życia studjum rolniczego. Ponieważ w r. 1923 upływał termin, postawiony w akcie darowizny, dziekan wydziału matematyczno-przyrodniczego prof. Dr. Br. Rydzewski porusza dn. 12 stycznia 1922 r. na posiedzeniu Senatu sprawę uruchomienia studjum. Senat uważając tę rzecz za pilną i potrzebną, posiadając zresztą w tej sprawie poprzednie uchwały Rady wydziału matematyczno-przyrodniczego, przekazuje ją temuż wydziałowi. Rada wydziału na posiedzeniu w dniu 17 stycznia wybiera komisję złożoną z dziekana prof. D-ra Br. Rydzewskiego i profesorów: D-ra Wł. Dziewulskiego, D-ra St. Bazarewskiego, K. Sławińskiego, D-ra P. Wiśniewskiego i ta na posiedzeniu w dniu 21 marca przedłożyła Radzie wydziałowej wniosek o uruchomienie w roku akademickim 1923/24 pierwszego roku studjum rolniczego. Wniosek ten zostaje uchwalony i przesłany do decyzji Senatu. Senat zaś na posiedzeniu w dniu 23 marca uchwała „uruchomić studjum rolnicze przy wydziale matematyczno-przyrodniczym od roku akademickiego 1923/24 i wystąpić do Ministerstwa W. R. i O. P. o zatwierdzenie tej uchwały”. Opierając się na tej uchwale, wstawia Rada wydziałowa do preliminarza budżetowego na rok 1924 trzy katedry dla przyszłego studjum rolniczego (katedrę uprawy roli i roślin, hodowli zwierząt, oraz jedną katedrę bez wymienienia nazwy, dla przyszłego kierownika studjum). Równocześnie komisja do spraw studjum rolniczego opracowuje całkowity skład nauczycielski studjum, oraz rozpoczyna pertraktacje z prof. Dr. Kazimierzem Rogoyskim o objęcie kierownictwa.

Na pierwszym, wrześniowym posiedzeniu roku 1923/24 Rada wydziałowa zwraca się do Senatu z prośbą o zapytanie Ministerstwa W. R. i O. P., czy jest ono skłonne do zatwierdzenia uchwał Rady wydziałowej i Senatu w sprawie uruchomienia z początkiem roku akademickiego 1923/24 studjum rolniczego, oraz o zezwolenie opłacania profesorów katedr rolniczych w okresie do 1 stycznia 1924 r., zanim nie zostaną te rzeczy załatwione w budżecie, z nieobsadzonych katedr Uniwersytetu Stefana Batorego. W odpowiedzi na te wnioski i zapytania Ministerstwo W. R. i O. P. pismem z dnia 21 września 1923 r.

donosi, że „uważa motywy wniosku Rady wydziału matematyczno-przyrodniczego o powołanie do życia studjum rolniczego w Uniwersytecie Stefana Batorego za słuszne i prosi o przedstawienie planu finansowego tego studjum oraz wskazanie dla niego pomieszczeń”. Plan finansowy i organizacyjny zostaje przez Radę uchwalony i przesłany Ministerstwu.

Decydującym momentem w tych paroletnich usiłowaniach Rady wydziałowej jest dzień 14 stycznia 1924 r., kiedy to Minister W. R. i O. P. prof. Bolesław Miklaszewski rozporządzeniem swoim zezwala na otwarcie przy wydziale matematyczno-przyrodniczym U. S. B. studjum rolniczego. Równocześnie Ministerstwo, przychylając się do wniosków Senatu, przemianowuje cztery katedry nieobsadzone, wskazane przez Senat, na katedry studjum rolniczego. Tu muszę podkreślić uczynność i dobrą wolę innych wydziałów Uniwersytetu, które przekazały na rzecz studjum 3 własne katedry.

Zdawało się, że sprawa studjum rolniczego załatwiona została pomyślnie. Uczucie to mieliśmy wszyscy. Rada spełniła swój obowiązek wobec społeczeństwa województw północno-wschodnich, powołując do życia potrzebną dla nich wyższą szkołę rolniczą. Zdawano sobie wprawdzie sprawę z tego, że jest to dopiero początek, że do zrobienia jest bardzo wiele, ale w każdym razie ruszono tę sprawę z martwego punktu. W r. 1924 obsadzono dwie katedry rolnicze. Powołano prof. D-ra Kazimierza Rogoyskiego na katedrę ogólnej uprawy roli i roślin, zlecając mu jednocześnie kierownictwo studjum, oraz p. Jana Marszałkowicza w charakterze kontraktowego profesora żywienia zwierząt domowych. Przedmioty przyrodnicze, stanowiące podstawę studjów rolniczych, objęli profesorowie wydziału matematyczno-przyrodniczego, inne zlecono siłom miejscowym. A więc geometrię wykreślną zlecono dyr. Bronisławowi Zapaśnikowi, miernictwo i niwelację Inż. Józefowi Iwaszkiewiczowi, ekonomikę rolniczą docentowi wydziału prawa i nauk społecznych U. S. B., dzisiejszemu ministrowi Dr. Witoldowi Staniewiczowi. Z początkiem roku akad. 1924/25 ofiarowuje swą cenną współpracę prof. Uniwersytetu Poznańskiego Dr. Zygmunt Moczarski, który wykłada hodowlę zwierząt dla II roku.

Organizacją studjum rolniczego kieruje dyrektor studjum prof. Dr. Kazimierz Rogoyski, posiadając organ doradczy w komisji rolniczej, złożonej z profesorów wydziału matematyczno-przyrodniczego, którzy wykładają na studjum. W pierwszym trimesztrze roku akad. 1924/25, na wniosek dyrektora studjum, przyjęty przez komisję rolniczą, uchwała Rada wydziałowa program organizacyjny studjum rolniczego dla starszych lat studjów, program oryginalny, odbiegający od programów innych szkół czy wydziałów rolniczych w Polsce, a przewidujący całoroczną praktykę podczas samych studjów. Dla najlepszych studentów

uzyskuje dyrektor studjum stypendja rządowe na wyjazd na tę praktykę roczną zagranicę. Paru studentów jedzie do Danji, reszta otrzymuje praktykę w kraju.

Rok 1925 przynosi pierwsze załamanie w organizacji studjum rolniczego, rozpoczyna się pierwszy akt dramatu, któryśmy mieli przeżywać przez parę lat. Oto Ministerstwo W. R. i O. P., mylnie poinformowane o dochodach fundacji żemłosławskiej, kwalifikuje katedry studjum jako zwrotne z funduszków fundacji. Oznacza to, że Uniwersytet winien co roku zwracać rządowi sumy, wypłacane przez kasę Uniwersytetu czterem profesorom, zajmującym katedry rolnicze. Zarządzenie to, będące niewątpliwie echem systemu oszczędnościowego, postawiło studjum rolnicze w niezwykle trudnem położeniu. Jeśli przedtem obsadzenie katedr rolniczych było trudne z powodu braku teoretyków rolników w Polsce, wskutek zatrudnienia ich w najrozmaitszych instytucjach, dających lepsze pole do pracy, niż oddalone i z gruzów wojennych dźwigające się Wilno, — to z chwilą zakwestjonowania pewności samych katedr stało się ono niemożliwe. Tymczasem fundacja żemłosławska, aby się mogła rentować, wymagała olbrzymiej pracy i wielkich inwestycji. Przecie przez tę ziemię przeszła wojna w całej swej grozie niszczycielskiej. Zawiodły więc nadzieje czerpania z niej wpływów, które mogłyby być użyte na rzecz studjum rolniczego. Nie wpłynęły dodatnio na sytuację studjum nieporozumienia, wynikłe między ofiarodawczynią fundacji żemłosławskiej a zarządcą fundacji, Uniwersytetem. Sytuacja istotnie stawała się bez wyjścia. Dwa pierwsze lata studjum rolniczego funkcjonują. Nieustanną troską Rady wydziałowej są lata następne, starsze. W wytworzonych warunkach niepewności niepodobieństwem jest obsadzenie pozostałych dwóch katedr rolniczych. I oto Ministerstwo W. R. i O. P. skreśla je w budżecie na rok 1926, ponieważ nie zostały obsadzone. W rezultacie studjum rolnicze zostaje przy dwóch katedrach.

Że przy takim stanie rzeczy studjum istniało, jest to do zawdzięczenia obywatelskiej i ofiarnej pomocy profesorów innych uczelni rolniczych, którzy w wiosennym trimesztrze 1925/26 roku akademickiego przybyli do Wilna i dali naszym studentom wykłady z przedmiotów, obowiązujących na starszych latach studjów. Dziś składając sprawozdanie z tych prac i wysiłków, nie możemy nie wyrazić naszej najgłębszej wdzięczności wszystkim tym kolegom za ich trud. Zawdzięczamy pomoc ofiarną docentowi Olbrychtowi, profesorom: Szymanowskiemu, Janowi Sosnowskiemu, Dobrzańskiemu i Włodz. Gorjaczkowskiemu.

Jednakże te najlepsze nawet wykłady, prowadzone dorywczo przez profesorów przyjezdnych, nie mogły być uważane za należyte wyjście z trudności. To też Rada wydziału poświęca sprawie studjum rolniczego szereg posiedzeń i wreszcie stwierdza, w uchwałach z dni 12 i 13 maja

1926 r., że w obecnych warunkach finansowych prowadzenie studjum rolniczego jest niemożliwe, oraz zwraca się do Senatu z prośbą o ustalenie podstaw finansowych, na jakich ma być ono oparte w przyszłości.

Niepodobna w tem krótkim sprawozdaniu podać wszystkich, raz po raz podejmowanych prób wyjścia z sytuacji beznadziejnej. Studjum rolnicze w tych warunkach stawało się ciężarem, przytłaczającym życie Rady wydziałowej. Z jednej strony poczucie odpowiedzialności, tem wyższe, im oczywistsza była potrzeba studjum rolniczego w Wilnie — z drugiej przeszkody na każdym kroku, paraliżujące wszystkie wysiłki.

W grudniu 1926 r. spada grom. Minister W. R. i O. P. prof. Dr. Kazimierz Bartel zawiadamia Radę, że „od roku akademickiego 1927/28 nie udzieli dla studjum rolniczego środków z budżetu państwowego”. Decyzja ta wywołuje rezygnację prof. Dr. Kazimierza Rogoyskiego ze stanowiska kierownika studjum, oraz protest Rady wydziałowej, poparty przez Senat. Kierownikiem studjum zostaje prof. Dr. Wacław Dziewulski. Społeczeństwo wileńskie gorąco popiera stanowisko Rady wydziału matematyczno - przyrodniczego i Senatu Uniwersytetu. W rezultacie rozpoczynają się długie pertraktacje z rządem, wyjazdy delegacji, opracowywanie planów finansowych. Wynikiem tego było zredukowanie studjum rolniczego w Wilnie do dwóch pierwszych lat. Dalsze studia mieli studenci odbywać w innych uczelniach. Takie postawienie sprawy wywołało potrzebę przystosowania programu wykładowego dwóch lat do programów innych szkół rolniczych w Polsce, w rezultacie zaś przeładowanie studentów wykładami. Mimo takiego zredukowania studjum rolniczego niepodobna było wypełnić na miejscu wszystkich potrzeb wykładowych i nadal trzeba było korzystać z pomocy profesorów innych uczelni rolniczych w Polsce, a także innych wydziałów Uniwersytetu Stefana Batorego. Studjum rolnicze korzystało więc z prac profesorów: Dr. Marjana Eigera, który wykładał fizjologię zwierząt, Dr. Franciszka Bossowskiego, który wykładał nauki prawne, Dr. Jerzego Alexandrowicza, który dał wykłady genetyki, Bronisława Wróblewskiego (nauki prawne), st. asystenta Dr. St. Świaniewicza (ekonomja społeczna), radcy województwa W. Reissa (prawo administracyjne). Nie odmówili swej pomocy prof. Stefan Biedrzycki z Warszawy i docent Dr. Teodor Marchlewski z Krakowa. Najserdeczniejszymi węzłami z naszą uczelnią rolniczą związany został jednakże profesor Uniwersytetu Poznańskiego Dr. Zygmunt Moczarski, który zawsze był gotów służyć nam swą cenną radą, stałą opieką nad zakładem hodowli i przez te trudne lata był stale naszym najochootniejszym współpracownikiem.

Rok akad. 1927/28 upływa w nieustannych wysiłkach, zmierzających do dźwignięcia studjum rolniczego, do uzyskania katedr, zakładów. Dzięki staraniom władz uniwersyteckich Rada uzyskuje subwencję

w Ministerstwie Rolnictwa, a w Ministerstwie W. R. i O. P. stypendja dla studentów - rolników, wyjeżdżających na dalsze studia do innych uczelni. Mimo tych trudnych warunków studenci - rolnicy pracują, pracownie są pełne. Jest to najlepszym dowodem potrzeby studjum rolniczego w Wilnie. Po prof. Wacławie Dziewulskim kierownikiem studjum zostaje prof. Dr. Stefan Bazarewski. W marcu 1928 r. Rada wydziałowa występuje do Ministerstwa W. R. i O. P. o reaktywowanie skreślonej katedry hodowli zwierząt, wskazując na to stanowisko Dr. Teodora Marchlewskiego, docenta Uniwersytetu Jagiellońskiego.

W końcu roku akademickiego ustępują dotychczasowi profesorowie studjum rolniczego: prof. Dr. Kazimierz Rogoyski i prof. Jan Marszałkowicz. Z prof. Rogoyskim ustąpił człowiek, który w organizację studjum włożył całą swą duszę i niezmierzoną ilość pracy. Tak się okoliczności złożyły, że nie było mu dane doprowadzić do celu swych zamierzeń, dla których pracował tak wiele i z takim samozaparciem.

Rok akad. 1928/29 zastał studjum rolnicze w takim stanie, w jakim ono było w czasie uruchomienia. Przed Radą wydziału stała znowu organizacja studjum jako sprawa otwarta. W porównaniu z okresem uruchomienia studjum, Rada obecnie stała do pracy bardziej doświadczona. Zmieniły się również warunki na lepsze. Władze centralne przekonały się, że niepodobna dziś jeszcze liczyć na dochody z fundacji żemłosławskiej, a przekonane już o nieodzowności studjum, zaczęły je stawiać na gruncie realnym, budżetu państwowego.

Pod energicznym kierunkiem dziekana wydziału prof. Dr. K. Sławińskiego i przy wytrwałej pracy kierownika studjum prof. Dr. St. Bazarewskiego — organizacja studjum wchodziła na nowe drogi. Starania dziekana wydziału uwieńczone zostały o tyle pozytywnym rezultatem, że Minister W. R. i O. P. pismem z dnia 26 marca 1929 r. zatwierdził wniosek Rady wydziałowej o uruchomienie z początkiem roku akad. 1929/30 III roku studjów na studjum rolniczym. Samo studjum otrzymało dwie nowe katedry, mianowicie: katedrę hodowli zwierząt i katedrę ekonomiki rolniczej. Rada przystąpiła do obsadzenia wakujących katedr: ogólnej uprawy roli i roślin, tudzież hodowli. Przez pewien czas istniała nadzieja pozyskania dla Wilna prof. Z. Pietruszczyńskiego z Poznania na katedrę ogólnej uprawy roli i roślin, tudzież docenta Dr. Teodora Marchlewskiego na katedrę hodowli. Wprawdzie nadzieje te zawiodły, jednak w osobie prof. Z. Pietruszczyńskiego zyskano cennego doradcę w sprawach organizacji studjum rolniczego. Dn. 15 stycznia 1929 r. Rada powołała w charakterze zastępcy profesora na katedrę ogólnej uprawy roli i roślin dyrektora stacji doświadczalnej w Bieniakoniach Wacława Łastowskiego, powierzając mu również kierownictwo tego zakładu. W kwietniu tegoż roku (23.IV) Rada powołała na profesora

zwyczajnego ekonomiki rolniczej Dr. Witolda Staniewicza, ministra Reform Rolnych, a w maju wystąpiła do Ministerstwa o przemianowanie wakującej, po rezygnacji doc. T. Marchlewskiego, katedry hodowli na katedrę szczegółowej uprawy roślin. Wreszcie w preliminarzu budżetowym na rok 1929/30 wstawiono katedrę hodowli, która niewątpliwie zostanie studjum rolniczemu przyznana. Dziekan wydziału rozpoczął także pertraktacje z doc. Dr. E. Leleszem w sprawie objęcia katedry żywienia. Obsadzenie tej katedry nastąpi w roku 1929/30. Z końcem roku akad. 1928/29 doszła do skutku nominacja prof. Dr. Witolda Staniewicza.

W ten sposób ostatni rok dziesięciolecia zaznaczył się szeregiem poważnych zdobyczy w organizacji studjum rolniczego. Wychodzi ono z dotychczasowego przygotowawczego studjum dwuletniego na normalne studjum wobec perspektywy, zresztą zupełnie realnej, uruchomienia w roku akad. 1929/30 trzeciego roku studjów, a potem czwartego. Plan wykładów na rok III został tak ułożony, że uprawę szczegółową obejmie dyr. W. Łastowski, hodowlę — prof. Dr. Zygmunt Moczarski oraz inspektor Wierzbicki i Inż. J. Czerniewski, meljoracje rolne — Inż. J. Iwaszkiewicz, higienę i weterynarię — A. Nowicki, podstawy gospodarstwa lasowego — Inż. Kotkorowski, skarbowość — prof. M. Gutkowski, ekonomikę rolniczą — prof. Dr. Witold Staniewicz. Wykłady ogólnej uprawy roli i roślin prowadzić będzie prof. Zygmunt Pietruszczyński przy pomocy asystenta Dr. Janusza Jagmina, ogólną hodowlę i genetykę — prof. Dr. Z. Moczarski, obaj z Uniwersytetu Poznańskiego.

W roku akad. 1929/30 projektowane są do obsadzenia katedry: ogólnej uprawy roli i roślin, szczegółowej uprawy roślin, żywienia zwierząt i hodowli. Z powołaniem profesorów na te katedry studjum rolnicze liczyć będzie 6 katedr. Z doprowadzeniem do końca tego ogólnego planu organizacji, zrąb studjum zostanie założony na trwałe. Pozostałe wykłady będą mogły być prowadzone jako zlecone przy wykorzystaniu fachowców wileńskich.

Studjum rolnicze posiadało dotychczas następujące zakłady: 1) ogólnej uprawy roli i roślin, 2) chemii rolniczej, 3) żywienia zwierząt i hodowli, oraz połączoną z nim stację hodowlaną. Zakłady te mieściły się w Collegium Józefa Piłsudskiego. Stacja hodowlana znajduje się osobno, zajmuje dom drewniany przy drodze do folwarku Zakret. Na potrzeby doświadczalne studjum oddany został folwark Zakret oraz wydzierżawiony od miasta majątek Kuprjaniszki pod Wilnem.

Mimo trudnych warunków, w jakich znajdowało się studjum rolnicze w Wilnie, istnienie jego zaznaczyło się szeregiem ważnych dla wileńszczyzny faktów. Zaliczyć tu należy przede wszystkim fakt

stworzenia ośrodka życia naukowego rolniczego, zainteresowania rolników wileńskich teoretyczną stroną rolnictwa, co wyraziło się w licznym udziale społeczeństwa wileńskiego na wykładach akademickich. Drugim faktem, o znaczeniu bardziej praktycznym, była inicjatywa dyrektora Rogoyskiego do założenia stacji oceny nasion, prowadzonej obecnie przez asystenta U. S. B. Inż. Szystowskiego, a finansowanej przez Towarzystwo Rolnicze. Wreszcie młodzież, pragnąca poświęcić się pracy na roli, znalazła tu możliwość poznania wstępnych zasad nauk rolniczych. Kończąc następnie studia gdzieindziej, zdala od Wilna, wyrobiła ona sobie tam jaknajlepszą opinię, stwierdzając temsamem, że jednak to cząstkowe studjum rolnicze wileńskie dawało jej mocne i dobre podstawy.

ROZDZIAŁ III

SEMINARJA I ZAKŁADY WYDZIAŁU W LATACH 1919—1929

CZĘŚĆ OGÓLNA

Zaraz po wskrzeszeniu Uniwersytetu wileńskiego Rada wydziału i Senat akademicki stanęły wobec konieczności rozmieszczenia zakładów przyrodniczych w odpowiednich gmachach. Pierwsze wykłady i ćwiczenia z matematyki i nauk przyrodniczych odbywały się w głównym gmachu Uniwersytetu, jednakże stare mury świętojańskie nie nadawały się na współczesne pracownie przyrodnicze. Dzięki serdecznemu stosunkowi do Uniwersytetu Naczelnika Państwa i Naczelnego Wodza Józefa Piłsudskiego tudzież władz polskich uzyskuje Uniwersytet Stefana Batorego w roku 1919 gmach przy ulicy Nowogródzkiej 22, zbudowany dla przedwojennej szkoły technicznej, oraz gmach dawnej szkoły junkierskiej przy ulicy Zakretowej 15 (dziś 23). Duże znaczenie dla wydziału miało zwłaszcza uzyskanie gmachu przy ulicy Nowogródzkiej, był on bowiem przystosowany do potrzeb laboratoryjnych i aczkolwiek wymagał kapitalnego remontu i instalacji, to jednak po przeprowadzeniu najniezbędniejszych instalacji można było umieścić w nim zakłady chemiczne i fizyczne. Gmach ten otrzymał na mocy uchwały Rady wydziałowej z dnia 12 listopada 1919 r., zatwierdzonej przez Senat, nazwę Instytutu Jędrzeja Śniadeckiego.

Gorzej było z gmachem dawnej szkoły junkierskiej. Był on zupełnie zniszczony w części od ulicy Sierakowskiego, a nową jego część zajmowało wojsko. Wojsko zostało jednak wkrótce usunięte i w lutym 1920 r. (16.II) na posiedzeniu Rady wydziałowej w obecności szefa

Departamentu prof. Dr. A. Wrzóska wyznaczono w starej części gmachu lokale dla następujących zakładów: geologii, paleontologii, geofizyki, mineralogii, zoologii, anatomii porównawczej, mikrobiologii i chemii rolnej, botaniki ogólnej i systematyki roślin. W roku akad. 1919/20 odremontowane zostały lokale dla zakładów zoologii i botaniki ogólnej.

Prace te przerwała ewakuacja. W następnym roku 1920/21 Rada wydziałowa przystępuje do uruchomienia dalszych pracowni. Wykłady i ćwiczenia przyrodnicze odbywają się jeszcze w głównym gmachu uniwersyteckim. Senat uzyskuje w tym czasie całość gmachów przy ulicy Zakretowej 15 i w maju 1921 r. przystępuje Rada wydziałowa do ostatecznego ich rozplanowania między poszczególne zakłady. Gmach otrzymuje nazwę Collegium Adama Czartoryskiego i zostaje podzielony na dwie części. Stara część (od ulicy Sierakowskiego) zostaje przekazana zakładom wydziału matematyczno-przyrodniczego, nowa — zakładom wydziału lekarskiego. Wobec tego jednak, że lokale na parterze nie nadają się na urządzenia pracowni, nie można było umieścić w starej części Collegium Czartoryskiego wszystkich pierwotnie projektowanych zakładów przyrodniczych. Pierwsze piętro zostaje przeznaczone dla zakładów zoologii i anatomii porównawczej, drugie — otrzymują zakłady mineralogii i geologii wraz z geofizyką. Dla botaniki ogólnej przeznaczono osobny dom w podwórzu. Wobec tego że Collegium Czartoryskiego nie wystarczyło dla wszystkich zakładów, zastrzegła sobie Rada wydziałowa lokale na trzecim piętrze gmachu przy ulicy Objazdowej 2, o którego uzyskanie Senat Uniwersytetu rozpoczął był starania. W związku z umieszczaniem zakładów przyrodniczych rozpoczęto przeprowadzanie rurociągu gazowego do gmachu od zbiegu ulic Małej Pohulanki i Teatralnej.

Podjęte jeszcze na początku r. 1920 starania o uzyskanie osobnego gmachu dla obserwatorium astronomicznego nie dały pozytywnego rezultatu. Z tego powodu uchwaliła Rada wydziałowa umieścić tymczasowo obserwatorium w lokalu przeznaczonym na zakład mineralogiczny, a pawilony z przyrządami astronomicznymi budować na polu, przylegającym od zachodu do Collegium Czartoryskiego. Wiosną 1921 r. rozpoczęto remont lokali obserwatorium astronomicznego i zakładu geologicznego. W następnym roku prowadzono go dalej i rozpoczęto remont lokalu dla zakładu anatomii porównawczej. W ten sposób najważniejsze zakłady wydziału matematyczno - przyrodniczego już w pierwszych latach mogły przystąpić do pracy nad przystosowaniem otrzymanych lokali do swych potrzeb. Otrzymane gmachy nie zaspokoili wszystkich potrzeb lokalowych. Bez pomieszczenia pozostawały: zakład meteorologii, który do dziś mieści się w lokalu obserwatorium astronomicznego; zakład mineralogii i geofizyki, któremu czasowo odstąpiono

część zakładu geologicznego; zakład chemii rolnej i mikrobiologii, który w dalszym ciągu mieścił się w gmachu głównym. W r. 1923 Uniwersytet otrzymał po długich staraniach gmach przy ulicy Objazdowej 2. Rada wydziałowa, chcąc zaspokoić wszystkie potrzeby zakładów, przedstawiła do budżetu na r. 1924 następujące pozycje: 1) budowa obserwatorium astronomicznego, 2) budowa gmachu dla fizyki i matematyki, 3) budowa pawilonu dla nauk biologicznych, 4) budowa gmachu dla studjum rolniczego, 5) budowa szklarni w ogrodzie botanicznym i 6) przeprowadzenie kapitalnego remontu III piętra gmachu przy ulicy Objazdowej.

W r. 1924 Uniwersytet Stefana Batorego otrzymał od Marszałka Piłsudskiego hojny dar na remont gmachu przy ulicy Objazdowej. Gmach ten uchwałami Rad wydziałów matematyczno-przyrodniczego i lekarskiego otrzymał nazwę Collegium Piłsudskiego. Uchwały te zatwierdzone zostały przez Senat. Po przeprowadzeniu remontu III piętro tego obiektu przekazane zostało zakładom systematyki roślin, oraz chemii rolnej i mikrobiologii. W ten sposób ostatni zakład przyrodniczy opuścił gościnne dla nas mury przy ulicy Zamkowej 11. W gmachu głównym pozostały jedynie seminarja matematyczne, które znajdują się tam i dzisiaj.

W r. 1924 uzyskano od wydziału lekarskiego parter w Collegium Piłsudskiego na potrzeby zakładów studjum rolniczego i po przeprowadzeniu remontu w roku akad. 1925/26 zakłady te (ogólnej uprawy roli i roślin, oraz żywienia zwierząt) zostały w swych lokalach zainstalowane.

Następne lata nie przyniosły żadnych nowych zdobyczy lokalowych, mimo że sprawa lokali jest na wydziale rzeczą palącą. Przez te dziesięć lat wydział rozrósł się poważnie i dawne pomieszczenia są za szczupłe. Zakłady fizyczne duszą się wprost w ciasnocie, w ciężkiem położeniu są również zakłady chemiczne. Nie można przecież nazwać pracownią małego pomieszczenia, odciętego od zakładu chemii nieorganicznej, przeznaczonego dla chemii fizycznej. Nie posiada zupełnie lokalu zakład chemii technicznej, który mieści się w dwóch pokojach, użyczonych przez zakład chemii fizjologicznej, należący do wydziału lekarskiego. W ostatnich czasach rozpoczęto budowę skrzydła w gmachu Collegium Czarotoryskiego na potrzeby zakładu anatomji i dla prosektorjum, które mieszczą się na razie w Instytucie J. Śniadeckiego. Z ukończeniem tego skrzydła zakład anatomji zwolni dotychczasowy lokal na rzecz zakładów chemicznych. Nie rozwiąże to jednak trudności.

Podobnie dzieje się w gmachu Collegium Czarotoryskiego. Zakład mineralogiczny jest ciasny, praca naukowa w nim przeto niezwykle utrudniona; zbiory i pomoce naukowe mieszczą się w sali wykładowej, która jest równocześnie salą ćwiczeń, nie są więc dostatecznie zabez-

pieczone. Nie posiada własnego lokalu zakład geografii fizycznej, jak również zakłady studjum rolniczego.

Wobec faktu, że otrzymanie nowych obiektów jest dzisiaj wykluczone, należałoby przystąpić do budowy nowych gmachów. Za najpilniejsze należy uznać gmachy dla obserwatorium astronomicznego, gmach dla zakładów fizycznych i seminarjów matematycznych, oraz gmach dla studjum rolniczego.

Umieszczone wyżej uwagi dotyczą ogólnych spraw lokalowych wydziału. Z kolei następują szczegółowe dane o zakładach i seminarjach ¹.

1. SEMINARJA MATEMATYCZNE

Kierownicy: prof. Wiktor Staniewicz (I seminarjum), prof. Dr. Juljusz Rudnicki (II seminarjum), prof. Dr. Stefan Kempisty (III seminarjum).

W chwili wskrzeszenia Uniwersytetu wileńskiego Biblioteka Uniwersytecka posiadała literaturę matematyczną bardzo ubogą i przytem o znaczeniu czysto historycznem. Przystępując do organizacji studjum matematycznego i nierozłącznie związanych z niem seminarjów matematycznych, należało w pierwszym rzędzie pomyśleć o bibliotece matematycznej, jako o podstawie pracy dydaktycznej i naukowej. Zaczątkiem biblioteki matematycznej stał się księgozbiór, złożony z setki książek zakupionych na początku listopada 1920 r. w Warszawie.

W r. 1921 seminarja matematyczne odziedziczyły po dziekanacie prawa i nauk społecznych lokal przy ulicy Zamkowej 11, składający się z jednej sali. Był to początek dzisiejszych seminarjów matematycznych. Z czasem siedziba ta rozszerzyła się, a to przez uzyskanie jeszcze dwóch pokojów. Dzisiaj seminarja posiadają salę ćwiczeń, mogącą pomieścić 30 studentów, tudzież pokój biblioteczny i gabinet profesorów. W sali ćwiczeń mieści się także biblioteka Koła matematyczno-fizycznego studentów U. S. B.

Troski kierowników seminarjów matematycznych o skompletowanie biblioteki o tyle odniosły skutek, że z początkiem roku 1929 zasoby biblioteki wyrażają się poważną liczbą 1.528 tomów, w tem 655 dzieł naukowych, 505 tomów czasopism, 358 odbitek. Z tego 564 tomy, między niemi komplety czasopism: *Bulletin de la Société Mathématique de France* i *Fundamenta Mathematicae*, otrzymano w darze od wydawców i *Comité du Livre*. Pozostałe dzieła nabyte zostały z dotacyj oraz z sum

¹ Tę część rozdziału opracowano na podstawie materiałów, dostarczonych przez kierowników seminarjów i zakładów.

za taksy laboratoryjne. Poza wymienionemi wyżej wydawnictwami biblioteka seminarjów posiada następujące komplety czasopism: *Wiadomości Matematyczne*, *Prace Matematyczne*, *Rocznik Polskiego Towarzystwa Matematycznego*, *Mathematische Zeitschrift*, *Mathematische Annalen*, oraz niekompletne serie wydawnictw: *Journal des Mathématiques pures et appliquées* (od r. 1885), *Annales de l'Ecole Normale Supérieure* (od r. 1894), *Jahrbuch über die Fortschritte der Mathematik* (od r. 1911), *Journal für die reine und angewandte Mathematik* (od r. 1913), *Proceedings of the London Mathematical Society* (od r. 1913).

Znaczną pomocą dla rozwoju biblioteki seminaryjnej była nadzwyczajna dotacja, przyznana na ten cel przez Ministerstwo W. R. i O. P. w r. 1927, w wysokości 6.450 złotych.

Pomoce naukowe seminarjów matematycznych są skromne. Składają się one z 14 najprostszych modeli powierzchni drugiego rzędu oraz z 12 suwaków logametrycznych.

Studjum matematyczne na wydziale matematyczno-przyrodniczym obsługiwane jest przez trzy seminarja, posiadające wspólny lokal i wspólną bibliotekę. Seminarjum I, opracowującym zagadnienia z dziedziny geometrii różniczkowej i algebry wyższej, kieruje prof. Wiktor Staniewicz. Kierownikiem seminarjum II, pracującego w dziale funkcji całkowitych, równań całkowych, odwzorowań podobnych, równań różniczkowych drugiego rzędu, jest prof. Dr. Juljusz Rudnicki. Kierownikiem seminarjum III, opracowującego zagadnienia teorii mnogości, funkcji zmiennej rzeczywistej, funkcji przedstawialnych analitycznie, całki Lebesgue'a, podstaw matematyki, funkcji przedziału, jest prof. Dr. Stefan Kempisty.

Podczas dziesięciu lat pracy następujące osoby pełniły obowiązki asystentów seminarjów matematycznych: Stanisława Paszkowska jako zastępca młodszego asystenta od 1.V do 1.X.1922 r.; Dr. Stefan Glass jako starszy asystent od 1.X.1922 r. do 30.IX.1923 r., jako młodszy asystent od 1.X.1923 r. do 30.VI.1925 r. i ponownie jako st. asystent od 1.VII.1925 r. do 30.VI.1928 r.; Dr. Jakób Cukiermann jako asystent starszy od 7.XII.1925 r. do 30.VI.1927 r., oraz Dr. Mieczysław Biernacki w charakterze asystenta starszego od 1.X.1928 r. aż do chwili obecnej.

Wykłady i ćwiczenia, tudzież prace seminaryjne prowadzą wymienieni wyżej profesorowie matematyki. Pozatem od szeregu lat wykłady i ćwiczenia z geometrii analitycznej oraz matematyki dla przyrodników prowadzi prof. Dr. Kazimierz Jantzen, jako wykłady zlecone. W ostatnim roku ćwiczenia z geometrii analitycznej powierzone zostały Dr. Jakóbowi Cukiermannowi.

Ćwiczenia na pierwszym roku studjów przerabia przeciętnie 60 studentów, na drugim — 40. Frekwencja w seminarjach wyrażała się przeciętnie ilością 25 osób.

Do 1. II. 1929 r. ukończyło studia matematyczne 31 studentów, w tem dwóch z dyplomami doktorskimi, 23 z dyplomami magisterskimi i 7 ze świadectwami nauczycieli szkół średnich. Doktoraty filozofii otrzymali Jakób Cukiermann i Stefan Glass.

Działalność naukowa seminarjum matematycznego ogniskuje się w oddziale wileńskim Polskiego Towarzystwa Matematycznego, założonym w r. 1925. Profesorowie matematyki biorą pozatem żywy udział w ruchu naukowym polskim, między innymi w zjazdach naukowych matematyków polskich.

Z prac wykonanych w zakładzie ogłoszono drukiem, poza pracami kierowników:

St. Glass: Sur les géométries de Cayley et sur une géométrie plane particulière, *Annales de la Soc. Polonaise de Mathématiques*, 1926.

2. OBSERWATORJUM ASTRONOMICZNE

Kierownik: prof. Dr. Władysław Dziewulski.

Obserwatorium astronomiczne w Wilnie powstało w r. 1753 i jest najstarszym obserwatorium w Polsce; dawne obserwatorium było tym zakładem naukowym dawnego Uniwersytetu, który przetrwał najdłużej w Wilnie po zamknięciu Uniwersytetu w r. 1832. Dopiero bowiem w r. 1876, kiedy pożar zniszczył zakład, rząd rosyjski zamknął obserwatorium w Wilnie, a przyrządy i książki polecił przewieźć do Pułkowa. W ten sposób obserwatorium astronomiczne w Wilnie, opromienione nazwiskami Poczobuta, Jana Śniadeckiego i P. Sławińskiego, pracowało w ciągu 123 lat, zdobywając sobie poczesne miejsce w historii astronomii.

W r. 1919 wznowiono Uniwersytet wileński, jednocześnie też powołano do życia obserwatorium astronomiczne. Tradycja i uczucia nakazywały powrócić do dawnych murów obserwatorium astronomicznego, które i dzisiaj są czcigodnym zabytkiem naszego Uniwersytetu. Jednak warunki, w jakich znalazło się dawne obserwatorium, nie pozwalały myśleć o wznowieniu na tem samym miejscu nowego zakładu. Dawne pomieszczenie obserwatorium zajęto od szeregu lat na zbiory biblioteczne, nie to jednak stało tu na przeszkodzie. Stare gmachy uniwersyteckie znajdują się w dolnej części kotliny wileńskiej, w gęsto zabudowanym śródmieściu; dookoła zaś śródmieścia położone wzniesienia zostały z biegiem lat zabudowane i weszły w obręb miasta. Dzisiaj więc dookoła starego Uniwersytetu mamy powietrze pełne dymu i kurzu miejskiego, a w szerokim obrębie bije łuna światła, jakie daje każde miasto. Należało pomyśleć o zorganizowaniu nowego zakładu

zdala od ruchu miejskiego, jedynem więc racjonalnem rozwiązaniem było umieszczenie obserwatorium zupełnie poza miastem, zdala od wymienionych ujemnych warunków.

Skoro rozstaliśmy się od pierwszej chwili z myślą powrotu do starego obserwatorium, nie znaczy to bynajmniej, byśmy o niem zapomnieli, a los jego nie interesował astronomów wileńskich. Dzisiaj zajmuje to pomieszczenie Biblioteka Uniwersytecka, ale jest to z pewnością stan przejściowy. Natomiast w jednej sali pozostało kilka lunet (bez soczewek) dawnego obserwatorium. Widocznie obserwatorium pułkowskie zrezygnowało z nich w swoim czasie, jako nieużytecznych. Jest więc już zawiązek muzeum. Być może, że zczasem obserwatorium pułkowskie będzie się poczuwało do obowiązku zwrócenia tych narzędzi i książek, które dla nas są drogą pamiątką kulturalną, a dla Pułkowa nie mają większej wartości. Wiadomo dalej, iż kilka narzędzi i część książek wileńskich ocalały w ten sposób, że obserwatorium pułkowskie wypożyczyło je niegdyś obserwatorium warszawskiemu, gdzie też znajdują się do dnia dzisiejszego. Będzie więc można zebrać, jeżeli nie wszystkie nawet zbiory, to część przynajmniej narzędzi i książek dawnego obserwatorium i utworzyć muzeum astronomiczne w lokalu dawnego obserwatorium. Spłacimy w ten sposób dług wdzięczności naszej przeszłości i okażemy należyty pietyzm zabytkom naszej kultury.

W związku z potrzebą przeniesienia obserwatorium poza miasto prof. Władysław Dziewulski przedstawił odpowiedni plan ówczesnemu szefowi Sekcji Ministerstwa prof. Dr. A. Wrzosekowi i uzyskał jego aprobatę. To też na wiosnę 1920 r. prof. Wł. Dziewulski, wraz z obecnym adjunktem obserwatorium Dr. St. Szeligowskim, rozpoczęli poszukiwania w okolicach Wilna, zmierzające do wynalezienia odpowiedniego terenu i przedstawienia konkretnego planu. W maju 1920 r. prof. A. Wrzosek odwiedził Wilno i wówczas sprawa obserwatorium była obszerniej omawiana. Tymczasem w lipcu 1920 r. nastąpiła ewakuacja Wilna. Po powrocie do Wilna w końcu 1920 r. warunki się zmieniły. Trudno było mówić o życiu naukowem, gdy komunikacja z Warszawą była utrudniona, poczta przez kilka miesięcy nie funkcjonowała, a porozumienie z Ministerstwem odbywało się zapomocą okazji. Gorszą jednak rzeczą dla przyszłości obserwatorium był fakt, że Ministerstwo zmieniło swe stanowisko w stosunku do rozbudowy Uniwersytetu w Wilnie, a więc i o budowie obserwatorium poza miastem nie mogło być mowy; wszak i losy Wilna nie były jeszcze ostatecznie zdecydowane.

W tych warunkach nie można było dłużej czekać z decyzją co do losów obserwatorium, a późniejsze lata potwierdziły tylko słuszność stanowiska z r. 1921. W czerwcu tegoż roku, a więc z końcem drugiego roku życia akademickiego wznowionej wszechnicy, zapadła

uchwała wydziału matematyczno-przyrodniczego i Senatu w sprawie umieszczenia obserwatorium astronomicznego na terenach, należących do Uniwersytetu. Wybrano parcelę, leżącą w pobliżu Zakretu, poza strzelnicą, a należącą do obszerniejszych terenów, zajętych częściowo przez kompleks gmachów nazwanych Collegium A. Czartoryskiego. W gmachach tych pomieściły się częściowo zakłady wydziału matematyczno-przyrodniczego, częściowo zaś zakłady teoretyczne wydziału lekarskiego. W skrzydle przyrodniczym zarezerwowano lokal dla zakładu mineralogii. Ponieważ nie przewidywano wówczas szybkiego uruchomienia tego zakładu, Rada wydziału matematyczno-przyrodniczego przekazała lokal ten na tymczasowe pomieszczenie zakładu astronomji, na parceli zaś miały powstawać pawilony astronomiczne i miał być zbudowany gmach obserwatorium. Istotnie już w jesieni 1921 r. rozpoczęto budowę pierwszego pawilonu, a zakład astronomiczny, organizujący się w ciągu dwóch lat w zakładzie fizycznym, przeniósł się w listopadzie 1921 r. do Collegium Czartoryskiego.

Parcela przeznaczona dla urządzającego się obserwatorium astronomicznego, może najlepsza z tych, któremi można było rozporządzać, nie jest jednakże pozbawiona cech ujemnych. Niepomyślnie przedstawia się strona północno-wschodnia, w której rozciąga się dzielnica Łukiszki, zawierająca kilkanaście fabryk; na szczęście położona jest o 30 metrów niżej od poziomu parceli astronomicznej, w odległości mniej więcej kilometra. Dalej na południowy wschód mamy Pohulanekę, dzielnicę, która może zczasem rozbudować się i zagrozić obserwatorium. Na wschód od parceli mamy w dość znacznej odległości Collegium Czartoryskiego; wolne tereny należą do Uniwersytetu, to też nie ulega wątpliwości, że Uniwersytet nie będzie ich zabudowywał bez porozumienia z obserwatorium. Na południe od parceli astronomicznej zaczyna się las zakretowy, należący do Uniwersytetu; wprawdzie zaczyna się on wąskim pasem, ale byłaby możliwość silniejszego zadrzewienia tego obszaru, co częściowo ratowałoby obserwatorium od niepożądanego rozrostu dzielnicy Pohulanek. Natomiast na południowy zachód i na zachód mamy las zakretowy, który stwarza idealne warunki. Na północ od parceli płynie Wilja i oddziela nas od przedmieścia Zwierzyniec, położonego nisko. Należy wreszcie wspomnieć, że wzdłuż ulicy Zakretowej, a jednocześnie i wzdłuż parceli astronomicznej od strony południowej, biegnie strzelnica, używana do dnia dzisiejszego przez wojsko. Jest to niezwykle uciążliwy serwitut, który utrudnia nam życie naukowe. Mamy nadzieję, że władze wojskowe, zdając sobie sprawę z nienormalności warunków, w jakich rozwijać się ma praca naukowa przy wtórze strzałów karabinowych, dołożą starań, by przenieść strzelnicę poza miasto, w inne, bardziej odpowiednie miejsce.

Przyrządy i narzędzia pomocnicze. Ogromnem ułatwieniem w organizowaniu obserwatorium astronomicznego stał się fakt, że w chwili powołania do życia wznowionego Uniwersytetu była gotowa kamera fotograficzna (t. zw. astrokamera) roboty Zeissa o średnicy obiektywu 150 mm. i długości ogniskowej 1,50 m., a w warsztatach Zeissa pracowano nad refraktorem o średnicy obiektywu 150 mm. i długości ogniskowej 2,25 m. Historia tego refraktora jest następująca. W grudniu 1913 r. prof. Dr. Wł. Dziewulski wniósł podanie do Kasy im. Mianowskiego w Warszawie z prośbą o przyznanie zasiłku w wysokości 5.500 rubli na zakupno refraktora i astrokamery w celu umożliwienia badań z zakresu fotometrii fotograficznej. Sprawą tego podania zajął się niezwykle życzliwie p. Józef Natanson, członek zarządu Kasy im. Mianowskiego, który referował ją na posiedzeniu Zarządu i uzyskał pomyślną uchwałę Zarządu. Z prawdziwą radością pragniemy publicznie wyrazić mu naszą głęboką wdzięczność za tak przychylne i życzliwe stanowisko w tej sprawie, a jednocześnie poczuwamy się do obowiązku złożenia serdecznego podziękowania całemu ówczesnemu Zarządowi Kasy im. Mianowskiego za okazane zaufanie i za tę szczerą troskę o rozwój naszej nauki. Już w marcu 1914 r. mógł prof. Wł. Dziewulski udać się do firmy Zeissa w Jenie, aby na miejscu omówić sprawę narzędzi. Astrokamera miała być gotowa wcześniej ze względu na projektowaną wyprawę na zaćmienie słońca w sierpniu 1914 r. Istotnie też była gotowa w końcu lipca, wyprawa jednak nie doszła do skutku ze względu na wybuch wojny. Jednocześnie wojna spowodowała wstrzymanie robót, dotyczących refraktora. Dopiero w końcu r. 1918 firma Zeissa przystąpiła do dalszej pracy, przyczem podniosła cokolwiek cenę. Na początku r. 1921 Zeiss ukończył budowę refraktora i wysłał go do Polski. Ponieważ nie mieliśmy wówczas jeszcze stosownego pawilonu, na razie więc refraktor złożono w zakładzie fizycznym Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie dzięki życzliwości prof. Stefana Pieńkowskiego pozostawał do kwietnia 1922 r., kiedy to mogliśmy go sprowadzić do Wilna. Wobec podwyższonej w r. 1918 ceny refraktora w stosunku do pierwotnej oferty dopłacono nadwyżkę z budżetu Uniwersytetu wileńskiego, a jednocześnie — zgodnie z zobowiązaniem z r. 1914 przekazania narzędzi jednej z instytucji naukowych — wpisano refraktor i astrokamerę do inwentarza obserwatorium astronomicznego w Wilnie. Radosna była to chwila, gdy w połowie maja 1922 r. ustawiono refraktor wraz z astrokamerą i kiedy nareszcie można było przystąpić do pracy po tylu latach oczekiwania. Z Wilna już zamówiono w firmie Zeissa kopułę do tego refraktora; nadeszła ona w kwietniu 1921 r. i pod nią stanął nasz refraktor.

W r. 1921 zakupiono chronometr Richtera z Berlina i stary chrono-

metr Frodshama u zegarmistrza wileńskiego Rydlewskiego. Dalej nabyto mikrofotometr roboty Bamberga do mierzenia zaczernień na kliszach fotograficznych. W r. 1922 zakupiono u Bamberga w Berlinie t. zw. instrument uniwersalny o średnicy kół 27 cm., z obiektywem 65 mm. (odległość ogniskowa wynosi 0,52 m.). W tymże roku nabyto zegar wahadłowy z wahadłem Rieflera, uruchomiono go w dniu 21 grudnia. Dalej nabyto mikrometr nitkowy do naszego refraktora i sekstans do ćwiczeń. W r. 1923 zakupiono chronometr w Hamburgu za pośrednictwem prof. T. Banachiewicza, który przywiózł go do kraju. Nabyto radjostację w celu odbierania sygnałów czasu, jak również baterję akumulatorów do tej radjostacji. W r. 1924 zamówiono lunetę krótkoogniskową o średnicy obiektywu 150 mm. i długości ogniskowej 1,50 m. w firmie Zeissa; nadeszła do Wilna dopiero w r. 1926. W r. 1925 zakupiono mały instrument uniwersalny firmy Fennel w Cassel, przeznaczony do ćwiczeń.

W tem krótkiem zestawieniu uwzględniono jedynie większe i bardziej wartościowe przyrządy, drobniejsze narzędzia pominięto. Jak widać z powyższego, obserwatorium astronomiczne w Wilnie jest dopiero w zawiązku, to też musiało dopożyczyć sobie narzędzi. W r. 1919 obserwatorium krakowskie, dzięki życzliwości prof. T. Banachiewicza, wypożyczyło nam lunetę Plössla, a w r. 1923 obserwatorium warszawskie, dzięki życzliwości prof. M. Kamińskiego, wypożyczyło zegar Gugenmusa i lunetę Sablera, zwróciliśmy ją w roku 1928; wreszcie Towarzystwo Naukowe Warszawskie wypożyczyło lunetę południkową Mailhat, ofiarowaną poprzednio Towarzystwu przez p. Władysława Szaniawskiego z Przegalin. Pomimo to braki obserwatorium są jeszcze bardzo duże. Odczuwamy brak narzędzi do ćwiczeń, w tym celu pożyczaliśmy stare i niewielkie narzędzia z innych środowisk; jeszcze silniej odczuwamy brak potrzebnych w dobie dzisiejszej narzędzi, a przynajmniej choć jednego już większych wymiarów. Wszak największym naszym przyrządem, który w porównaniu z zagranicznymi należy do kategorii niewielkich, jest refraktor wraz z astrokamerą, pochodzący z fundacji Kasy im. Mianowskiego. Budżety nasze uniwersyteckie nie pozwalają na zakupno większych narzędzi, a wiadomo, że budżety lat ostatnich są już bardzo skromne.

Biblioteka obserwatorium astronomicznego liczyła w dniu 31 grudnia 1928 r. 1.356 numerów; w tej liczbie mamy 53% książek kupionych, 47% pochodzi z darów. Należy jednak zauważyć, że stosunek ten ulega ciągłej zmianie i to w jednym kierunku: w pierwszych latach procent kupowanych książek był większy, ten jednak wraz ze zmniejszaniem dotacji stale się zmniejsza, natomiast nawiązane stosunki z obserwatoriami zagranicznymi z roku na rok powiększają ilość

nadsyłanych prac i wydawnictw obcych. Do nawiązania bliskich stosunków z obserwatorjami przyczyniły się głównie wydawnictwa naszego obserwatorium, za które, drogą wymiany, uzyskujemy częstokroć bardzo cenne wydawnictwa zagraniczne.

Budowle. Równolegle z nabywaniem przyrządów powinna była postępować budowa pawilonów; w tej dziedzinie jednak natrafiono na warunki jeszcze trudniejsze niż w innych działach. Po inwazji bolszewickiej Ministerstwo w ciągu kilku lat nie decydowało się, czy nie chciało udzielać kredytów na nowe budowle. To też pierwszy pawilon w celu pomieszczenia w nim refraktora musiał mieć charakter prowizoryczny. Zbudowano go z drzewa w ciągu zimy 1921/22 roku, umocowano na nim sprowadzoną z Jeny kopułę, pośrodku pawilonu zbudowano słup murowany¹, na którym osadzono refraktor wraz z astrokamerą.

W lecie 1922 r. zbudowano niewielki pawilon południkowy, w którym umieszczono wypożyczoną lunetę południkową Mailhat, pozatem dolożono starań, by zbudować domek dla stróża, gdyż parcela, na której budowano, odległa znacznie od gmachów Collegium Czartoryskiego, nie dawała żadnych warunków bezpieczeństwa. (Jak dalece opieka była potrzebna, dowodzi tego późniejsze włamanie w r. 1924, udaremnione przez stróża; wyrządziło ono niewielką szkodę).

W r. 1925 przystąpiono do budowy nowego pawilonu, już tym razem na cokolwiek większą skalę w porównaniu z prowizorycznymi budowlami dotychczasowymi. Znaczna odległość pawilonów od zakładu, bo wynosząca 10 minut drogi, wywołuje zawsze duże utrudnienia; niemożność pozostawienia czegokolwiek w pawilonach zmusza astronomów do przenoszenia w nocy chronometrów, atlasów, katalogów, klisz fotograficznych, przytem astronom, udający się na obserwacje, musi mieć w ręku latarkę, by oświetlać sobie drogę. W celu ułatwienia pracy należało pomyśleć o podręcznej pracowni i składzie. Pawilon więc z r. 1925 składa się z dwóch pokoiów, które mogą być ogrzewane, z przedsionka i baszty, przeznaczonej dla lunety krótkoogniskowej. W r. 1925 postawiono mury, wstawiono drzwi i okna, nakryto budynek dachem, za wyjątkiem baszty, lecz z braku kredytów urzędnienia wewnętrznego już nie dokończono. W następnych latach poświęcano

¹ W końcu czerwca 1921 r., gdy przyznano już obserwatorium astronomicznemu parcelę i zdecydowano budowę pierwszego pawilonu (prowizorycznego), koledzy zrobili kierownikowi miłą niespodziankę. Zebrali się w większej ilości, by upamiętnić chwilę założenia obserwatorium. Ks. prof. Czesław Falkowski dokonał poświęcenia, ś. p. prof. Ludwik Janowski spisał odpowiedni akt, który umieszczono w butelce, później wmurowano ją do słupa, na którym stanął refraktor. Przy przebudowie pawilonu w r. 1928 słupa tego już nie ruszano.

drobne sumy rokrocznie na tynkowanie, budowę schodów na strych i dach, na budowę schodów w baszcie, układanie podłogi tam, gdzie jej jeszcze nie było; wreszcie, gdy w r. 1928 firma Gostyńskiego z Warszawy dostarczyła kopułę do baszty, przeznaczono większą sumę na zmontowanie jej w ciągu lipca i sierpnia tegoż roku; na rok 1929 należało przenieść malowanie. Miejmy więc nadzieję, że w r. 1929, po czterech latach budowy, pawilon ten uruchomiony zostanie w zupełności.

Po przerwie trzyletniej obserwatorium uzyskało w r. 1928 kredyt na budowę murowanego pawilonu dla refraktora. W końcu czerwca musiano rozebrać refraktor i umieścić go w pakach. W sierpniu przystąpiono do budowy. Jak dalece potrzebna była ta budowa, dowodem były 'przegniłe belki w tym prowizorycznym pawilonie z r. 1921. Ale kosztorys, opracowany przed kilku laty, okazał się w roku bieżącym niewystarczający. Zbudowano więc już pawilon, lecz zabrakło kilku tysięcy złotych na wykończenie.

Sprawa obserwatorium astronomicznego stanie normalnie dopiero wówczas, gdy dojdziemy do budowy gmachu na parceli astronomicznej. Jest rzeczą konieczną, by astronomowie mogli zarówno mieszkać, jak i pracować w pobliżu pawilonów. Wędrówki nocne do pawilonów po bezdrożach (wszak nawet dobrej drogi nie mamy), z różnymi przeszkodami po drodze (na jesieni 1928 r. rozpoczęto budowę zakładu anatomji opisowej i w praktyce uniemożliwiono przejście przez podwórze Collegium) nie tylko nie należą do przyjemności, ale, co gorsza, są uciążliwe i męczą fizycznie.

Od pierwszego roku obserwatorium astronomiczne wstawia do preliminarza budżetowego kosztorys tego gmachu, jednak, jak dotychczas, bezskutecznie. Pozatem odczuwamy potrzebę dalszych pawilonów nawet dla tych narzędzi, które już posiadamy. Te braki budowlane nie tylko hamują, ale często paraliżują pracę astronomiczną i są tragedją w życiu naszego obserwatorium.

Skład osobowy. Kierownikiem obserwatorium astronomicznego jest od r. 1919 prof. Władysław Dziewulski. Już w r. 1919 funkcjonowała stacja meteorologiczna, związana z obserwatorium astronomicznym, a asystentką była Marja Rouckówna (późniejsza Marja Weyse). Od 1 lutego 1920 r. właściwym asystentem obserwatorium został Stanisław Szeligowski, a od dnia 1 czerwca 1921 r. drugą asystenturę otrzymała Karolina Iwaszkiewiczówna. W dniu 1 października 1921 r. został mianowany w charakterze adjunkta Dr. Kazimierz Jantzen, który w dniu 1 kwietnia 1923 r. został powołany na zastępcę profesora na katedrze geodezji wyższej i meteorologii, a w dniu 1 lipca 1929 r. otrzymał nominację na profesora nadzwyczajnego. Od tej chwili zakład meteorologiczny, który był związany z obserwatorium, przeszedł pod kierow-

nictwo prof. Dr. K. Jantzena i mieści się w dalszym ciągu w lokalu wspólnym z obserwatorium astronomicznym. Na opróżnione stanowisko adjunkta z dniem 1 lipca 1923 r. został mianowany Dr. St. Szeligowski, a opróżnioną po nim asystenturę objął z dniem 1 listopada 1923 r. Mieczysław Kowalczewski. W końcu r. 1926 ustąpiła wskutek choroby K. Iwaszkiewiczówna, a opróżnioną w ten sposób asystenturę objęła z dniem 1 stycznia 1927 r. Wilhelmina Iwanowska. Z dniem 1 października 1929 r. niepełną asystenturę uzyskał Włodzimierz Zonn. Asystentury obserwatorium astronomicznego są to tak zwane ryczałty. O nienormalności takich asystentur niema się tu co wiele rozводить; dość zaznaczyć, że należy dołożyć wszelkich starań, by usunąć te ryczałty, a zastąpić je normalnymi asystenturami.

Studjum astronomiczne. Bardzo powolny rozwój obserwatorium astronomicznego, trudności w zorganizowaniu nawet ćwiczeń astronomicznych w pierwszych latach wznowionego Uniwersytetu, wpływały ujemnie na bieg studjów astronomicznych; przyczynił się do tego ciężki stan materialny i psychiczny naszej młodzieży. Warunki zmieniają się z roku na rok na lepsze. Już obecnie ćwiczenia astronomiczne gromadzą przeciętnie po 15 osób w ciągu roku, a istniejące rok trzeci seminarjum astronomiczne skupia asystentów i starszych studentów i daje wyniki bardzo dobre; młodzi astronomowie zaznajamiają się z różnemi zagadnieniami astronomji, wykazują często znaczne zainteresowanie, przytem wyrabiają się; uczestniczy w tych seminarjach około 12 osób. Zapewne w związku z tem seminarjum powstało kółko astronomiczne w łonie Koła matematyczno - fizycznego studentów Uniwersytetu, gdzie odbywają się popularniejsze, niż w seminarjum, referaty. Wzmagające się studjum astronomiczne w Uniwersytecie Stefana Batorego wywołuje potrzebę utworzenia w niedalekiej przyszłości drugiej katedry astronomji.

W okresie sprawozdawczym uzyskali doktoraty: z astronomji — Stanisław Szeligowski w r. 1923; z geofizyki i meteorologii — pracownicy Państwowego Instytutu Meteorologicznego w Warszawie: Leonard Bartnicki w r. 1924, Edward Stenz w r. 1926 i Konstanty Lisowski w r. 1928. Habilitowali się z astronomji: w październiku 1925 r. Dr. Felicjan Kępiński, obecnie profesor astronomji praktycznej w Politechnice Warszawskiej, a w październiku 1926 r. Dr. Kazimierz Jantzen, obecnie profesor meteorologii w Uniwersytecie Stefana Batorego.

Działalność naukowa obserwatorium astronomicznego. Systematyczne prace obserwacyjne rozpoczęto po zmontowaniu refraktora i astrokamery. Jako główny program pracy nakreślono sobie plan badania zmian jasności w gwiazdach zmiennych typu δ Cephei. Dokonywano zdjęć przeważnie poza ogniskiem przy użyciu siatki dyfrakcyjnej,

którą wykonał Dr. Stanisław Szeligowski. Ujemną stroną tych zdjęć przez siatkę jest to, że ekspozycje muszą być dłuższe, to też rozpoczęto próby zdjęć ogniskowych bez siatki, również w celach fotometrycznych. Niestety, plon dotychczasowy nie jest wielki. Poza wymienionymi wyżej przyczynami wpływa na to mały procent nocy pogodnych w Wilnie; zresztą w zimie pogody bywają w czasie silnych mrozów, kiedy trudno długo obserwować, z drugiej strony mechanizm zegarowy zazwyczaj wówczas zawodzi; w czerwcu i lipcu znowu noce w Wilnie są bardzo krótkie. Od czerwca 1928 r. refraktor jest unieruchomiony w związku z przebudową pawilonu. Zbyt wolno postępujące roboty w pawilonie lunety krótkoogniskowej nie pozwoliły podjąć obserwacji zapomocą tej lunety; mają one być skierowane również ku badaniom fotometrycznym.

Poza obserwacjami systematycznymi prowadzi obserwatorium również obserwacje nieregularne, a więc obserwacje zakryć gwiazd przez księżyc, zdarzających się zaćmień księżyca lub słońca i t. p. Równolegle z pracami obserwacyjnymi podjęto prace teoretyczne czy rachunkowe z kilku działów astronomji i astrofizyki. Prace te, o ile zostały ukończone i ogłoszone drukiem, zestawiono poniżej w wykazie wydawnictw.

W lecie 1927 r. Dr. St. Szeligowski wyjeżdżał do północnej Szwecji na obserwacje całkowitego zaćmienia słońca w dniu 29 czerwca 1927 r.; wyprawę tę zorganizował prof. T. Banachiewicz. W kwietniu 1928 r. przybyli do Wilna prof. F. Kępiński i Inż. B. Piasecki, którzy wykonali całą serję obserwacji w celu wyznaczenia szerokości i długości obserwatorium astronomicznego w Wilnie.

Wydawnictwa i wykaz prac, ogłoszonych drukiem. W r. 1921 obserwatorium astronomiczne rozpoczęło druk wydawnictw p. t. *Biuletyn obserwatorium astronomicznego w Wilnie* w dwóch częściach; pierwsza część obejmuje dział astronomiczny, druga — dział meteorologiczny. Prace z dziedziny meteorologii wchodzi do sprawozdania zakładu meteorologii. W dziale astronomicznym ukazało się dotychczas 10 zeszytów. Ponieważ prace kierownika obserwatorium i prof. Jantzena będą zestawione na innem miejscu, pominięto je w tem zestawieniu. Pozostają do wyszczególnienia następujące prace, ogłoszone w *Biuletynie obserwatorium astronomicznego w Wilnie*:

K. Iwaszkiewiczówna, O wyznaczeniu ruchu słońca w przestrzeni, Nr. 2, 1922.

St. Szeligowski, Definitive orbit of Comet 1904-II, Nr. 3, 1923.

F. Kępiński, Sur la libration des périhélie de petites planètes, Nr. 6, 1925.

J. Jantzenowa: 1. Säkulare Störungen des Planeten (944) Hidalgo durch die vier inneren Planeten, Nr. 7, 1925. — 2. The determination of Apex and Vertex from the Yale 50⁰-55⁰ Catalogue, N. 10, 1929.

W. Iwanowska, On the determination of the solar motion according to Bravais's method, Nr. 9, 1928.

W czasopiśmie *Journal des Observateurs*, Marseille, ogłoszono następujące zbiorowe prace obserwacyjne:

Wł. Dziewulski, St. Szeligowski, M. Kowalczewski: Observations du passage de Mercure sur le disque du Soleil le 7 Mai 1924, vol. VII, 1924.

Wł. Dziewulski, St. Szeligowski: Occultations d'Étoiles par la Lune, vol. VIII, 1925.

Wł. Dziewulski, M. Kowalczewski, St. Szeligowski, M. Zmijewski: Occultations d'Étoiles par la Lune, vol. X, 1927.

Wł. Dziewulski, W. Iwanowska, M. Kowalczewski, J. Rodzik, A. Rojecki, St. Szeligowski, W. Zonn, M. Zmijewski: Observations faites pendant l'Éclipse totale de Lune du 8 décembre 1927, vol. XI, 1928.

Dr. St. Szeligowski, który rok akad. 1925/26 spędził w Lejdzie, wykonał tam trzy prace, ogłoszone w wydawnictwie *Bulletin of the Astronomical Institutes of the Netherlands*, vol. III, Nr. 106, z r. 1926. Są to prace następujące:

1. Photographic observations of the variables of the δ Cephei type SV Velorum, WW and SX Carinae made on plates taken at Johannesburg. — 2. Photographic observations of TT Lyrae made on plates taken at Potsdam. — 3. Additional observations of S Arae.

3. ZAKŁAD METEOROLOGICZNY

Kierownik: prof. Dr. Kazimierz Jantzen.

Jakkolwiek zakład meteorologii powstał dopiero w r. 1923, to jednak stacja meteorologiczna była już czynna znacznie dawniej, jeszcze przed powstaniem Uniwersytetu. Krótką historję stacji znajdujemy w Nr. 1 *Biuletynu astronomicznego* (część meteorologiczna), częściowo zaś w Nr. 5 i 6 tegoż *Biuletynu*. Przytoczymy z tych źródeł trochę faktów.

Stację meteorologiczną założyła X okupacyjna armja niemiecka w grudniu 1917 r. Stacja znalazła pomieszczenie w gmachu Sądów na placu Łukiskim. Po wyjściu armji niemieckiej stacja przeszła w ręce prywatne litewskie. Obserwacje były nadal prowadzone.

W kwietniu r. 1919 kierownictwo stacji objął p. Kiersnowski. Od czasu powstania Uniwersytetu stacja stała się agendą uniwersytecką i była początkowo pod zarządem zakładu astronomji, od roku zaś 1923 stała się placówką zakładu meteorologicznego.

W tym czasie stacja przenosiła się: w czerwcu 1920 r. z gmachu Sądów do Instytutu J. Śniadeckiego, a stamtąd w lipcu 1922 r. do Collegium Czartoryskiego. Przez cały ten czas, t. zn. od grudnia 1917 aż do chwili obecnej, za wyjątkiem paromiesięcznego okresu inwazji bolszewickiej w r. 1920, obserwacje były dokonywane systematycznie.

Warto zaznaczyć, że za czasów przedwojennych istniała w Wilnie stacja meteorologiczna. Jednakże łączność z tamtymi pracami nie da się nawiązać, gdyż obserwacje przedwojenne nie są w naszym posiadaniu.

Dochowały się jedynie opracowania sumaryczne¹. Stacja rosyjska musiała się mieścić w tym samym punkcie, gdzie się znajduje obecnie, t. zn. w dawnej szkole junkierskiej.

Dążeniem zakładu jest, aby wszystkie obserwacje dokonywane były przy pomocy samopisów. Dążenie to w chwili obecnej ulega już zrealizowaniu. Oto spis obserwacji, której w chwili obecnej są notowane:

1) Ciśnienia, temperatury i wilgotności. Do obserwacji tych używane były samopisy od r. 1917. 2) Temperatury ziemne na głębokościach 25, 50, 75, 100 cm. Od stycznia 1928 r. uruchomiony został termometr na głębokości 125 cm. 3) Opady. Od lipca 1924 r. za pomocą samopisów. 4) Uśłonecznienie. 5) Pomiary prędkości i kierunku wiatru. Od stycznia 1929 r. za pomocą samopisu systemu Steffens - Hedde.

W r. 1925 została przez Ligę Obrony Powietrznej Państwa założona stacja aerologiczna. Stacja ta pracuje w łączności z zakładem meteorologii i mieści się w lokalu uniwersyteckim. Zadaniem jej są pomiary górnych prądów powietrza za pomocą baloników pilotowych.

Od jesieni 1928 r. funkcjonuje nowa placówka zakładu meteorologii, mianowicie stacja termometryczna w Trokach. Zadaniem jej jest współpraca z podjętymi na szerszą skalę przez szereg profesorów U. S. B. badaniami trockimi. Stacja ta jest prowadzona przy łaskawem współpracownictwie trockiego seminarjum nauczycielskiego pod kierunkiem p. Jaworskiego.

Do obowiązków zakładu meteorologicznego należy współpraca w międzynarodowej służbie synoptycznej. W związku z tem podaje ona kilka razy dziennie komunikaty telefoniczne do Państwowego Instytutu Meteorologicznego w Warszawie o wyniku dokonywanych obserwacji.

Wśród przyrządów nabytych dla stacji meteorologicznej lub aerologicznej wymienimy następujące obiekty: 1) barometr Balcerkiewicza, 2) niwelator Gerlacha, 3) arytmometr Brunsviga, 4) duża klatka angielska, 5) ombrograf Balcerkiewicza, 6) termograf Richarda, 7) teodolit pilotowy Fuessa, 8) nefoskop Bessona, 9) hygrometr Lambrechta, 10) planimetr Amslera, 11) lornetka pryzmatyczna Zeissa, 12) anemograf Dines - Steffens - Hedde. Przyrząd wspomniany został umieszczony na wieżyczce Collegium Czartoryskiego, należącej do zakładu farmakologii. W bibliotece zakład meteorologiczny posiada 342 numery inwentarzowe.

Jako asystenci pracowali w zakładzie: Marja (Rouckówna) Weyse, Michał Zmijewski, Ananjasz Rojecki (na stacji aerologicznej), Władysław Zapaśnik, Leon Wojakiewicz i Jerzy Jacyna.

¹ Por. Merecki, *Klimatologia*, Warszawa, 1914, oraz *Żurnal Geofizyki i Meteorologii*, passim.

Zakład meteorologiczny mieści się w lokalu wspólnym z zakładem astronomji i pod różnemi względami prace swe oraz projekty rozwojowe koordynuje z tym zakładem.

Spostrzeżenia meteorologiczne ukazują się systematycznie w trzech gazetach wileńskich: *Słowie*, *Kurjerze Wileńskim* i *Tygodniku Rolniczym*, oraz w warszawskich *Wiadomościach Meteorologicznych*. Spostrzeżenia aerologiczne są drukowane w berlińskich *Aerologische Berichte*.

Wspólnie z zakładem astronomicznym wydaje zakład meteorologii czasopismo p. t. *Bulletin de l'Observatoire Astronomique de Wilno*. W dziale drugim tej publikacji (*Météorologie*) wyszło 6 numerów o treści następującej:

Nr. 1: Wł. Dziewulski: 1. Sprawozdanie z działalności stacji meteorologicznej w Wilnie. — 2. Dodatek do artykułu: O przebiegu rocznym usłonecznienia w Krakowie i Zakopanem. — 3. O przebiegu dziennym zachmurzenia w Krakowie w r. 1918.

Nr. 2: Wł. Dziewulski, O przebiegu dziennym i rocznym usłonecznienia w Wilnie. — Marja Rouckówna, O opadach w Wilnie.

Nr. 3: Wł. Dziewulski, O pomiarach zboczenia magnetycznego na ziemiach polskich.

Nr. 4: Marja Weyse, Niedosyt powietrza w Wilnie, Warszawie i Krakowie. — K. Jantzen, O przebiegu rocznym temperatur ziemnych w Wilnie. — Wł. Dziewulski, O przebiegu rocznym i dziennym usłonecznienia w Wilnie.

Nr. 5: Dziesięciolecie obserwacji meteorologicznych w Wilnie (1918-1927).

Nr. 6: Trzylecie pomiarów wiatrów górnych (VII. 1925 - VI. 1928).

4. ZAKŁAD FIZYCZNY

Kierownicy: prof. Dr. Wacław Dziewulski i prof. Dr. Józef Patkowski.

Prace organizacyjne zakładu fizycznego U. S. B. rozpoczęły się z chwilą wskrzeszenia Uniwersytetu we wrześniu 1919 r. Zakład ten wraz z zakładami chemicznymi znalazł pomieszczenie w gmachu b. szkoły chemiczno-technicznej przy zbiegu ulic Słowackiego i Nowogródzkiej. Zakład fizyczny zajął parter skrzydła (o powierzchni użytkowej ok. 1.000 m. kw.), gdzie uprzednio znajdowały się warsztaty i biura szkoły chemiczno-technicznej. Ta część gmachu nie posiadała żadnych urządzeń technicznych (kanalizacja, wodociąg, gaz i elektryczność), przyczem była w stanie zupełnej dewastacji po kilkoletnim pobycie w tym gmachu wojskowych szpitali niemieckich. To też przedewszystkiem zajęto się remontem lokalu, przeprowadzeniem najniezbędniejszych instalacyj oraz organizacją warsztatu. W pracy tej ogromną pomoc okazał, w czasie rocznego pobytu w Wilnie, asystent zakładu ś. p. Hipolit Piwnikiewicz, który pełen inicjatywy nie szczędził trudów, by jak najszybciej umożliwić

rozpoczęcie pracy dydaktyczno-pedagogicznej. Szczególną uwagę zwrócili kierownicy na szybkie uruchomienie warsztatu, nad czym oprócz asystenta pracował usilnie w charakterze mechanika Edmund Brandel. Z kolei zajęto się wykończeniem sali wykładowej i sali ćwiczeń.

Pierwsze wykłady fizyki i chemii w sali wykładowej zakładu fizycznego odbyły się w styczniu 1920 r. Były one od razu ilustrowane demonstracjami dzięki pomocy asystenta Piwnikiewicza i laboranta J. Maryniaka. Już wiosną 1920 r. zostały uruchomione ćwiczenia fizyczne dla medyków. Przyrządy ćwiczeniowe zostały wykonane w znacznej mierze w warsztacie zakładu.

Inwazja bolszewicka w r. 1920 zatamowała w zupełności prace organizacyjne na przeciąg przeszło pół roku. Po powrocie do Wilna prace zostały wznowione, przyczem dzięki życzliwości ś. p. prof. Dr. Józefa Wierusz-Kowalskiego dla nowopowstającego zakładu fizycznego w Wilnie zakupiono od niego zbiór cennych przyrządów naukowych oraz bogatą bibliotekę fizyczną (ca 400 t.), co w znacznym stopniu przyspieszyło organizację zakładu pod względem dydaktyczno-naukowym.

Dalszy rozwój zakładu wskutek szczupłości posiadanych środków odbywał się w wolniejszym tempie. Przy wydatnej pomocy warsztatu uruchomiono w lecie 1921 r. ćwiczenia dla matematyków i przyrodników. Poza asystentem H. Piwnikiewiczem pomagał kierownikom w pracy administracyjnej i technicznej Inż. Jan Kadenacy, który w charakterze starszego asystenta w ciągu 10 lat przyczynił się wydatnie do planowego rozprowadzenia instalacji elektrycznych zakładu oraz do rozwoju warsztatu mechanicznego. W dziale ćwiczeń dla matematyków i przyrodników duże usługi oddali asystenci: J. Falkowska i H. Niewodniczański. Praca naukowa w zakładzie rozpoczęła się dopiero w latach 1923/24. Pierwsze prace doktorskie wykonali H. Niewodniczański i A. Cukiermann.

Przyrządy i narzędzia pomocnicze. W ciągu ubiegłego dziesięciolecia zakład zdołał zainstalować niezbędne do pracy naukowej urządzenia, oraz nabyć lub wykonać we własnym warsztacie szereg cenniejszych przyrządów, a mianowicie: 1) instalację do promieni Roentgena (dar Czerw. Krzyża Amerykańskiego), 2) baterję akumulatorów na 120 voltów - 156 ampgodz. z rozprowadzeniem sieci po całym zakładzie (łącznie z zakładami chemii nieorganicznej i fizycznej), 3) baterję akumulatorów na wysokie napięcie 2.000 voltów, 4) instalację do skraplania powietrza (kompresor i mały aparat typu prof. Olszewskiego), 5) przetwornicę na prąd zmienny, 6) transformator rezonancyjny z kondensatorami typu prof. Mościckiego, 7) mały elektromagnes Du Bois, 8) mikrofotometr samozapisujący, oraz zbiór naukowych przyrządów optycznych i elektrycznych, jak: spektrografy, monochromatory, elektrometry, galwanometry i t. p. Warsztat zaopatrzony jest w tokarnie

patronową i pociągową, frezarkę, wiertarki i najniezbędniejsze narzędzia pomocnicze.

Uwzględniając obecny stan zaopatrzenia zakładu w przyrządy, należy stwierdzić, że niestety posiada on duże braki w dziale przyrządów demonstracyjnych i ćwiczeniowych. Zbiór demonstracyjnych przyrządów stoi zaledwie na poziomie wymagań szkoły średniej i w znacznej mierze nie nadaje się dla zwykłych ilustracji wykładów w wielkiej sali wykładowej (ca 300 słuchaczy). Przyrządy ćwiczeniowe zostały w większości wykonane w warsztacie zakładowym. Wyposażenie zakładu w przyrządy do prac naukowych jest również niedostateczne; odczuwa się to tembardziej, że liczba magistrantów wzrasta stopniowo z roku na rok.

Biblioteka. Zakład fizyczny łącznie z katedrami mechaniki teoretycznej i fizyki teoretycznej utworzył wspólną bibliotekę, co bardzo dodatnio wpłynęło na wartość naukową zbioru. Podstawę biblioteki stanowi biblioteka ś. p. prof. Dr. Józefa Wierusz-Kowalskiego. Liczba tomów obecnie wynosi około 1.250, a łącznie z mechaniką i fizyką teoretyczną około 1.650 (w tem zawarte są czasopisma). Niestety wysokość dotacji naukowej nie pozwala na kupno koniecznych kompendjów i podręczników współczesnych; dotacja ta wystarcza zaledwie na prenumeratę bieżących roczników i nie pozwala na zakupienie dawniejszych (większość kompletów czasopism sięga wstecz r. 1913). Wskutek tego przy opracowywaniu szeregu zagadnień odczuwa się brak odpowiedniej literatury, co w znacznej mierze utrudnia pracę naukową. W innych miastach uniwersyteckich braki takie mogą być uzupełnione przez ogólną bibliotekę uniwersytecką; tymczasem w Wilnie Uniwersytecka Biblioteka Publiczna jest wyjątkowo słabo zaopatrzona w dzieła i komplety z zakresu nauk matematyczno-fizycznych.

Budowle. Teren zajmowany przez zakład fizyczny jest rozplanowany w ten sposób, że na część naukową przypada około 250 m. kw., na dydaktyczną około 450 m. kw., oraz na ogólne pomieszczenie jak biblioteka, kancelarja, warsztaty i t. p. 150 m. kw. Resztę pomieszczeń zajmują korytarze i inne ubikacje. Teren ten już w obecnych warunkach nie pozwala na celowe zorganizowanie ćwiczeń fizycznych dla studentów, oraz na właściwe rozmieszczenie pracowników naukowych. Odczuwa się dotkliwie brak mniejszej sali wykładowej dla wykładów specjalnych i teoretycznych. Wobec powyższego kierownicy zakładów fizycznych występowali niejednokrotnie z projektem budowy nowego gmachu dla katedr matematyczno-fizycznych, lecz wobec trudności finansowych państwa zredukowali w ubiegłym roku plany do dobudowy skrzydła o powierzchni około 500 m. kw. dla rozszerzenia pomieszczeń zakładu fizycznego jak również zakładu chemji fizycznej.

Skład osobowy. Kierownikami zakładu fizycznego są od r. 1919 prof. Wacław Dziewulski i prof. Józef Patkowski. Asystentami zakładu, poza wymienionymi już z okresu organizacyjnego H. Piwnikiewiczem, Inż. J. Kadenacym, Jadwigą Falkowską i Dr. H. Niewodniczańskim, byli względnie są: Piotr Bielkowicz, Jan Browkin, Mr. Bolesław Cynk, Mr. Józef Hryniewicz, Eugenjusz Skorko, Wilhelm Stasiewicz, Wacław Turczyński, Stefan de Walden i Irena Wasiutyńska.

Studjum. Udział słuchaczy w wykładach dla I roku wynosi około 300 osób. Frekwencję zaś w pracowniach ilustruje następująca tablica.

WYKAZ LICZBOWY STUDENTÓW, KTÓRZY PRZERABIALI ĆWICZENIA
W PRACOWNIACH ZAKŁADU FIZYCZNEGO U. S. B.

Rok akademicki	Wydział matem.-przr.	Studjum rolnicze	Wydział lekarski	Oddział farmaceutyczny	Pracownia II (zaawansowani)	Razem
1919/20	—	—	111	22	—	133
1920/21	38	—	66	18	—	122
1921/22	65	—	143	36	—	244
1922/23	106	—	115	63	—	284
1923/24	124	—	120	35	3	282
1924/25	117	33	93	31	—	274
1925/26	126	35	101	34	7	313
1926/27	126	47	104	48	9	334
1927/28	158	31	105	44	7	345

Prócz ćwiczeń laboratoryjnych od roku akad. 1925/26 prowadzone są ćwiczenia rachunkowe dla I roku, w których bierze udział od 150 do 200 studentów. Pozatem dla magistrantów fizyki prowadzone jest seminarjum fizyczne z referatami słuchaczy ze współczesnych wybitniejszych prac.

Studja fizyczne ukończyli ze stopniem doktora filozofji H. Niewodniczański i A. Cukierman, magistra filozofji—B. Cynk, J. Hryniewicz i E. Hohendorff.

W roku akad. 1927/28 wyjeżdżali zagranicę w celach naukowych do Anglii prof. Dr. J. Patkowski, do Niemiec Dr. H. Niewodniczański.

Z prac wykonanych w zakładzie ogłoszono drukiem:

J. Falkowska, O przepływie cieczy lepkiej przez otwór w ścianie płaskiej, *Sprawozd. i Prace Polsk. Tow. Fiz.*, II, 1924.

H. Niewodniczański: 1. The Fluorescence of Mercury Vapour, *Nature*, CXVII, 1926. — 2. The Fluorescence of Superheated Mercury Vapour, tamże, CXVIII, 1926. — 3. O fluorescencji pary rtęci, *Sprawozd. i Prace Polsk. Tow. Fiz.*, III, 1927. — 4. Zur Kenntnis der Fluoreszenz des Quecksilberdampfes, *ZS. f. Phys.*, XLIX, 1928.

J. Kadenacy, Radjotelefonja bez fali nośnej, *Przegląd Radjotechniczny*, V, 1927.

Pozatem wykonano w zakładzie prace, przygotowane do druku:

Cukierman Al., O zjawisku elektroosmozy w ciekłym dwutlenku węgla.

Cynk Bol., O dyspersji i absorbcji bromku i chlorku metylu.

Hryniewicz J., Szybkość parowania rtęci w zależności od temperatury.

Hohendorff E., O dyspersji w glicerynie w zakresie krótkich fal elektrycznych.

5. ZAKŁAD FIZYKI TEORETYCZNEJ

Kierownik: prof. Dr. Jan Weyssenhoff.

Zakład fizyki teoretycznej założony został w r. 1922 z chwilą powołania na katedrę fizyki teoretycznej prof. Dr. Jana Weyssenhoffa. Zajmuje on jeden pokój w obrębie zakładów fizycznych i korzysta tamże z urządzeń dydaktycznych zakładów. Biblioteka zakładu fizyki teoretycznej składa się z 228 tomów, stanowiąc część składową biblioteki zakładów fizyki doświadczalnej.

6. SEMINARJUM MECHANIKI

Kierownik: zastępczo prof. Dr. Jan Weyssenhoff.

Seminarjum mechaniki istnieje od r. 1921. Biblioteka jego obejmująca 170 tomów, stanowi część składową biblioteki zakładów fizycznych. Kierownikiem i pierwszym organizatorem do końca r. 1925/26 był zast. prof. Dr. Wacław Staszewski. Od wspomnianego czasu, wobec nieobsadzenia tej katedry, zastępczo obowiązki kierownika spełnia prof. Dr. Jan Weyssenhoff.

7. ZAKŁAD CHEMII NIEORGANICZNEJ

Kierownik: prof. Dr. Marjan Hłasko.

Zakład chemii nieorganicznej, mieszczący się w Instytucie Jędrzeja Śniadeckiego, był organizowany początkowo przez prof. Kazimierza Sławińskiego, potem przez prof. Dr. Edwarda Bekiera. Troską pierwszych

kierowników zakładu było przystosowanie przyznanego na jego potrzeby lokalu do celów dydaktycznych. Przeprowadzono remont lokalu, założono instalację gazową, wodną i elektryczną, oraz odpowiednio do potrzeb umeblowano. Już w pierwszych latach swego istnienia, mianowicie w latach 1919 i 1920, pracownie zakładu chemii nieorganicznej obsługiwały około 90 studentów. Na ćwiczenia chemiczne uczęszczali zarówno studenci wydziału matematyczno-przyrodniczego jak i lekarskiego.

W roku 1922 kierownikiem zakładu został prof. Dr. Marjan Hłasko.

Wobec wzrastającej z roku na rok ilości studentów wydziału matem.-przyrodn., studjum farmaceutycznego przy wydziale lekarskim (od roku 1923-go studenci medycyny odrabiają ćwiczenia chemiczne na własnym wydziale), oraz studjum rolniczego, niezbędne się okazało rozszerzenie zakładu. Uczyniono to przez wyzyskanie strychu, gdzie wybudowano jedną większą salę, trzy mniejsze pokoje i trzy małe ubikacje.

Dla ćwiczeń ze studentami (przeszło 200 osób) przeznaczone są jedna mniejsza i dwie duże sale oraz dwa pokoje przygotowawcze. Obok nich znajdują się dwa pokoje asystenckie. Pracownia do badań naukowych składa się z pięciu większych i ośmiu mniejszych pokoi, w których pracuje przeciętnie od 15 do 18 magistrantów, doktorantów oraz ukończonych pracowników naukowych. Mimo wspomnianego wyżej rozszerzenia zakładu przez wykorzystanie części strychu, zakład chemii nieorganicznej, zarówno w części ogólnodydaktycznej jak i naukowej, jest dziś zbyt szczupły i powiększenie jego przez dobudowę nowego skrzydła jest sprawą niezbędną i pilną. To też zarówno kierownik zakładu chemii nieorganicznej jak i kierownicy sąsiadujących w tymże gmachu zakładów fizycznych występowali parokrotnie do Ministerstwa W. R. i O. P. z wnioskami o rozbudowę Instytutu Jędrzeja Śniadeckiego. Rozszerzenie tych zakładów staje się zwłaszcza rzeczą palącą z chwilą ujęcia studjów na wydziale matem.-przyrodn. w ramy przepisów magisterskich, wymagających przerobienia przez studentów ćwiczeń chemicznych i fizycznych w określonym czasie, to jest na pierwszych latach studjów.

Zakład chemii nieorganicznej nie posiada własnej biblioteki, korzysta natomiast z biblioteki chemicznej, stanowiącej odrębną całość organizacyjną i obsługującą wszystkie zakłady chemiczne wydziału matem.-przyrodn. U. S. B.

W dziale pomocy naukowych, poza aparaturą do ćwiczeń wstępnych z analizy chemicznej, posiada zakład bogatą aparaturę w pracowni naukowej. Wymienić tu należy przyrządy, naczynia i specjalne urządzenia do najbardziej precyzyjnych oznaczeń ciężarów atomowych,

aparaty do najdokładniejszych pomiarów przewodnictwa elektrolitów. Pozatem zakład wyposażony jest w pracownię optyczną, zaopatrzoną w polarymetr precyzyjny, oraz najdokładniejsze spektrometry do badań z dziedziny analizy widmowej. Wraz z zakładami fizycznymi korzysta on ze wspólnego urządzenia do skraplania powietrza oraz z wielkiej baterji akumulatorów o łącznem napięciu 120 voltów. Natomiast ubogo przedstawia się zapas naczyń platynowych, co odczuwa się w pracy naukowej niezwykle dotkliwie.

Z urządzeń pomocniczych, które wobec małych dotacyj oddają zakładowi wielkie usługi, należy wymienić warsztat szklarski oraz elektrotechniczny. Pierwszy, dzięki obecności wykwalifikowanego etatowego szklarza, służy do wyrobu precyzyjnych aparatów ze szkła i przezroczystego kwarcu. Wykonano w nim szereg przyrządów zarówno dla potrzeb pracy dydaktycznej, jak i naukowej. W warsztacie elektrotechnicznym laborant i woźny elektrotechnik pracują w zakresie instalacji elektrycznej zakładu oraz konstruuja przyrządy. Wreszcie obsadzenie etatu woźnego przez wykwalifikowanego stolarza zezwoliło kierownikowi zakładu na wykonanie po minimalnej cenie umeblowania zakładu.

Zakładem chemji nieorganicznej kieruje od roku 1921 prof. Dr. Marjan Hłasko przy pomocy adjunkta D-ra Eugenjusza Michalskiego. Oprócz wymienionych osób do personelu zakładu należą: starsza asystentka Dr. Marja Kadenacówna, młodszy asystenci do ćwiczeń z chemikami, przyrodnikami i rolnikami: Dominik Ważewski, Jadwiga Kuszpecińska, Halina Kontowtówna, Włodzimierz Klimowski; ćwiczenia ze studentami farmacji prowadzą Anna Salitówna i Kazimierz Bancewicz. W okresie sprawozdawczym następujące osoby pełniły funkcje asystenckie w zakładzie chemji nieorganicznej: Osman Achmatowicz, Antoni Rutkowski, Halina Wasilewska, Witold Hermanowicz, Elwina Pleśniewiczówna, Władysław Niewęgłowski, Józef Skrycki, Janina Bohdanowiczówna, Marja Sokołowska, Stanisława Haniczówna, Dr. Stanisław Studnicki, Leon Kamiński, Leon Sławiński, Dr. Erwin Kamiński i Paweł Wrześniowski.

W zakładzie chemji nieorganicznej odbywają się wykłady z ogólnego kursu chemji nieorganicznej dla studentów chemików, przyrodników, rolników i farmaceutów, oraz ze specjalnych rozdziałów chemji nieorganicznej i analitycznej. W laboratorium zakładu przerabia się ćwiczenia z chemji analitycznej jakościowej i ilościowej ze studentami wydziału matematyczno-przyrodniczego, studjum rolniczego i studjum farmaceutycznego wydziału lekarskiego. Niedostateczna ilość miejsc dla pracujących, spowodowana ciasnotą zakładu, sprawia, że ćwiczenia zajmują cały dzień od 9 rano do 7 wieczorem, przeciążając niezmiernie personel zakładowy. W ogólnem laboratorium chemicznem pracuje przeciętnie

200 studentów rocznie. W ostatnim roku zostały zapoczątkowane dla zaawansowanych studentów-chemików ćwiczenia z analizy optycznej.

W pracowni naukowej znajduje pracę stale od 15 do 18 magistrantów, doktorantów oraz ukończonych pracowników naukowych. W zakładzie chemii nieorganicznej wykonano w okresie sprawozdawczym szereg prac z elektrochemii i stwierdzono dwie nowe reguły w tej dziedzinie. Wykonano również parę prac z chemii analitycznej, oznaczono bardzo dokładnie ciężar atomowy litu oraz rozpoczęto badania, będące już na dobrej drodze, w celu rozdzielenia izotopów tego pierwiastka.

Dyplomy doktorskie na podstawie prac, wykonanych w zakładzie chemii nieorganicznej, otrzymali: Dr. St. Studnicki, Dr. E. Michalski, Dr. E. Kamiński.

Z prac wykonanych w zakładzie ogłoszono drukiem:

M. Hłasko i M. Kadenacówna. O rozpuszczalności jodu w wodnych roztworach jodowodoru i o dysocjacji elektrolitycznej kwasu trójwodorowego. *Roczniki chemii*, Warszawa, 1926.

M. Hłasko i E. Michalski. O przewodnictwie i ciężarze cząsteczkowym kwasów chlorowco-wodorowych w suchym i wilgotnym nitrobenzolu, tamże.

M. Hłasko i E. Kamiński. O dysocjacji elektrolitycznej chlorowodoru, bromowodoru i jodowodoru w bezwodnym alkoholu metylowym, tamże, 1927.

M. Hłasko i D. Ważewski. Sur la conductibilité électrique des acides chlorhydriques, bromhydrique et iodhydrique, *Bulletin Acad. sc.*, Cracovie, 1928.

8. ZAKŁAD CHEMII ORGANICZNEJ

Kierownik: prof. Kazimierz Sławiński.

Zakład chemii organicznej został zorganizowany przez prof. Kazimierza Sławińskiego w zachodnim skrzydle instytutu Jędrzeja Śniadeckiego i uruchomiony w końcu roku akad. 1921/22. Na parterze mieści się pokój asystencki i dwie sale ćwiczeń. Sale te posiadają 28 miejsc roboczych i 21 metrów digestorjów. Na każdym miejscu roboczym student pracujący ma wodę, gaz, pompę próżniową i możliwość korzystania z motoru elektrycznego. Ćwiczenia odbywają się cztery razy tygodniowo po cztery godziny dziennie. Studenci chemicy odrabiają po 20 preparatów, biologowie i farmaceuci po 15 preparatów. Z tego widać, że zakład chemii organicznej obsługuje studentów zarówno wydziału matematyczno - przyrodniczego jak i wydziału lekarskiego (farmaceuci). Pierwsze ćwiczenia z chemii organicznej na Uniwersytecie Stefana Batorego rozpoczęły się w maju 1922 r. Zgłosili się na nie następujący studenci: Achmatowicz Osman, Frumkin Izaak i Josielson Juljusz. W roku akad. 1922/23 pracowało w zakładzie chemii organicznej

11 studentów, w r. 1923/24 — 17, w r. 1924/25 — 42, w r. 1925/26 — 52, w r. 1926/27 — 47 i w r. 1927/28 — 51 studentów.

Na górnym piętrze posiada zakład salę do prac badawczych i szereg sal pomocniczych, a mianowicie: pokój optyczny, pokój wagowy, pokój do spałań, pokój do prac pod ciśnieniem zwiększonym oraz pokój profesora i adjunkta.

Naukowe zainteresowania pracowni idą w kierunku terpenów. Poza zagadnieniami, dotyczącymi budowy terpenów, prowadzi się prace nad układami sprzężonymi w grupie terpenów dwupierścieniowych. Prace te doprowadziły do ustalenia nowego typu wiązań sprzężonych, rozszerzającego dotychczasowy pogląd Thielego.

Na podstawie prac z chemii organicznej uzyskali stopnie naukowe magistrów filozofji: Achmatowicz Osman, Josielson Juljusz, Kamiński Leon, Hofszajn Samuel; doktorat chemii (doktorat nowego typu) Achmatowicz Osman na podstawie rozprawy *O nowym szeregu α -pochodnych bornylenu*.

Z prac wykonanych w zakładzie chemii organicznej ogłoszono drukiem:

Achmatowicz Osman: 1. O polskim olejku terpentynowym, *Przemysł Chemiczny*, 1926. — 2. Działanie chlorowodoru na nopinen, *Roczniki Chemji*, 1926. — 3. O nowym alkoholu terpenowym $C_{10}H_{18}O$, tamże. — 4. O olejkach terpentynowych, *Wiadomości Farmaceutyczne*, XVIII, 1928. — 5. O budowie produktów przyłączenia kwasów chlorowodorowych do bornylenu, *Roczniki Chemji*, 1928. — 6. *O nowym szeregu α -pochodnych bornylenu*, rozprawa doktorska, Wilno, 1928.

Pozatem wykonali prace magisterskie następujący studenci:

Josielson Juljusz, O zawartości fenoli w olejku terpentynowym z pieńków.

Petersenówna Jeta, O działaniu kwasu podchlorawego na nopinen.

Brumberżanka Dora, O zastosowaniu metody Friedela i Craftsa do kondensacji chlorku bornylu z toluolem.

Kamiński Leon, O zastosowaniu metody Friedela i Craftsa do kondensacji chlorku bornylu z cymolem.

Hofszajn Samuel, O powstaniu cis, cis-trans pochodnych w grupie jednopierścieniowych związków terpenowych.

Piliczewski Józef, O zastosowaniu metody Friedela i Craftsa do kondensacji chlorku bornylu z aniliną.

Malipanówna Zofja, O działaniu kwasu podchlorawego na limonen.

Bochwic Bolesław, O działaniu kwasu octowego na pinen i sabinen.

9. ZAKŁAD CHEMII FIZYCZNEJ

Kierownik: prof. Dr. Edward Bekier.

Zakład chemii fizycznej powstał w roku akad. 1922/23 i został zorganizowany przez prof. Dr. Edwarda Bekiera. Pierwszy rok pracy organizacyjnej poświęcony był urządzeniu pracowni i zaopatrzeniu jej.

w pomoce naukowe do ćwiczeń i prac. Zakupiono i zmontowano przyrządy do 15 ćwiczeń z chemji fizycznej i do prac naukowych z dziedziny kinetyki chemicznej. W roku następnym mogły już być uruchomione ćwiczenia z chemji fizycznej, a w roku akad. 1924/25 były wykonane pierwsze prace dyplomowe studentów.

Zakład mieści się w gmachu Instytutu Jędrzeja Śniadeckiego i rozporządza jedną dużą salą do ćwiczeń praktycznych, dwoma pokojami mniejszemi do prac naukowych, gabinetem profesora i pokojem dla woźnego. Kierownikiem zakładu jest od początku prof. Dr. Edward Bekier, asystentami Mr. Antoni Basiński, Stanisław Trzeciak i Stanisław Turski.

W chwili obecnej zakład chemji fizycznej posiada w dziale aparatów i pomocy naukowych 319 numerów inwentarzowych, w dziale książek 160 najniezbędniejszych dzieł podręcznych. Jeśli o literaturę naukową chodzi, to zakład korzysta ze wspólnej biblioteki chemicznej, stanowiącej samodzielną jednostkę administracyjną na wydziale matematyczno - przyrodniczym.

Frekwencja studentów na ćwiczeniach wyrażała się w okresie pracy dydaktycznej zakładu następującemi liczbami: w roku akad. 1923/24 przerobiło ćwiczenia 13 osób, w r. 1924/25 — 14, w r. 1925/26 — 14, w r. 1926/27 — 19, w r. 1927/28 — 18 i w r. 1928/29 — 16 osób. W ciągu zatem pięciu lat istnienia zakładu brało udział w ćwiczeniach 94 studentów.

Prace dyplomowe (magisterskie) wykonały następujące osoby: w r. 1924/25 Stanisław Trzeciak i Michał Rubinsztein; w r. 1925/26 Stanisława Haniczówna, Kazimierz Rodziewicz, Stanisław Turski, Borys Goldberg; w r. 1926/27 Marja Krejwisówna, Luba Hellerówna, Aleksandra Izraelitówna; w r. 1927/28 Antoni Basiński, Witali Heller, Bencjan Zabłocki, Wanda Nitosławska. Dziewięć osób z wymienionych uzyskało dyplomy magisterskie (magistrów filozofji w zakresie chemji).

Z prac wykonanych w zakładzie ogłoszono drukiem:

E. Bekier i St. Trzeciak, La vitesse de dissolution du cuivre en solution aqueuse du chlorur ferrique, *Journal de Chimie physique*, Paris, 1925. To samo po polsku, *Roczniki Chemji*, Warszawa, 1926.

E. Bekier i K. Rodziewicz, Zależność szybkości reakcji w układach niejednorodnych od szybkości i sposobu mieszania, tamże.

W. Heller, O zależności stałej szybkości procesów kinetycznych w układach niejednorodnych od temperatury i intensywności mieszania, tamże, 1928.

10. ZAKŁAD CHEMII TECHNICZNEJ

Kierownik: prof. Witold Kraszewski.

Zakład chemii technicznej został uruchomiony w zimowym trimes-trze roku akad. 1922/23, a więc w okresie bardzo ciężkim pod wzglę-dem finansowym dla państwa, co ujemnie wpłynęło na normalny rozwój zakładu. W ciągu dwóch lat zakład chemii technicznej korzystał z części lokalu zakładu chemii organicznej i ze wszystkich jego pomocy nauko-wych. Tylko dzięki temu można było przystąpić do zorganizowania ćwiczeń, przeznaczając całą dotację na zakupienie niezbędnych przyrządów. W zimowym trimes-trze roku akad. 1924/25 otrzymał zakład tymczasowy lokal w Collegium Czartoryskiego, mianowicie wypoży-czono mu część lokalu zakładu chemii fizjologicznej. Lokal ten, nie-zwykle szczupły, składa się z dwóch pokoi o powierzchni 64 metrów kwadratowych każdy, i jednego mniejszego o powierzchni 10 metrów kwadratowych. Po zaopatrzeniu tej nowej pracowni w prowizoryczne stoły uruchomiono tam ćwiczenia w listopadzie 1925 r. Wykłady chemii technicznej odbywają się w Instytucie Jędrzeja Śniadeckiego, zakład zatem oddalony jest od swego naturalnego miejsca, jakim jest skupie-nie pozostałych zakładów chemicznych i fizycznych w Instytucie Jędrzeja Śniadeckiego.

Aparatura do ćwiczeń nabywana była stopniowo z dotacyj zwy-czajnych, dotacji bowiem inwestycyjnej, nadzwyczajnej zakład chemii technicznej nie uzyskał wcale. Obecnie zakład posiada szereg aparatów różnego typu do badań gazów, kalorymetr, wiskozymetr Englera, przyrząd Abbla, refraktometr Abbego i nabyty w grudniu roku zeszłego polarymetr półcieniowy.

Zakład nie posiada własnej większej biblioteki, podobnie zresztą jak pozostałe zakłady chemiczne, i korzysta z ogólnej biblioteki chemicznej. Księgozbiór zakładu ograniczony jest do niezbędnych dzieł, a z najważniejszych z nich należy wymienić: *Encyklopedję* Ullmana (12 tomów), Heftnera *Fette und Oele* (3 t.) i Lugego *Chemisch-Technische Untersuchungsmethoden* (4 tomy).

Kierownikiem zakładu chemii technicznej od początku jego istnienia jest prof. Witold Kraszewski, obowiązki asystentów pełnili: Dr. Kazi-mierz Monikowski i Wincenty Wojtkiewicz.

Zakład obsługuje studentów chemików wydziału matematyczno-przyrodniczego i studentów studjum rolniczego. Program ćwiczeń został tak ułożony, aby studenci, których większość poświęci się po ukończe-niu uniwersytetu pracy zawodowej, mogli zaznajomić się z metodami, stosowanymi w przemyśle chemicznym. Rozpoczynają się one od bada-nia materiałów opałowych, potem następują analizy gazów, wody

i smarów. Pozatem każdy student obowiązany jest wykonać szczegółowe badanie tłuszczów, przetworów przemysłu fermentacyjnego, cukrowniczego, paszy, nawozów sztucznych, garbników i w końcu swej pracy zaznajamia się z najważniejszymi metodami badania produktów spożywczych.

W okresie sprawozdawczym pracowało w zakładzie: w roku akad. 1922/23 — 2 osoby, w r. 1923/24 — 4 osoby, w r. 1924/25 — 7 osób, w r. 1925/26 — 13 osób, w r. 1926/27 — 26 osób, w tem 12 rolników, i w r. 1927/28 — 16 osób. W zakresie pracy naukowej zakładu przewodnią myślą kierownika było prowadzenie badań nad temi gałęziami przemysłu chemicznego, które mają widoki rozwoju na kresach wschodnich, a więc nad suchą destylacją drzewa, nad przemysłem fermentacyjnym, olejarstwem i garbarstwem. Realizacja tego projektu natrafiła niestety na wielkie trudności z powodu braku pomocy naukowych i urządzeń laboratoryjnych, wynikających ze zbyt szczupłych dotacyj zakładowych. Tematy prac trzeba było z konieczności dostosowywać do środków, jakimi rozporządzała pracownia. Mimo tych trudności wykonano 8 prac magisterskich, a mianowicie: 4 z zakresu suchej destylacji drzewa, jedną z dziedziny przemysłu fermentacyjnego, dwa tematy dotyczyły metod badań, jeden był z zakresu chemji ścisłej. W roku sprawozdawczym nad pracami magisterskimi pracuje sześć osób.

W zakładzie chemji technicznej został opracowany sposób (zgłoszony do patentu) konserwowania i wyrobu drożdży suchych i sposób otrzymywania z pakuł lnianych i konopnych włókien, nadających się do wyrobu przędzy, sztucznego jedwabiu i materiałów wybuchowych. Sposób ten, zgłoszony również do patentu, po opracowaniu szczegółów może mieć ogromne znaczenie ekonomiczne dla kraju wogóle, a dla kresów wschodnich w szczególności, ponieważ wpłynie na rozwój uprawy lnu nasiennego, którego słoma nie ma dotychczas zastosowania w przemyśle włókienniczym. Spowoduje to także zwiększenie ilości produkowanego obecnie siemienia, które nie pokrywa wewnętrznego zastosowania, a otrzymane ze słomy włókno może zastąpić przynajmniej część obcej bawełny.

Poza pracą dydaktyczną i naukową zakład chemji wykonywał na zlecenie władz cywilnych i wojskowych różnego rodzaju ekspertyzy.

11. ZAKŁADY CHEMJI ROLNEJ I MIKROBIOLOGJI

Kierownik prof. Dr. Stefan Bazarewski.

Chemję rolną wykładano na Uniwersytecie Wileńskim już w r. 1823, kiedy to do prowadzenia tej nauki został zaproszony prof. Antoni Oczapowski, brat Michała, profesora rolnictwa na Uniwersytecie

Wileńskim, później dyrektora Marymontu. Antoni Oczapowski wykładał chemię rolną i technologię gospodarstwa przez 3 godziny tygodniowo.

Po wskrzeszeniu w r. 1919 Uniwersytetu w Wilnie utworzona została katedra chemii rolnej i mikrobiologii na wydziale matematyczno-przyrodniczym. Równocześnie rozpoczęto organizację zakładu. Organizacja ta przerwana została przez najazd bolszewicki, a w r. 1920, po powrocie do Wilna personelu profesorskiego, kontynuowano ją nadal.

Pierwszy lokal zakładu mieścił się w jednym pokoju w skrzydle głównego gmachu przy ulicy Zamkowej 11. Szczupłość lokalu uniemożliwiała szerszą pracę zakładu. Dopiero w r. 1921 otrzymał zakład w tymże gmachu większy lokal, złożony z sali i pokoju. Umożliwiło to rozpoczęcie ćwiczeń z mikrobiologii dla studentów wydziału matem.-przyrodn. Wreszcie w r. 1924 minął okres prowizorycznych lokali i zakład chemii rolnej i mikrobiologii przeniesiony został do gmachu Collegium Piłsudskiego. Obecnie zakład ma w swym posiadaniu dwie duże sale, służące do ćwiczeń, oraz szereg pokoi: pokój przygotowawczy, wagowy, do spalań, pracownię profesora, pracownię asystentów i mieszkanie woźnego.

Zapoczątkowaniem inwentarza zakładu stały się przyrządy i narzędzia, otrzymane po okupantach niemieckich. Były to przeważnie stare, częściowo zużyte przedmioty, które po przeróbce i reperacji nadały się jeszcze do użytku. Od r. 1920 inwentarz zakładu był pomnażany z dotacyj zwyczajnych. Wśród cenniejszych nabytków wymienić należy: 8 mikroskopów z imersją, 2 termostaty elektryczne, 2 wagi analityczne, aparaty sterylizacyjne i komplety przyrządów do analizy chemiczno-rolniczej. Obecnie uruchomione są w zakładzie: pracownię kierownika zakładu i asystentów, pracownia mikrobiologiczna, mogąca pomieścić 16 pracujących i pracownia chemiczno-rolnicza dla 20 pracujących.

Biblioteka zakładu ma charakter biblioteki podręcznej. Zawiera ona dzieła i czasopisma przeważnie z dziedziny chemii rolnej i bakterjologii rolnej. Do najcenniejszych wydawnictw należy zaliczyć komplet czasopisma *Zentralblatt für Bakteriologie*, cz. II, w 76 tomach. Biblioteka zakładowa powstała przeważnie drogą zakupu książek z dotacyj zwyczajnych. Pewna część dzieł została zakładowi ofiarowana (31 tytułów w 36 tomach). Obecny stan biblioteki wyraża się następującymi liczbami: 107 dzieł w 120 tomach, 7 czasopism w 120 tomach; wartość całego księgozbioru wynosi 3636 złotych.

Kierownikiem zakładu jest od początku istnienia zakładu, to jest od r. 1920, prof. Dr. Stefan Bazarewski. Do pomocy posiada kierownik dwóch asystentów, mianowicie Witolda Żarnowskiego (od roku 1922) i inżyniera-agronoma Janinę Turską (od r. 1924).

Od r. 1921 do 1924, to jest do chwili przeniesienia zakładu do

lokalu w Collegium Piłsudskiego, można było prowadzić tylko ćwiczenia z mikrobiologii dla studentów-przyrodników. Od r. zaś 1924, po uruchomieniu pracowni chemicznej w nowym lokalu, rozpoczęto także ćwiczenia z chemii rolnej i gleboznawstwa, które odbywają się obecnie przez cały rok w rozmiarze 8 godzin tygodniowo. Są one przeznaczone dla studentów-biologów wydziału matematyczno-przyrodniczego i studentów studjum rolniczego. Ćwiczenia z mikrobiologii powiększono znacznie, są one prowadzone przez dwa trimestry po 3 godziny tygodniowo. Pozatem przerabia się w zakładzie półdienne *practicum* dla studentów zaawansowanych w rozmiarach 15 godzin tygodniowo.

Prace magisterskie wykonały w zakładzie chemii rolnej i mikrobiologii trzy osoby: Gitla Rozenbandówna, Olga Berłowiczówna i Ita Fridmanówna. Działalność naukowa zakładu koncentruje się głównie nad zagadnieniami z dziedziny biologii gleby.

12. BIBLIOTEKA CHEMICZNA

Kierownik prof. Dr. Edward Bekier.

Biblioteka chemiczna jest na wydziale matematyczno-przyrodniczym samodzielną instytucją i ma za zadanie obsłużyć potrzeby biblioteczne wszystkich zakładów chemicznych. Mieści się ona w Instytucie J. Śniadeckiego, a kierownictwo jej spoczywa w ręku prof. Dr. Edwarda Bekiera. Inwentarz biblioteki powstał częściowo z książek, pozostałych po dawnej szkole technicznej w Wilnie, z daru po ś. p. Bronisławie Znatowiczu, ofiarowanego przez żonę zmarłego, i z książek zakupionych. Obecnie biblioteka liczy 1325 tomów monografij i czasopism, w tem komplety czasopism: *Berichte der deutschen chemischen Gesellschaft*, *Chemisches Zentralblatt*, *Zeitschrift für physikalische Chemie*, *Zeitschrift für anorganische Chemie*, *Zeitschrift für Elektrochemie*. Pozatem posiada ona pięć innych kompletów niezupełnych i 595 dzieł monograficznych. Ponadto prenumeruje 7 czasopism, a 2 czasopisma otrzymuje w darze od chemicznego Towarzystwa japońskiego i japońskiego Instytutu badań fizycznych i chemicznych w Tokio.

Z biblioteki korzystają profesorowie, asystenci i studenci chemii zarówno na miejscu jak i wypożyczając dzieła do domu.

13. ZAKŁAD MINERALOGICZNY

Kierownik: zast. prof. docent Dr. Paweł Radziszewski.

Zakład mineralogiczny należy do najmłodszych zakładów wydziału matem.-przyrodn., powstał bowiem, jako samodzielną jednostką, dopiero w r. 1926 z chwilą powołania na katedrę mineralogii Dr. Pawła Radzi-

szewskiego w charakterze zastępcy profesora. Do tego czasu wykłady i ćwiczenia z krystalografii i mineralogii prowadził profesor geologii fizycznej ś. p. Józef Łukaszewicz. Jemu to zawdzięcza wydział pierwsze zorganizowanie aparatu dydaktycznego w postaci zbiorów modeli, wykonania tablic, stworzenia zbioru mineralogicznego pokazowego i ćwiczebnego, tudzież zakupienia niezbędniejszej aparatury.

Wykłady i ćwiczenia z krystalografii i mineralogii rozpoczęły się w r. 1921/22 i prowadzone były początkowo w gmachu głównym Uniwersytetu, potem w zakładzie geologicznym. W styczniu 1923 r. na potrzeby mineralogii i geofizyki odstąpiona została tymczasowo nieodnowiona część zakładu geologicznego, obejmująca jedną salę pięciookienną, dwa pokoje dwuokienne, oraz wewnętrzny korytarz. Lokal ten stał się zawiązkiem zakładu mineralogicznego, który do czasu powołania Dr. Pawła Radziszewskiego był pod opieką i kierownictwem ś. p. prof. Józefa Łukaszewicza, stanowiąc część ówczesnego zakładu geofizyki i mineralogii.

W r. 1926 zakład mineralogiczny oddzielony został od geofizycznego i pod kierunkiem Dr. Pawła Radziszewskiego rozpoczął drugi, już samodzielny okres organizacyjny. Troski nowego kierownika zakładu skoncentrowały się przede wszystkim w dążeniu do zorganizowania strony dydaktycznej wobec stale wzrastającej liczby studentów i do zaopatrzenia zakładu w pomoce naukowe i zbiory, następnie — w dążeniu do stworzenia pracowni naukowej. Dążenia te jednak spotykały się z tak wielkimi trudnościami, że wykonywanie zamierzeń odbywać się mogło w bardzo powolnym tempie.

Do trudności tych w pierwszym rzędzie należało zbyt szczupłe pomieszczenie zakładu. Lokal, przyznany na rzecz zakładu mineralogicznego przy pierwotnym podziale gmachu Collegium Czartoryskiego, zajęty jest od szeregu lat przez obserwatorium astronomiczne. Budowa zaś gmachu dla obserwatorium, przewidywana od dziesięciu lat w preliminarzach budżetowych wydziału, nie znajduje poparcia w sferach decydujących. Zakład mineralogiczny z powodu takiego stanu rzeczy mieści się w trzech pokojach i jednej sali, która jest równocześnie i salą wykładową i salą ćwiczeń i mieści w sobie zbiory dydaktyczne. W ostatnim dopiero roku powstała możliwość rozszerzenia się zakładu, a to dzięki uzyskaniu lokalu na muzeum przyrodnicze, co pociągnie za sobą zwolnienie części zakładu zoologicznego i ustąpienie jej na potrzeby mineralogii. Mimo tej szczupłości lokalu została w nim założona pracownia chemiczna dla badań naukowych, mogąca pomieścić dwie samodzielnie pracujące osoby, nadto w ostatnim roku powstała oddzielna pracownia chemiczna dla zaawansowanych studentów, pragnących bliżej zapoznać się z metodami badań mineralogicznych.

Ubogo przedstawia się dział pomocy naukowych. Wystarczy powiedzieć, że zakład posiada tylko dwa mikroskopy polaryzacyjne i jeden jedyny goniometr refleksyjny. Lepiej natomiast ma się rzecz z aparaturą demonstracyjną dla wykładów i ćwiczeń z krystalografii geometrycznej, przyczem zaznaczyć trzeba, że większość modeli i wszystkie tablice wykonane zostały przez personel zakładowy. Dzięki uzyskaniu od Ministerstwa dotacji nadzwyczajnej (6000 zł.) kierownik zakładu mógł nabyć skromny komplet naczyń platynowych (2 miseczki, 2 szpatelki i 2 tygielki), co umożliwiło pracę naukową w zakładzie.

Ubogi jest również dział zbiorów. Jest to zresztą dola wszystkich naszych zakładów. Zbiory zakładu mineralogicznego pochodzą w lwiej części z dawnego muzeum publicznego przy Bibliotece Publicznej, z własnych zbiorów kierownika oraz z darów (zbiory ś. p. Dr. Zygmunta Starzyńskiego, ofiarowane przez p. Marię Starzyńską, dary dyrektora Państwowego Instytutu Geologicznego prof. Dr. J. Morozewicza, prof. Dr. T. Woyno, Dr. A. Mazurka i innych). Do darów też zaliczyć należy okazy rud, ofiarowane przez kopalnie Ulises, Szarlej Biały, kopalnię w Bolesławiu, oraz kamieniołomy w Berestowcu na Wołyniu.

Biblioteka zakładu posiada 109 tomów dzieł podstawowych i 79 odbitek prac naukowych. Brak jest zupełny czasopism naukowych.

Kierownikiem zakładu jest od r. 1926 zast. prof. docent Dr. Paweł Radziszewski, asystentami są obecnie Irena Spryngowiczówna, Jan Wojciechowski i Irena Bajdzińska. Poprzednio w charakterze asystentów pracowali M. Iwanowski, W. Lewulis i K. Hałaburda.

W zakładzie mineralogicznym prowadzone są ćwiczenia i wykłady z krystalografii, mineralogii i petrografii, jako kursy ogólne, pozatem kursy uzupełniające dla studentów mineralogów i geologów, jak optyka kryształów, minerały skałotwórcze, petrografia szczegółowa. Poza ćwiczeniami, przewidzianymi w zespołach egzaminów magisterskich, odbywa się w zakładzie mineralogicznym 15 godzinne *practicum*, które przerabiają studenci, pragnący poświęcić się studjom mineralogicznym. Od odrobienia *practicum* uzależnia się uzyskanie tematu do pracy magisterskiej, ewentualnie doktorskiej. Ilość studentów, przerabiających ćwiczenia z krystalografii, wahała się od 60 do 100 osób rocznie. W ćwiczeniach dla studentów starszych mineralogów i geologów brało udział 5 do 8 osób.

Badania naukowe prowadzone są w kierunku mineralogiczno-petrograficznym. Nie mogły się one rozwinąć szerzej z powodu tego, że zakład istnieje niedawno i nie mógł jeszcze wykształcić uczniów, oraz z powodu braku aparatury naukowej. Kierownik zakładu opracowuje skały krystaliczne Wołynia, asystentka I. Spryngowiczówna bada dioryty i związane z nimi skały, występujące w Hołyszówce na Wołyniu.

Asystent J. Wojciechowski zajęty jest opracowywaniem cyrkonów ze skał dolnego kambru gór Świętokrzyskich. Rezultaty tych badań zostały streszczone na posiedzeniach Państwowego Instytutu Geologicznego w Warszawie (*Sprawozdania*, Nr. 21, z r. 1928).

14. ZAKŁAD GEOFIZYKI

Kierownik: prof. Józef Łukaszewicz.

Katedra geofizyki przewidziana była w pierwotnym składzie wydziału matematyczno-przyrodniczego. W pierwszym roku funkcjonowania wskrzeszonego Uniwersytetu powołany został na nią w charakterze zastępcy profesora Józef Łukaszewicz, który rozpoczął wykłady geologii fizycznej i krystalografii, ostatniej początkowo dla studentów-farmaceutów. Po uzyskaniu nominacji na profesora prof. J. Łukaszewicz objął definitywnie kierownictwo zakładu, który nosił nazwę zakładu geofizyki i mineralogii aż do czasu oddzielenia katedry mineralogii i obsadzenia jej przez zast. prof. D-ra P. Radziszewskiego.

Zakład geofizyki i mineralogii mieścił się początkowo w jednym pokoju w gmachu głównym Collegium Vetus. Później z chwilą przeprowadzenia częściowego remontu w zakładzie geologicznym otrzymał do swej dyspozycji jeden pokój trzyokienny i możliwość korzystania ze wszystkich urządzeń tego zakładu. Z biegiem czasu na potrzeby zakładu geofizyki i mineralogii oddano nieodnowioną część lokalu zakładu geologicznego. Jest to i dziś najstarsza część zakładu mineralogicznego. Wreszcie w r. 1924 uzyskuje od zakładu geologicznego dużą salę czterookienną i dwuokienny pokój, zwalniając jednakże poprzednio posiadany w nim pokój. Po oddzieleniu zakładu mineralogicznego geofizyka mieści się we wspomnianej czterookiennej sali frontowej i pokoju dwuokiennym, uzyskanym ostatnio od zakładu geologicznego, korzystając nadal z urządzeń dydaktycznych zakładu geologicznego.

Jak widać z powyższego, zakład geofizyki i mineralogii obsługiwał przyrodników (geologja fizyczna i mineralogja) oraz farmaceutów (krystalografja i mineralogja). Brak przez długi czas profesora krystalografii i mineralogii zmuszał kierownika tego zakładu do zajęcia się przygotowaniem pomocy naukowych dla wykładów i ćwiczeń krystalografii i mineralogii. Trudność zakupienia pomocy naukowych za granicą w pierwszych latach zmusza kierownika do wykorzystania zbiorów muzeum przyrodniczego przy b. Bibliotece Publicznej. Pozatem sam osobiście wykonywa on modele drewniane do ćwiczeń krystalograficznych. Dzisiaj modele te spoczywają w archiwum zakładu geologicznego, jako dowód pracowitości i zręczności zmarłego profesora. Jego również

staraniem została założona podręczna biblioteczka dla potrzeb asystentów i studentów.

Kierownikiem i organizatorem zakładu był od początku do śmierci prof. Józef Łukaszewicz. Asystentami byli najpierw Emilja Michałowska, a potem Marjan Iwanowski. Ze śmiercią prof. Józefa Łukaszewicza w r. 1928 katedra geofizyki została zamieniona uchwałą Rady wydziałowej na katedrę matematyki. Wobec powyższego zakład geofizyki jest w stanie likwidacji.

15. ZAKŁAD GEOGRAFII FIZYCZNEJ

Kierownik prof. Dr. Mieczysław Limanowski.

Zakład geografii fizycznej jest najmłodszym zakładem wydziału matem.-przyrodn., powstał bowiem dopiero w r. 1926, z chwilą powołania na katedrę geografii fizycznej prof. D-ra Mieczysława Limanowskiego. Zakład jest dopiero w fazie organizacyjnej. Nie posiada on dotychczas własnego lokalu i korzysta z gościnności zakładu geologicznego, który mu oddał do dyspozycji jeden pokój dla profesora i jeden większy pokój na pracownię. Wykłady i ćwiczenia odbywają się w salach wykładowej i ćwiczeniowej zakładu geologicznego.

Pomoc naukowe składają się z nielicznych map i paru podręcznych instrumentów. Tablice do wykładów wykonywa się w zakładzie siłami asystentów. Biblioteka jest w zaczątku. Najbardziej dotkliwy jest brak czasopism geograficznych. Zakład korzysta przeważnie z biblioteki zakładu geologicznego. Niezwykle ubogo przedstawia się zbiór map. Gdyby nie pomoc Wojskowego Instytutu Geograficznego i Instytutu Geograficznego we Lwowie, stan ten byłby wprost opłakany i uniemożliwiłby pracę dydaktyczną zakładu.

Za zadanie swe uważa zakład wyszkolenie uczniów do samodzielnych badań przede wszystkim na terenie Wileńszczyzny. Jako pracę naukową stawia on sobie problemy wydzielania zasadniczych płyt, mogących stanowić samodzielne jednostki geograficzne. Badanie tych płyt w stosunku do rozwijającej się sieci hydrograficznej musi być postawione na naczelnem miejscu. Dochodzą do tego badania nad Pojezierzem, formami tego Pojezierza i genezą tych form. Obok zagadnień geografii fizycznej prowadzi się też studia topologiczne, należące do antropogeografii. Zadaniem ich jest znalezienie głębszego związku między terenem a człowiekiem.

Kierownikiem zakładu jest prof. Dr. M. Limanowski. Asystentami młodszymi są K. Baudouin de Courtenay i Lidja Matwiejówna. Poprzednio obowiązki mł. asystentki sprawowała także Olimpia Świaniewiczowa.

16. ZAKŁAD GEOLOGICZNY

Kierownik prof. Dr. Bronisław Rydzewski.

Zakład geologiczny mieści się w gmachu Collegium Czarotoryskiego i zajmuje wschodnią jego część od ulicy Sierakowskiego na II piętrze. Przy podziale gmachu tego na poszczególne zakłady oddano na rzecz katedry geologii połowę II piętra starej części gmachu. Dzisiaj, jak to wyjaśnimy dalej, zakład geologiczny korzysta z części tylko tego lokalu. W chwili obejmowania pomieszczenia na zakład przedstawiało ono zupełną ruinę, przytem, jako przeznaczone na sypialnie dla junkrów, składało się z paru wielkich sal bez drzwi, pieców i bez żadnych instalacyj. Remont kapitalny, jaki rozpoczęto w r. 1921, wobec skąpych kredytów odbywał się powoli, tak że odnowienie części lokalu, zajmowanego dziś przez zakład geologiczny, ukończone zostało dopiero w r. 1924.

W roku akademickim 1920/21 wykłady i ćwiczenia odbywały się w gmachu głównym, w skrzydle przy ulicy Zamkowej 11, tej kolebce prawie wszystkich dzisiejszych zakładów przyrodniczych U. S. B. Już w r. 1921/22 zostały wykończone trzy pokoje w lokalu Collegium Czarotoryskiego, do których też został przeniesiony ubogi inwentarz zakładu, i gdzie rozpoczęto wykłady i ćwiczenia. Wobec braku lokali na inne, później powstające zakłady, oddano początkowo jeden pokój w nieodnowionej części zakładu na rzecz katedry botaniki systematycznej, później zaś tenże pokój oraz sąsiedni i dużą pięciookienną salę oddano czasowo na potrzeby zakładu geofizyki i mineralogji; tam też zakład mineralogiczny mieści się po dzień dzisiejszy. Zakładowi geofizyki i mineralogji odstąpiono zczasem także odnowioną czterookienną salę frontową i pokój dwuokienny, wzamian za jeden pokój w obrębie zakładu geologicznego, zajmowany poprzednio przez prof. J. Łukasze-wicza. W ten sposób zakład geologiczny przez długi czas dawał w swych murach przytułek innym zakładom wydziału matematyczno - przyrodniczego.

Dzisiaj zakład w swej uszczuplonej części składa się z następujących lokali: 1) sali wykładowej, kompletnie urządzonej, 2) sali ćwiczeń, mieszczącej znaczną część zbiorów, 3) pokoju ze zbiorami i pomocami naukowymi, 4) pokoju dla pracowników zaawansowanych, 5) pokoju asystenckiego, 6) biblioteki, 7) pracowni kierownika zakładu, 8) pokoju zajmowanego przez profesora geografji fizycznej, 9) ciemni fotograficznej, 10) pokoiku woźnego z warsztatem podręcznym, 11) umywalni. W ostatnich latach zakład uzyskał jeden pokój na parterze na pracownię gleboznawczą, oraz garaż na samochód zakładowy.

Remont zakładu, prowadzony w warunkach trudnych, przy niedostatecznych zawsze kredytach, nie mógł być skuteczniejszy w tym

stopniu, jakiego wymaga współczesna uniwersytecka pracownia przyrodnicza. To też już dzisiaj trzeba przystąpić do powtórnego remontu, co powoli zostaje wykonywane. Remontu wymagają sufity, ściany, częściowo instalacja gazowa i elektryczna, a przede wszystkim podłogi, których nie odnawiano wcale podczas dawnego remontu.

Mimo bardzo skromnych środków zakład geologiczny został umeblowany względnie dostatnio. Mówiąc o umeblowaniu, niepodobna nie wspomnieć z wyrazami głębokiej wdzięczności o darze Politechniki Warszawskiej, która ofiarowała zakładowi geologicznemu trzy duże szafy magazynowe na zbiory, oraz cztery mniejsze; przy tej pomocy możliwe się stało rozmieszczenie zbiorów dydaktycznych i naukowych. W depozycie zakładu znajdują się także gabloty dawnego muzeum przyrodniczego, które wobec uruchomienia muzeum w czasie niedalekim zostaną tej instytucji zwrócone. Bolączką zakładu w dziale mebli jest zbyt szczupła ilość szaf magazynowych dla stale powiększających się zbiorów.

Pomoce naukowe zakładu geologicznego są niewystarczające, co w wysokim stopniu utrudnia pracę dydaktyczną i uniemożliwia postawienie jej na odpowiednim poziomie. Braki dotyczą zwłaszcza zbiorów geologicznych i paleontologicznych, rzeczy naogół bardzo drogich. Inwentarz aparatury do pracy naukowej przedstawia się zasobniej, aczkolwiek i tu są poważne braki, wymagające uzupełnień. Jako najcenniejsze i najważniejsze przyrządy należy wymienić: pantograf Coradiego, planimetr, przyrządy niwelacyjne, mikroskop polaryzacyjny firmy Leitz (duży model), mikroskop biologiczny, lupa binokularna Zeissa (duży model), dwa aparaty fotograficzne i jeden aparat do powiększeń fotograficznych Noxa. Dział ten liczy 129 numerów inwentarzowych.

Tablice paleontologiczne ofiarowane zostały zakładowi przez Politechnikę Warszawską, pozostałe wykonano w zakładzie staraniem personelu asystenckiego.

Zbiory dydaktyczne zakładu, jak wspomnieliśmy wyżej, są niewystarczające. Niezwykle dotkliwie daje się przy wykładach odczuwać brak uniwersalnego aparatu projekcyjnego.

Jeśli zakład mógł przez tych parę lat prowadzić ćwiczenia i demonstrować wykłady, zawdzięcza to w pierwszym rzędzie hojności Politechniki Warszawskiej, która ofiarowała cenny duży zbiór paleontologiczny i podręczny zbiór petrograficzny skał magmowych. Zbiór paleontologiczny przeszedł niestety podczas wojny gospodarkę wojskową w Politechnikę Warszawską i jest dzisiaj mocno zdekompletowany. Wskutek tego pewne grupy zwierząt kopalnych reprezentowane są w tym zbiorze bardzo obficie, kiedy inne przez parę zaledwie okazów. Niezbędne jest w najbliższym czasie uzupełnienie tego zbioru. Poza

do demonstracji i ćwiczeń używane były zbiory mineralogiczne i geologiczne dawnego muzeum przyrodniczego przy b. Bibliotece Publicznej. Nabyto jedynie zbiór do geologii historycznej (200 okazów). Wiele okazów dla geologii Polski zawdzięcza zakład profesorowi Uniwersytetu Jagiellońskiego, ś. p. Dr. Władysławowi Szajnosze, który z życzliwością odnosił się zawsze do naszej instytucji. P. Marja Starzyńska ofiarowała podręczny zbiór paleontologiczny po ś. p. prof. Zygmuncie Starzyńskim, liczne okazy ofiarowali pp. Dr. Alojzy Mazurek i Jan Czarnocki, a także Dr. J. Premik. Sporo okazów ofiarował do zbiorów zakładu jego kierownik. Pozatem zbiory są stale uzupełniane podczas wycieczek naukowych.

Wspomnieć trzeba jeszcze o zbiorach naukowych zakładu. Należy tu duży zbiór flory dolnoliasowej z okolic Ostrowca, zebrany i opracowany przez byłą asystentkę zakładu ś. p. Alinę Makarewicz-Paderewską; zbiór paleontologiczny z kredy grodzieńskiej, opracowany przez Lidję Matwiejównę; kredowy zbiór Wiktora Karolewicza z okolic Wołkowyska; zbiór paleontologiczny i petrograficzny z trzeciorzędu grodzieńskiego, zebrany przez prof. Br. Rydzewskiego. Ozdobą zbiorów naukowych zakładu jest jednak bogaty zbiór flory międzylodowcowej z Bohatyrowicz i Samostrzelnik oraz z Poniemunia i Żydowszczyzny w Grodzieńskim. Zakład posiada próbki głębokich wierceń z Wilna, ofiarowane przez Magistrat miasta Wilna. W ostatnich czasach rozpoczęto gromadzenie kolekcji głazów narzutowych Wileńszczyzny. Zbiory naukowe przekazane zostaną czasem muzeum przyrodniczemu Uniwersytetu i w ten sposób staną się dostępne dla szerszych warstw społeczeństwa wileńskiego.

Biblioteka zakładu geologicznego liczy ogółem 1630 numerów inwentarzowych. Składają się na to następujące pozycje:

a) Nabytki. Poza szeregiem podręczników, dzieł ogólnych i monograficznych nabyto dla biblioteki następujące wydawnictwa: 1) *Zeitschrift der deutschen geologischen Gesellschaft*, serja od r. 1875 do chwili ostatniej; czasopismo to jest stale prenumerowane. 2) *Geologische Rundschau*, komplet; jest stale prenumerowane. 3) *Zeitschrift der Gesellschaft für Erdkunde in Berlin*, komplet od r. 1856; jest również stale prenumerowane. 4) *The Quarterly Journal of the Geological Society of London*, serja od r. 1859 do r. 1920. 5) *Zeitschrift für Gletscherkunde*, komplet, czasopismo prenumerowane. 6) *Bulletin of the Geological Institution of the University of Upsala*, komplet, wydawnictwo prenumerowane. 7) Wydawnictwa duńskiego zakładu geologicznego, komplet, 101 tomów. 8) *Paläontologische Zeitschrift*, t. I i II. 9) *Jahrbuch der preussischen geologischen Landesanstalt*, komplet, wydawnictwo w dalszym ciągu prenumerowane. 10) *Zeitschrift der Gesellschaft für Geschiebeforschung*, komplet. 11) *Kosmos*, komplet.

b) Dary. Drugą poważną pozycję w bibliotece stanowią dary. Droga darów otrzymał zakład geologiczny następujące wydawnictwa

i dzieła: 1) Państwowy Instytut Geologiczny w Sztokholmie ofiarował komplet swych wydawnictw od pierwszych tomów i nadsyła je nadal. Wydawnictwa te obejmują zarówno rozprawy naukowe jak i mapy. 2) Finlandzkie Towarzystwo Geograficzne w Helsingforsie ofiarowało komplet swego wydawnictwa *Fenia* oraz *Acta Geographica* i nadsyła je nadal. 3) Finlandzki Instytut Geologiczny ofiarował szereg zeszytów swego *Bulletin*. 4) Polski Instytut Geologiczny złożył w formie depozytu wydawnictwo *Neues Jahrbuch für Mineralogie, Geologie und Paläontologie*. Niestety, jest on zdekompletowany i wymaga licznych uzupełnień. To samo można powiedzieć o zdeponowanym przez tę samą instytucję wydawnictwie *Zentralblatt für Mineralogie, Geologie und Paläontologie*. Polski Instytut Geologiczny nadsyła stale w formie daru wszystkie swoje wydawnictwa. 5) Polskie Towarzystwo Geologiczne nadsyła stale swój rocznik. 6) Cenny dar otrzymał zakład od byłych właścicieli tygodnika *Wszechświat* w formie licznych odbitek, a zwłaszcza kompletu wyczerpanego dawno *Słownika Geograficznego*. 7) Zbiór duży broszur, dotyczących zwłaszcza geologii Polski, ofiarował kierownik zakładu.

c) Nabytki przez wymianę. Rozprawy, wykonane w zakładzie geologicznym, drukowane są w wydawnictwach Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie. Na mocy układu między Towarzystwem a kierownikiem zakładu, zakład otrzymuje 200 odbitek każdej pracy, które dostają osobną okładkę i jako *Prace Zakładu Geologicznego U. S. B.* tworzą wydawnictwo zakładu geologicznego. Rozsyłając te prace, nawiązano stosunki wymienne z państwowymi instytutami geologicznymi Szwecji, Finlandji, Rosji, Ukrainy, Łotwy i Danji. Rozmiar *Prac Zakładu Geologicznego* w ostatnim roku został znacznie rozszerzony, ponieważ do współpracy przystąpił także zakład geograficzny U. S. B. Tą drogą wzajemnej wymiany zyskuje zakład wydawnictwa, których przy szczupłych dotacjach nie mógłby nabywać.

Biblioteka zakładu, z której korzystają nieposiadające dotychczas własnych bibliotek zakłady geograficzny i mineralogiczny, stara się skupić planowo literaturę naukową dla badań dyluwjum, młodszej kredy i trzeciorzędu, jako zagadnień najbardziej interesujących Wilno.

Zakład geologiczny obsługuje studentów wydziału matematyczno-przyrodniczego, studjum rolniczego, a ostatnio studentów oddziału farmaceutycznego wydziału lekarskiego. Ilość przyrodników, przerabiających obowiązkowo ćwiczenia, wynosi rocznie od 30 do 40 osób, tyłu też wynosi liczba rolników i farmaceutów. Ogólna zatem liczba studentów uczęszczających na ćwiczenia znacznie przekracza 100 osób.

Zakład geologiczny był ostoją i punktem zaczepienia dla innych, rozpoczynających pracę, zakładów wydziału matem.-przyrodn. U. S. B. Przez szereg lat korzystano z urządzeń zakładu geologicznego przy

wykładach i ćwiczeniach z geologii fizycznej, prowadzonych przez ś. p. prof. J. Łukaszewicza; odbywają się w nim wykłady astronomii, wreszcie, jak już wspomniano, gości w nim zakład geograficzny.

Podczas ubiegłych dziesięciu lat prowadzono w zakładzie geologicznym wykłady z zakresu geologii historycznej, geologii regionalnej, paleontologii zwierząt bezkręgowych i geologii dyluwjalnej. W ostatnim roku, po śmierci prof. Łukaszewicza, objął zakład całkowite studjum geologiczne na Uniwersytecie Stefana Batorego. Poza normalnymi wykładami i ćwiczeniami z geologii i paleontologii, przewidzianymi w programach studjów dla wszystkich przyrodników, odbywa się w zakładzie 15-godzinne *practicum* dla studentów, poświęcających się specjalnie studjom geologicznym. Ilość kandydatów na studia geologiczne jest znikomo mała. Przyczyny szukać należy niewątpliwie w fakcie usunięcia nauk geologicznych ze szkoły średniej i w najniefortunniejszym pomysłe połączenia w szkole średniej geologii z geografją. Poza tem ogromną krzywdę nauce o ziemi wyrządza fakt, że magisterja z geologii nie dają praw w uzyskiwaniu dyplomu nauczyciela szkół średnich. Kierownik zakładu geologicznego parokrotnie zwracał się w tej sprawie do Ministerstwa W. R. i O. P., mając za sobą poparcie Rady wydziałowej, przedstawiając, że stan taki doprowadzić musi do zaniku w Polsce geologii, nauki posiadającej tak wielkie znaczenie w życiu ekonomicznem kraju. Starania te nie przyniosły dotąd żadnego skutku.

Działalność naukowa zakładu geologicznego zmierza w kierunku studjów na terenach najbliższych, a więc Wileńszczyzny, okolic Grodna, częściowo Nowogródzkiego. Zebrano dość obfity materiał, dotąd nie ogłoszony, o wychodniach kredowych i trzeciorzędnych o budowie podłoża dyluwjalnego ziem wschodnich, opracowano faunę kredy Wołkowyska i Grodna, stratygrafję utworów lodowcowych pod Grodnem. Naczelnym tematem studjów naukowych zakładu geologicznego są zagadnienia, związane z rozwojem naszej sieci wodnej i stosunków hydrograficznych po ustąpieniu lodów ostatniego zlodowacenia. Pracownicy zakładu biorą poza tem czynny udział w pracach komitetu badań trockich, zorganizowanych przez koło wileńskie komisji fizjograficznej Akademii Umiejętności i Uniwersytet Stefana Batorego. Przeprowadzono pomiary jezior Trockich, a także od paru lat prowadzone są zdjęcia geologiczne arkusza „Wilno” mapy w skali 1:100.000. W ostatnim roku personel zakładu przystąpił do badań geologicznych na Polesiu, prowadzonych z ramienia Biura projektu osuszenia błot Polesia. Ponadto kierownik zakładu i asystent Mr. W. Karolewicz wykonali szereg prac dla miasta Wilna oraz wojska.

Studia geologiczne ze stopniem magistra filozofji ukończyły 3 osoby, mianowicie: Wiktor Karolewicz, Roman Kongiel i Marjan Iwanowski.

Kierownikiem zakładu geologicznego od początku jego istnienia jest prof. Dr. Br. Rydzewski. Asystentami w chwili obecnej są: starszy asystent Mr. Wiktor Karolewicz, młodszy — Mr. Roman Kongiel i Eugenjusz Rakowski. Przedtem obowiązki asystentów pełnili: Sabina Grochowska, Alina Makarewicz-Paderewska, Tadeusz Żelnio.

W okresie sprawozdawczym wykonano w zakładzie i ogłoszono drukiem, prócz prac kierownika, następujące prace:

A. Makarewiczówna, Flora dolno-liasowa okolic Ostrowca nad Kamienną, *Prace Zakładu Geologicznego U. S. B.*, Nr. 3, Wilno, 1927.

Lidja Matwiejówna, Małże i ślimaki z margli krzemienistych w Miałach pod Grodnem, tamże, Nr. 4, 1928.

W. Karolewicz, Paleogen na ziemiach b. W. Księstwa Litewskiego, *Pamiętnik II Zjazdu geografów i etnografów słowiańskich*, Kraków, 1928.

R. Kongiel i E. Rakowski, Pomiary głębokości jezior Trockich, *Prace Zakładu Geologicznego U. S. B.*, Nr. 5, 1928.

17. ZAKŁAD BOTANIKI OGÓLNEJ

Kierownik: prof. Dr. Piotr Wiśniewski.

Bezpośrednio po otwarciu Uniwersytetu Stefana Batorego w roku 1919 zakład botaniki ogólnej otrzymał jeden pokój w gmachu głównym Collegium Vetus. W kilka miesięcy potem uzyskał nieco większy lokal, również tymczasowy, w skrzydle gmachu głównego przy ulicy Zamkowej 11. Tam to rozpoczęły się pierwsze ćwiczenia botaniczne, prowadzone przeważnie przy pożyczonych mikroskopach. Wreszcie od letniego trimestru 1919/20 roku akad. został zakład przeniesiony do stałego pomieszczenia w osobnym budynku Collegium Czarotoryskiego, gdzie pozostaje po dzień dzisiejszy. Po przeprowadzeniu niezbędnego remontu, można było zainstalować tam urządzenia laboratoryjne i przystąpić do normalnej pracy. Szczupłość kredytów uniemożliwiła remont całego gmachu i dopiero w r. 1922 można było zużytkować na potrzeby zakładu botaniki ogólnej cały przyznany jej lokal. Oprócz oddzielnego budynku w kompleksie gmachów Collegium Czarotoryskiego otrzymał zakład botaniki ogólnej nieduży ogródek, co umożliwia mu hodowlę najniezbędniejszych roślin do ćwiczeń i pokazów oraz prowadzenie szeregu doświadczeń naukowych.

Inwentarz pomocy naukowych zakładu nie jest dostateczny. Odczuwa się zwłaszcza brak mikroskopów do ćwiczeń, które przerabiają studenci wydziału matematyczno-przyrodniczego i studjum rolniczego. W dziale aparatury jako najważniejsze należy wymienić: 20 mikroskopów do ćwiczeń, oraz jeden mikroskop do prac specjalnych z soczewkami apochromatycznymi, 2 wagi analityczne, 2 termostaty,

jeden gazowy i jeden naftowy, przyrząd Chamberlaina, 2 mikrotomy, globoskop. Pozatem zakład posiada około 200 tablic, jest też w posiadaniu dużego zielnika roślin wyższych i niższych, składającego się z około 1.100 okazów muzealnych. Zielnik roślin wyższych pochodzi przeważnie z okazów, przekazanych zakładowi przez Towarzystwo Lekarskie, oraz z muzeum przyrodniczego przy dawnej Bibliotece Publicznej.

Biblioteka zakładu składała się do dn. 1 stycznia 1929 r. z 1.453 tomów i broszur, w tem darowanych około 300. Tu wymienić należy hojny dar od byłej redakcji *Wszecchwiatu* (p. Stefana Dziewulskiego), składający się z 245 tomów i broszur. Biblioteka zakładowa jest w posiadaniu całkowitych lub prawie całkowitych kompletów następujących wydawnictw: 1) *Annales des sciences naturelles*; 2) *Berichte der Deutschen Botanischen Gesellschaft*; 3) *Botanisches Zentralblatt*; 4) *Beihefte zum Botanischen Zentralblatt*; 5) *Jahrbuch für wissenschaftliche Botanik*; 6) *Just Botanischer Jahresbericht*; 7) *Zeitschrift für Botanik*.

Kierownikiem zakładu jest od początku prof. Dr. Piotr Wiśniewski. Starszym asystentem jest Dr. Bronisław Szakien, młodszymi — Irena Renigerówna, Helena Pekszowa, Marja Oszurkówna. Poprzednio jako asystenci pracowali: Dr. Witold Sławiński, Anna Moksiewiczówna-Przewłocka, Anna Czarnocka i Czesława Rudnicka.

W zakładzie odbywają się wykłady z botaniki ogólnej, morfologii i anatomii roślin, oraz ćwiczenia botaniczne dla początkujących, ćwiczenia botaniczne dla zaawansowanych i półdienne *practicum* dla studentów, poświęcających się studjom botanicznym. Ćwiczenia te przerabiał w roku akad. 1919/20 około 20 osób (ćwiczenia tylko dla początkujących), w r. 1920/21 — około 70 osób (dla początkujących i zaawansowanych). Obecnie ilość studentów uczęszczających na ćwiczenia botaniczne wynosi około 140 osób. Półdienne *practicum* przerabia mniej więcej 10 osób rocznie.

Podczas okresu sprawozdawczego wykonano w zakładzie botaniki ogólnej 11 prac nauczycielskich i magisterskich. Prace te dotyczyły przeważnie zagadnień okresu spoczynkowego u roślin.

Asystent zakładu Bronisław Szakien pracował przez rok w Belgji, gdzie w zakładzie prof. Gregoira wykonał rozprawę: „La formation des chromosomes hétérotypiques dans l'Osmunda regalis” (*La Cellule*, 1927).

Z prac wykonanych w zakładzie ogłoszono drukiem:

J. Ostrowski, Narośla (*Cecidia*) zebrane na roślinach w okolicach Wilna i Grodna, *Kosmos*, 1926.

Br. Szakien: 1. Przyczynek do znajomości rdzy Wileńszczyzny i Grodzieńszczyzny, tamże. — 2. Rdze zebrane w okolicy Trok, *Prace Wydziału II Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie*, t. V.

K. Oszurkówna, Wpływ czynników zewnętrznych na skrócenie okresu wypoczynkowego cebulek *Oxalis Deppei* Lodd, tamże.

W. Sawicka-Milewska, Narośla (*Cecidia*) zebrane w okolicy Trok, tamże.

18. ZAKŁAD SYSTEMATYKI ROŚLIN

Kierownik: prof. Dr. Józef Trzebiński.

Pierwsze prace nad organizacją zakładu botaniki rolniczej, później systematyki roślin, sięgają roku 1922, kiedy na wykłady zlecone zaproszony został prof. Dr. Józef Trzebiński. Lokal na ten zakład wyznaczony został na III piętrze Collegium Józefa Piłsudskiego. Wobec tego wszakże, że gmach ten objęty został przez Uniwersytet dopiero w r. 1923, a przytem wymagał gruntownego remontu, objęcie ostateczne lokalu, przeznaczonego na zakład, przez mianowanego już na stanowisko profesora Dr. Józefa Trzebińskiego nastąpiło dopiero w jesieni 1924 r. Do tego czasu prowadził profesor wykłady i ćwiczenia systematyki roślin w zakładzie botaniki ogólnej, korzystając z jego urządzeń i pomocy naukowych. Organizacja zakładu nie jest jeszcze ukończona, a to z powodu zbyt małych dotacji, które uniemożliwiły zakup niezbędnej aparatury do pracy naukowej i ćwiczeń. Dotkliwie zwłaszcza daje się odczuwać brak mikroskopów i biblioteki.

Lokal zakładu obejmuje: gabinet kierownika, poczekalnię, salę wykładową, salę dla studentów zaawansowanych i magistrantów, muzeum, pokój biblioteczny, pokój asystenta, pokój przygotowawczy, pokój do przygotowywania pożywek, pokój woźnego. Przy zakładzie jest również mieszkanie woźnego. Oprócz tego zakład korzysta z małego ogródka przy gmachu Collegium.

Dział pomocy naukowych składa się z następujących najważniejszych pozycji: 13 mikroskopów, 42 lup, mikrotomu, wirownicy, termostatu naftowego, łaźni wodnej, 3 wag, autoklawu, aparatu Kocha, komory do odkażania zbiorów. Biblioteka zakładu składa się z 754 tomów (521 tytułów), w tej liczbie 31 tytułów pochodzi z darów. Rozpoczęto prenumeratę 12 czasopism, jednakże z powodu braku funduszy musiano je zredukować z czasem do czterech. Cztery czasopisma otrzymuje zakład w postaci daru. Zbiory zakładu składają się z: 1) zielników, 2) suchych i mokrych preparatów, 3) preparatów mikroskopowych. Zakład posiada 11 zielników, z tych 8 o charakterze ogólnym i 3 zielniki miejscowe, zebrane przez pracowników zakładu, a mianowicie: zielnik roślin kwiatowych z okolic Zielonych jezior, zawierający około 800 gatunków, zebrany przez Dr. Witolda Sławińskiego, b. asystenta zakładu; zielnik z nadleśnictwa międzyrzeckiego w puszczy Rudnickiej, zebrany

przez asystentkę I. Sokołowską (około 400 gatunków); zielnik z okolic Nowo-Święcian, obejmujący około 300 gatunków roślin, zebranych przez H. Krzyżanowską; zielnik narośli (*zoocecidia*), zebrany przez asystentkę zakładu Zofję Fiedorowiczównę (około 120 gatunków) z powiatu dziśnieńskiego.

Wśród preparatów mokrych i suchych należy wymienić: zbiory owoców i nasion roślin uprawnych, zbiór dendrologiczny przekrojów drzew, zbiór fitopatologiczny, obejmujący grzyby pasożytnicze, okazy roślin porażonych bakteriozami, potworności. Zbiory te zostały skompletowane przez kierownika zakładu. Pracy kierownika zakładu, tudzież inspektora ogrodu botanicznego K. Prószyńskiego, zawdzięcza zakład zbiór grzybów z północno-wschodniej Polski.

Kierownikiem i organizatorem zakładu jest od początku prof. Dr. Józef Trzebiński. Jako asystenci zakładu pracują: Zofja Fiedorowiczówna, Irena Sokołowska i Antoni Zieliński. Poprzednio obowiązki starszego asystenta zakładu systematyki roślin pełnił Dr. Witold Sławiński, który brał czynny udział w okresie pierwszej organizacji zakładu.

W zakładzie prowadzone są wykłady i ćwiczenia z systematyki i morfologii roślin, geobotaniki, fizjologii roślin i fitopatologii. Poza wykładami w lecie urządzane są wycieczki botaniczne w okolice Wilna oraz dalsze. Dla studentów, poświęcających się studjom botanicznym, przewidziane jest w planie nauczania zakładu półdienne *practicum* botaniczne, polegające na samodzielnym oznaczaniu żywych i zasuszonych roślin kwiatowych, paprotników, mchów i grzybów. Na zakończenie *practicum* otrzymuje student-botanik grzybka w czystej hodowli do zbadania i opisania zachowania się jego na różnych pożywkach. Po przerobieniu *practicum* otrzymuje student temat pracy magisterskiej z zakresu mikologii, fitopatologii lub geobotaniki (zespoły florystyczne Wileńszczyzny).

Z wykładów i ćwiczeń zakładu korzystają studenci wydziału matem. - przyrodn., studjum rolniczego i studjum farmaceutycznego wydziału lekarskiego. W ostatnim roku brało udział w ćwiczeniach 67 studentów. Pozatem 15 studentów przerabiało ćwiczenia dla zaawansowanych (*practicum* botaniczne).

Działalność naukową mógł rozpocząć zakład dopiero w r. 1926, po wyszkoleniu studentów. Podjęto szereg tematów, które wkrótce zostaną ogłoszone drukiem. Personel zakładu z kierownikiem na czele brał czynny udział w badaniach jezior Trockich, zajmując się szatą roślinną okolic Trok.

Kierownik zakładu zajęty był opracowaniem zebranego przez siebie materiału grzybów na kresach północno-wschodnich, a także sprawami, związanymi z chorobami roślin uprawnych w Wileńszczyźnie.

Z prac wykonanych w zakładzie ogłoszono drukiem:

W. Sławiński, *Dr. Jan Emanuel Gilibert, profesor i założyciel ogrodu botanicznego w Wilnie. Przyczynek do historii Uniwersytetu Wileńskiego. Odbitka z Ateneum Wileńskiego, 1925 r.*

19. OGRÓD BOTANICZNY

Kierownik: prof. Dr. Józef Trzebiński.

Jedną z pierwszych trosk wydziału przy organizowaniu zakładów i pracowni naukowych była sprawa założenia ogrodu botanicznego, tej niezbędnej instytucji przy akademickim studjum botaniki. Ogród botaniczny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego, z którym wiązało się tyle pięknych tradycji naukowych, z którym związane były najwybitniejsze nazwiska dawnych botaników wileńskich, był w stanie takim i tak położony, że o wykorzystaniu i rewindykacji jego na rzecz Uniwersytetu nie można było myśleć. Należało szukać nowego terenu, a to tembardziej, że dzisiaj ogrody botaniczne rozrastają się do wielkich rozmiarów, zajmując znaczne przestrzenie pól. Trzeba było nie tylko założyć ten ogród, lecz równocześnie tak go umieścić, aby miał on wszelakie dane dla dalszego rozwoju. Jedyny botanik ówczesny, prof. Dr. P. Wiśniewski, zwrócił uwagę na folwark Zakret, oddany do dyspozycji U. S. B. Na mocy uchwały Rady wydziałowej i Senatu przydzielono ogrodowi w folwarku Zakret około dwóch hektarów ziemi, odgródzonej od strony Wilji wysokim murem. Równocześnie Senat zastrzegł dla ogrodu botanicznego prawo dalszego zajmowania terenów przyległych, o ile zajdzie tego potrzeba. W ten sposób sprawa samych terenów została rozstrzygnięta dla przyszłości ogrodu bardzo korzystnie. Z powodu jednakże bardzo szczupłego personelu oraz małych dotacji ogród botaniczny nie mógł wykorzystać tych możliwości rozwojowych i do dnia dzisiejszego mieści się na wspomnianych wyżej ogrodzonych murem dwóch hektarach. Teren ogrodu przedstawia płaską, bardzo nisko położoną równinę (zalewowa terasa Wilji), ma glebę piaszczystą, o płytkiej wodzie zaskórnej, jest otwarty i niezabezpieczony od zimnych wiatrów północnych. Warunki zatem są niezbyt dogodne dla uprawy roślin, wynagradza je natomiast długa kultura rolna tego terenu. Pierwszym kierownikiem ogrodu botanicznego był prof. Dr. Piotr Wiśniewski. Na stanowisko inspektora mianowany został już w r. 1919 znawca wybitny flory kwiatowej i grzybów ziem północno-wschodnich Rzeczypospolitej, Konstanty Prószyński.

W r. 1920 zostały założone w ogrodzie botanicznym pierwsze szeregi działek z roślinami zielnymi, gruntowemi, oraz posadzona

niewielka ilość drzew i krzewów. Materiału dostarczył ogród botaniczny Uniwersytetu Warszawskiego. Organizację ogrodu przerwała inwazja bolszewicka, po powrocie Uniwersytetu do Wilna prowadzono ją w dalszym ciągu. W r. 1922 ilość roślin zwiększyła się na tyle, że można było założyć dwa działy: dział roślin krajowych i dział systematyki ogólnej. Założono wówczas również sztuczną wydmy z odpowiednią roślinnością. W 1923 r. prof. P. Wiśniewski zrzekł się kierownictwa ogrodu, które objął z urzędu ówczesny dziekan wydziału matematyczno-przyrodniczego, prof. Dr. Edward Bekier.

Z chwilą powołania na katedrę systematyki roślin prof. Józefa Trzebińskiego, Rada wydziałowa zleciła mu również kierownictwo ogrodu botanicznego. W maju 1924 r. prof. J. Trzebiński objął to kierownictwo. Przystąpiono do założenia instalacji wodnej dla polewania ogrodu, w następnym zaś roku założono kolekcję roślin uprawnych. W r. 1926 została założona kolekcja ekologii roślin i zbudowany jeden większy basen, liczba zaś małych basenów została powiększona. W tymże roku rozpoczęto budowę dużej szklarni, ponieważ dotychczasowa mała nie wystarczała na potrzeby dydaktyczne. Niestety, kredyty na szklarnię napływały tak powoli i w tak małych dawkach, że pierwszy oddział tej szklarni ukończony został dopiero w styczniu 1929 r. Drugi oddział rozpoczęto budować w r. 1928.

W r. 1927 uzupełniono kolekcję drzew i krzewów, założono małe sztuczne torfowisko wysokie i rozpoczęto urządzenie małego alpinetum. W r. 1928 założono drugi większy basen dla roślin wodnych i rozpoczęto prace nad sypaniem pagórków dla urozmaicenia monotoni równego terenu ogrodu.

Inwentarz ogrodu stanowi niezależną od zakładów botanicznych całość; wchodzi do niego najniezbędniejsze narzędzia gospodarcze, meble, para koni. Z aparatów do pracy naukowej wymienić należy 4 mikroskopy oraz 37 modeli wyższych grzybów. Podręczna biblioteka ogrodu składa się z 107 dzieł w 149 tomach.

Do dyspozycji ogrodu botanicznego oddany został drewniany dom-willa. W domu tym mieści się mieszkanie dyrektora ogrodu botanicznego, oraz na pierwszym piętrze podręczna pracownia botaniczna z pokojem do zbierania i czyszczenia nasion, tudzież czasowem muzeum. Lokal na piętrze ma tak cienkie ściany, że niepodobna go opalić, z tego więc powodu praca w nim możliwa jest jedynie w lecie (od kwietnia do września). Oprócz wspomnianej willi personel ogrodu botanicznego korzysta z domu folwarcznego, gdzie mieści się mieszkanie inspektora ogrodu i służby niższej. Wreszcie w skład ubikacji, zajętych przez ogród botaniczny, wchodzi: składzik na narzędzia, stajnia i wozownia. W samym ogrodzie urządzone są inspekta na 12 okien.

Personel ogrodu botanicznego składa się z dyrektora ogrodu prof. Dr. Józefa Trzebińskiego, inspektora Konstantego Prószyńskiego, ogrodnika i robotnika stałego.

Zadaniem ogrodu jest możliwie zupełne skompletowanie ważniejszych i charakterystycznych gatunków flory województw wileńskiego i nowogródzkiego, uzupełnienie kolekcji roślin obcokrajowych gruntowych, zasługujących na uwagę, zgromadzenie ważniejszych roślin szklarnianych krajów egzotycznych.

Ogród botaniczny dostarcza stale materiału do ćwiczeń botanicznych, oraz służy do obserwacji na miejscu zarówno dla studentów jak i personelu naukowego zakładów botanicznych. Jest on w stałym kontakcie z innymi ogrodami botanicznymi polskimi i zagranicznymi, a to przez wymianę nasion. Od r. 1921 drukuje wileński ogród botaniczny katalog wyprodukowanych nasion, który rozsyła innym ogrodom botanicznym, otrzymując wzajemnie katalogi nasion tamtych ogrodów. W r. 1927/28 wysłano katalogi do 74 ogrodów i otrzymano katalogi od 57 ogrodów. Paczek z nasionami wysłano w tymże roku 1.600 sztuk, otrzymano w drodze wymiany 2.110 sztuk.

Jak z powyższego widać, ogród botaniczny Uniwersytetu Stefana Batorego jest dopiero w początku rozwoju. Zbyt wolny, być może, bieg tego rozwoju tłumaczyć trzeba niezwykle trudnymi warunkami finansowymi, a właściwie nieustannym i chronicznym brakiem funduszy.

20. ZAKŁAD ZOOLOGICZNY

Kierownik: zast. prof. Dr. Jan Prüffer.

Zakład zoologiczny, mieszczący się na I piętrze gmachu Collegium Czarotoryskiego, należy do grupy najstarszych zakładów wydziału matematyczno-przyrodniczego, organizacja jego bowiem sięga pierwszych dni wskrzeszenia U. S. B. Zaczęta ona została przez prof. Dr. Michała Siedleckiego, ówczesnego rektora U. S. B., w r. 1919 i trwała pod jego kierunkiem przy współpracy Dr. Jana Wilczyńskiego, dzisiaj profesora biologii ogólnej na wydziale lekarskim, i Hieronima Jawłowskiego, do r. 1921. Wykłady i ćwiczenia z zoologii odbywały się początkowo w gmachu głównym, w skrzydle przy ulicy Zamkowej 11. W r. 1920 odremontowany został lokal definitywny zakładu zoologicznego w Collegium Czarotoryskiego, przeprowadzono w nim najniezbędniejsze instalacje wodne, gazowe i elektryczne.

W tym pierwszym okresie organizacyjnym zakładu zakupiono także szereg pomocy naukowych, z których najważniejszymi były: 12 mikroskopów szkolnych, jeden duży mikroskop Zeissa do badań

naukowych, mikrotom saneczkowy Junga, dwa termostaty i tablice Pfurtschelera. W tym też czasie założono, i to w sposób poważny, początek biblioteki przez nabycie, poza najniezbędniejszą literaturą podręcznikową, następujących wydawnictw naukowych: 2) *Zeitschrift für wissenschaftliche Zoologie*, serja od r. 1878; 2) *Zoologische Jahrbücher*, Abt. für Anatomie, Abt. für Physiologie i Abt. für Systematik; 3) *Zoologischer Anzeiger*, komplet; 4) *Bibliographia zoologica*, komplet; 5) *Archiv für Protistenkunde*; 6) *Jenaische Zeitschrift*; 7) *Archives de Zoologie expérimentale et générale*. Nabyto także księgozbiór po anatomie polskim ś. p. Możejce. Ponadto do odnowionego lokalu zakładu przeniesiono zbiory zoologiczne dawnego przedwojennego muzeum przyrodniczego przy b. Bibliotece Publicznej.

Po ustąpieniu z Wilna prof. M. Siedleckiego powołany został na katedrę zoologii w charakterze zastępcy profesora Dr. Jan Prüffer, który objął obowiązki kierownika zakładu i sprawuje je do chwili obecnej.

W tym drugim okresie organizacyjnym wszystkie wysiłki kierownika zmierzały do uzupełnienia poszczególnych działów inwentarza zakładu. Uzupełniono więc braki w umeblovaniu, zakupiono szereg aparatów, z których najważniejsze są: aparat do mikrofotografii i mikroprojekcji systemu Edingera, lupa binokularna, mikrotom syst. Mignota, zwykły aparat do mikrofotografii. Inwentarz pomocy naukowych wzbogacony został przez komplet narzędzi do badań hydrobiologicznych (siatka planktonowa ilościowa, kilka siatek jakościowych, mała draga, aparat do pobierania próbek mułu syst. Eckemanna, aparat do określania zawartości tlenu w wodzie syst. Ruthnera, skala barw wody, aparat do badania zawartości P^H , termometry zwykłe i przewrotne, sonda, kołowrót i inne). Uzupełniono także zbiór tablic przez wykonanie nowych w zakładzie. Dzisiaj ogólna ilość pomocy naukowych zakładu wynosi 807 przedmiotów.

Przez parę lat ostatnich powiększyła się również znacznie biblioteka zakładu. Utrzymano z jednej strony prenumeratę prawie wszystkich od początku nabywanych czasopism, z drugiej strony zaprenumerowano nowe, względnie otrzymano w drodze wymiany za wydawnictwa zakładu. Ostatnią drogą wzbogacono bibliotekę następującymi wydawnictwami: *Zeitschrift für angewandte Entomologie*, *Konowia*, *Zaszczyta rastentj*, *Entomologisch Tidskrift*, *Bulletin de Museum National d'Histoire Naturelle de Paris*, *Russkij Zoologičeskij Žurnal*, *Lambilionea*, *Bulletin de l'Academie Polon. des Sciences*, *Rozprawy Akademji Umiejętności*, *Prace Państwowego Muzeum Zoologicznego*, *Archiwum Hydrobiologiczne*, *Pamiętnik Instytutu Nauk. Gosp. Wiejsk. w Puławach*, *Kosmos*, *Prace T. P. N. w Wilnie*. Nabyto także szereg wydawnictw o charakterze monograficznym, jak: *Catalogus lepidopterorum*, *Handbuch der Zoologie*, *Handbuch der Entomologie* i t. d. Obecnie łączna suma tomów biblioteki wynosi 2.147.

Zakład zoologiczny, jak wspomnieliśmy, mieści się na I piętrze Collegium Czarторыskiego i zajmuje obecnie 17 jednostek, a mianowicie: pracownia kierownika, biblioteka, 2 pokoje na pracownie asystenckie, sala dla pracowników zaawansowanych, sala ćwiczeń, sala wykładowa, preparatornia, dwie sale muzealne, ciemnia fotograficzna, pracownia entomologiczna stacji ochrony roślin, dwa składziki i inne. Lokal zakładu został w pierwszym roku jedynie prowizorycznie odremontowany i dziś wymaga powtórnego remontu, aby dojść do stanu pracowni uniwersyteckiej.

Do zakładu należy także ogródek, w którym mieszczą się: stary basen dla hodowli zwierząt wodnych i w r. 1928/29 wybudowane insektorjum. Insektorjum nie jest jeszcze wykończone, a przeznaczone jest jako pracownia doświadczalno-hodowlana z zakresu entomologii. Przy budowie tego pawilonu uwzględniono możliwość zmiany przeznaczenia tej pracowni na inną, gdyby wymagał tego kierunek prac naukowych w zakładzie. Reszta przestrzeni ogródka użyta jest jako teren demonstracyjno-doświadczalny w zakresie entomologii stosowanej w związku z tem, że zakład zoologiczny obsługuje nie tylko studentów przyrodników, lecz także i rolników.

Na mocy porozumienia z profesorem anatomji porównawczej rozgraniczono tematy wykładów i przedmiot badań laboratoryjnych w ten sposób, iż w zakładzie zoologicznym omawiane są i badane zwierzęta bezkręgowce, a w zakładzie anatomji porównawczej — zwierzęta kręgowce. Działalność dydaktyczna zakładu zoologicznego wyraża się w prowadzeniu wykładów, ćwiczeń dla początkujących i zaawansowanych, oraz urządzaniu wycieczek naukowych. Od r. 1922 do 1928/29 odbyły się wykłady na następujące tematy: zoologia ogólna, zoologia systematyczna (Evertebrata), entomologia stosowana, zoologia dla rolników (uwzględniano pasorzyty zwierząt domowych i szkodniki roślin uprawnych), zoogeografia ogólna i szczegółowa, fauna Polski i wybrane rozdziały z zoologii eksperymentalnej.

Ćwiczenia prowadzone są w dwóch grupach: dla początkujących, oraz dla studentów zaawansowanych. Te trwają teoretycznie przez cały rok w rozmiarach 15 godzin tygodniowo (*practicum* zoologiczne), w rzeczywistości przedłużają się o jeden trimestr. Zadaniem ich jest zapoznanie studentów-zoologów z jedną z grup zwierząt bezkręgowych i poznanie techniki i metod badań naukowych. Po ukończeniu tego *practicum* student otrzymuje temat pracy magisterskiej lub doktorskiej. W ćwiczeniach dla początkujących brało udział od 7 osób w r. 1922 do 33 w r. 1928/29, rolników pracowało od 21 do 53 osób rocznie. *Practicum* zoologiczne odrabiało przeciętnie 3 osoby rocznie.

Pierwszym kierownikiem zakładu zoologicznego (od r. 1919 do 1921)

był prof. Dr. Michał Siedlecki. Od r. 1922 do chwili obecnej Dr. Jan Prüffer. W ciągu tego czasu obowiązki asystentów spełniali: Dr. Hieronim Jawłowski, Dr. Marja Ostreykówna, Dr. Marja Racięcka, Michalina Łossowska i rysownicza Eugenia Kowalska; preparatorką jest Eliza Świętochowska. W końcu okresu sprawozdawczego starszą asystentką jest Dr. Marja Racięcka.

Przechodząc do działalności naukowej zakładu zoologicznego, stwierdzić trzeba, że od stycznia 1922 r. do marca 1929 pracowało w zakładzie zoologicznym 14 osób. Przez okres ten wykonano w zakładzie 31 prac drukowanych, pozatem liczne prace są w druku lub na ukończeniu. Zainteresowanie naukowe zakładu biegnie z jednej strony w kierunku badań doświadczalnych i morfologicznych nad systemem nerwowym i narządami zmysłowymi członkonogów (przeważnie owadów), z drugiej — w kierunku poznania fauny ziemi wileńskiej. Pozatem prowadzi się studia nad szkodnikami okolic Wilna (entomologia stosowana), a to w związku z tem, że Uniwersytet Stefana Batorego nie posiada drugiej katedry zoologii, któraby obsługiwała praktyczne problemy zoologii, związane z istnieniem studjum rolniczego. Pracownicy zakładu zoologicznego biorą czynny udział w badaniach jezior Trockich, prowadzonych przez komitet badań trockich.

Naukowa działalność zakładu przejawia się także w stałym kontakcie z naukowymi instytucjami zamiejscowymi polskimi i zagranicznymi. Kontakt ten polega na wymianie wydawnictw naukowych, materiałów fauny miejscowej, wypożyczaniu literatury. Przy omawianiu działalności naukowej zakładu nie można pominąć pracy, związanej ze zwalczaniem szkodników roślin uprawnych. Podczas całego okresu sprawozdawczego otrzymywał zakład liczne materiały szkodników z prośbą o rozpoznanie ich i podanie środków zwalczania. Czynny zwłaszcza udział brali pracownicy zakładu zoologicznego podczas masowych pojawów pewnych szkodników. A więc w r. 1922 masowo pojawiła się błyszczka jarzynówka (*Plusia gamma* L.), nad którą przeprowadziła badania Marja Ostreykówna, a rezultaty ogłosiła drukiem w r. 1924. W r. 1923 masowo pojawiła się strzygonia chojnowka (*Panolis griseovariegata*). Badania inwazji przeprowadził kierownik zakładu Dr. J. Prüffer, a wyniki ich opublikował w r. 1923. W latach 1924 i 1925 wystąpiły w Polsce masowo muchy zbożowe. Dla walki z nimi zwołało Ministerstwo Rolnictwa zjazd w Warszawie i zaprosiło na niego kierownika zakładu, któremu zjazd polecił przeprowadzenie studjów w tej sprawie w powiecie wileńskim. Badania zostały przeprowadzone przy współudziale stypendysty Ministerstwa Rolnictwa Wiktora Tomczyka. Rezultaty badań zostały przesłane do naczelnego kierownika akcji zwalczania much zbożowych, prof. Z. Mokrzeckiego, a dane naukowe zostaną

ogłoszone drukiem. W tymże czasie badano masowo jawiącego się skoczka sześciorka (*Cicadulla sexnotata*).

W czerwcu 1928 r. została założona w Wilnie stacja ochrony roślin z działem entomologii stosowanej, skutkiem czego zakład zoologiczny formalnie został zwolniony od dodatkowej pracy nad szkodnikami. Mimo to zakład zoologiczny stoi stale w bliskim kontakcie z temi sprawami. Po pierwsze pracownia entomologiczna stacji ochrony roślin mieści się w zakładzie, a po wtóre kierownik zakładu jest także kierownikiem działu entomologicznego stacji. Symbioza ta ma dla zakładu duże znaczenie dodatnie, albowiem dzięki zbiorom i literaturze naukowej ułatwia prowadzenie wykładów i ćwiczeń z zakresu zoologii rolniczej i entomologii stosowanej.

W okresie sprawozdawczym ogłoszono drukiem, prócz prac kierownika, następujące prace, wykonane w zakładzie:

H. Jawłowski: 1. O funkcjach centralnego systemu nerwowego drewniaka (*Lithobius forficatus* L.), *Prace Wydziału II Tow. Przyj. Nauk w Wilnie*, t. I, 1923. — 2. Zwei neue Diplopoden aus der Umgegend von Wilno, *Prace Zoologiczne Polskiego Państw. Muzeum Przyrodniczego w Warszawie*, t. IV. — 3. Krocionogi (dwuparce) okolic Wilna, *Spraw. Kom. Fizjograf. Polsk. Akademji Umiejętności*, t. LXI, Kraków, 1926. — 4. Przyczynek do fauny pareczników okolic Wilna, *Kosmos*, t. LI, Lwów, 1926. — 5. Krocionogi okolic Warszawy i niektóre gatunki z innych miejscowości Polski, *Spraw. Kom. Fizjogr. Ak. Um.*, t. LXIII, 1928. — 6. Karpatophyllon polińskii n. sbg. n. sp., *Leptoiulus czarnohoricus* n. sp., *Prace Państw. Muzeum Przyrodn.*, Warszawa, 1928.

M. Ostreykówna: 1. Plusia gamma L. ab. comma ab. nova, *Prace Wydz. II Tow. Przyjaciół Nauk w Wilnie*, t. I, 1923. — 2. O wystąpieniu muchy heskiej (*Cecidomya destructor* Sag.) w powiecie oszmiańskim, *Tygodnik Rolniczy*, Wilno, 1923. — 3. Materiały do morfologii i biologii błyszczki gamma (*Pl. gamma* L.), *Prace Wydz. II Tow. Przyj. Nauk w Wilnie*, t. II, 1924. — 4. Gruczoł przedtułowiowy u gąsiennic Plusia gamma L., tamże, t. III, 1925-26.

M. Znamierowska-Prüfferowa: 1. Występowanie *Anax imperator* w Wileńszczyźnie, *Polskie Pismo Entomologiczne*, t. II, 1923. — 2. Wążki okolic Wilna, *Prace Wydz. II Tow. Przyj. Nauk w Wilnie*, t. I, 1923. — 3. Materiały do znajomości wążek północno-wschodniej Polski, tamże, t. III, 1927.

M. Racięcka: 1. Poczwaraka *Neuronia phalenoides* L., tamże, t. II, 1924. — 2. O unerwieniu skrzydeł *Rhopalocera*, tamże, t. IV, 1928.

21. MUZEUM ZOOLOGICZNE

Kierownik zast. prof. Dr. Jan Prüffer.

Przy zakładzie zoologicznym istnieje jako oddzielnie budżetowana instytucja muzeum zoologiczne. Obejmuje ono zbiory zoologiczne, stanowiące niegdyś część muzeum przy Bibliotece Publicznej w Wilnie. W skład tych zbiorów wchodzi: kolekcja ptaków krajowych i egzotycznych, kolekcja jaj, nieliczne zbiory innych kręgowców oraz dość

obfity zbiór muszli. Zaznaczyć należy, że część zbioru ptaków i jaj pochodzi z kolekcji Tyzenhauza. Zbiory zoologiczne, przez długi czas pozbawione fachowej opieki, zostały silnie zniszczone. Naukowa ich wartość jest bardzo mała, nieliczne bowiem tylko okazy posiadają oznaczone miejsce znalezienia. Zupełnemu zniszczeniu uległy zbiory owadów. To też w miarę zdobywania nowych okazów stare są usuwane. Zbiory, mimo braków, posiadają jednak niewątpliwie duże znaczenie dydaktyczne.

Zbiory muzeum zoologicznego powiększyły się znacznie podczas dziesięciu lat, a to zarówno dzięki uzyskaniu nowych darów, jak przede wszystkim przez włączenie do nich materiałów, zebranych przez personel zakładowy. Z ważniejszych darów należy wymienić: dar ś. p. Marji i Stanisława Szelów, obejmujący zbiór ptaków, przeważnie cejlońskich, nieco koral i owadów; dar ś. p. Tymińskiego (chrząszcze i motyle, przeważnie z okolic Wilna); dar Antoniego Ossendowskiego (kilkadziesiąt skórek ptaków z Afryki). Pozatem muzeum przyjęło w formie depozytu szereg okazów cenniejszych z muzeum Tow. Przyjaciół Nauk w Wilnie (łoś, bóbr, borsuk, mewa i t. p.). Przez pracowników zakładu zgromadzone zostały zbiory owadów okolic Wilna (prostoskrzydłe, ważki, wojsiłki, chróściki, chrząszcze, motyle, błonkówki).

Muzeum posiada pozatem zbiór 250 okazów demonstracyjnych alkoholowych, obejmujących zwierzęta morskie, przywiezione przez kierownika zakładu z morza Śródziemnego, a także zwierzęta lądowe znalezione w okolicach Wilna, lub wreszcie zakupione lecz zmontowane na miejscu. Zbiory muzeum zoologicznego, z pominięciem okazów o wartości naukowej, służą do demonstracji przy wykładach. Brak pomieszczenia nie pozwala na udostępnienie ich szerszej publiczności.

Z największymi trudnościami spotykano się przy organizacji muzeum w nabyciu odpowiednich szaf, rzeczy bardzo kosztownych. Dawne szafy nie nadawały się na ten cel zupełnie, jako nieszczelne, umożliwiające dostawanie się pasorzytów do zbiorów. W ostatnich czasach udało się nabyć dwie szafy muzealne. Nabytek ten jednak całkowicie nie wystarcza na potrzeby muzeum.

22. ZAKŁAD ANATOMJI PORÓWNAWCZEJ

Kierownik: prof. Dr. Władysław Szeliga-Mierzeyewski.

Organizacja zakładu anatomji porównawczej zaczęta została przez prof. Dr. Władysława Szeligę-Mierzeyewskiego w r. 1922. Wykłady i ćwiczenia z anatomji porównawczej odbywały się przedtem w zakładzie geologicznym. W r. 1922 rozpoczęto dla zakładu remont lokalu

w Collegium Czartoryskiego. Z powodu skąpych kredytów remont trwał długo i zakończony został dopiero w 1927 r. Obecnie zakład składa się z 14 sal i obejmuje: gabinet kierownika zakładu, pracownię kierownika, pokój asystencki, salę i pokój dla pracowników zaawansowanych, salę wykładową, salę ćwiczeń, wraz z pokojem przygotowawczym, salę muzealną, preparatornię i dwa składziki. Pozatem do zakładu należą pokój dla zwierząt żywych oraz maceratownia poza zakładem, na parterze gmachu. Podczas remontu zbudowano trzy duże baseny betonowe oraz instalowano duży kocioł, służące razem do maceracji zwierząt.

O ile umeblowanie zakładu, chociaż skromne, zostało doprowadzone do stanu normalnego, to inwentarz pomocy naukowych a zwłaszcza biblioteka przedstawiają się nadzwyczaj ubogo. Przyczyna leży w tem, że organizacja zakładu wypadła na okres dewaluacji oraz zmniejszenia dotacyj podczas momentu stabilizacji waluty. Jako najcenniejsze przedmioty w dziale pomocy naukowych należy wymienić: 6 mikroskopów, 2 lupy binokularne, aparat fotograficzny, 2 aparaty projekcyjne, 2 mikrotomy, inkubator, suszarka, termostat oraz 93 tablice anatomiczne. Biblioteka zakładu liczy 350 tomów. W zakładzie istnieje małe muzeum szkieletów zwierząt kręgowych oraz preparatów mokrych, formalinowych i alkoholowych. Zbiory te obejmują 421 okazów, przyczem ogromna większość ich, bo 205, została wykonana przez kierownika zakładu i asystentów. W dziale tym istnieją jednakże poważne luki, które wysoce utrudniają wykłady, dotyczą one zwierząt egzotycznych.

W zakładzie anatomji porównawczej prowadzone są wykłady dla studentów wydziału matematyczno-przyrodniczego (anatomja porównawcza, zoologia kręgowców) oraz dla studentów studjum rolniczego (anatomja porównawcza i histologia zwierząt domowych). Pozatem co pewien czas wykładana jest dla przyrodników paleontologia kręgowców. Oprócz ćwiczeń, związanych z wykładami, odbywa się półdienne *practicum* dla studentów zoologów i anatomów. Przerobienie *practicum* anatomicznego jest warunkiem otrzymania tematu pracy magisterskiej lub doktorskiej. Na ćwiczenia w okresie od r. 1922/23 do 1928/29 uczęszczało przeciętnie 36 przyrodników. Najwyższa ilość wypada na r. 1922/23, mianowicie 122 osoby, najniższa na r. 1927/28 — 11 osób. *Practicum* anatomiczne odrabiali przeciętnie cztery osoby, pracowników, zajętych tematami specjalnemi, było przeciętnie po trzy osoby rocznie. Stopień doktora filozofji otrzymał pracownik zakładu, asystent Stanisław Liśkiewicz. Przeciętna ilość studentów rolników, uczęszczających na ćwiczenia anatomiczne, wynosiła 41 osób, przy maksymalnej ilości 58 w r. 1926/27.

Kierownikiem zakładu od jego początku jest prof. Dr. Władysław Szeliga - Mierzeyewski. Asystentami w okresie sprawozdawczym byli

Dr. Stanisław Liśkiewicz, Helena Truskolawska, Zofja Zajcówna, Sabina Grochowska i Witold Adolph.

Praca naukowa zakładu biegnie z jednej strony w kierunku studiów anatomicznych, z drugiej — faunistycznych. Pracownicy zakładu biorą poza to czynny udział w zespołowych badaniach jezior Trockich. Wynikiem prac faunistycznych jest szereg zbiorów, złożonych w zakładzie anatomji porównawczej, a mianowicie: 1) zbiory Sabiny Grochowskiej, obejmujące kolekcję prostoskrzydłych okolic Gostynina i kolekcję prostoskrzydłych okolic Trok; 2) zbiór prostoskrzydłych okolic Pińska Heleny Truskolawskiej; 3) zbiór prostoskrzydłych okolic Głębokiego S. Rywoszówny; 4) zbiór mięczaków okolic Trok Z. Zajcówny; 5) zbiór mięczaków okolic Pińska T. Soroszkiewiczówny; 6) zbiór ryb z okolic Głębokiego Z. Szejnkierówny; 7) zbiór płazów i gadów oraz zbiór prostoskrzydłych okolic Wilna prof. W. Mierzeyewskiego; 8) zbiory pijawek z okolic Słonima i z Wileńszczyzny oraz zbiory przylżeńców z okolic Trok i Wilna Dr. St. Liśkiewicza.

Wykonano w zakładzie anatomji porównawczej i ogłoszono drukiem, prócz prac kierownika, następujące rozprawy:

St. Liśkiewicz: 1. Pijawki (Hirudinea) gub. kazańskiej, *Prace Wydziału II Tow. Przyj. Nauk w Wilnie*, t. III, 1925-26. — 2. Die Hirudineen des nord-östlichen Polens, *Arch. f. Naturgeschichte*, 1925.

S. Grochowska, Wykaz prostoskrzydłych (Orthoptera Saltatoria) z okolic Gostynina, *Rozprawy i Wiadom. Muzeum im. Dzieduszyckich*, 1928.

23. ZAKŁAD UPRAWY ROLI I ROŚLIN

Kierownicy: Prof. Dr. Kazimierz Rogoyski i zast. prof. inż. Wacław Łastowski.

Zakład uprawy roli i roślin zorganizowany został przez prof. D-ra Kazimierza Rogoyskiego w r. 1924. Na pomieszczenie zakładu przekazano parter w Collegium J. Piłsudskiego. Po umeblowaniu i nabyciu niezbędnych pomocy naukowych oddano zakład do użytku młodzieży. W organizacji zakładu a także w prowadzeniu ćwiczeń pomagał kierownikowi zakładu starszy asystent Józef Szystowski. W zakładzie tym prowadzono wykłady i ćwiczenia dla studentów rolników z ogólnej uprawy roli i roślin, gleboznawstwa i wstępu do nauk rolniczych. Zakład uprawy roli i roślin stał się ośrodkiem pracy naukowej sfer rolniczych Wilna. Prof. Rogoyski zorganizował tu oddział wileński Towarzystwa popierania polskiej nauki rolnictwa i leśnictwa, oraz wykłady akademickie rolnicze.

Staraniem prof. D-ra K. Rogoyskiego i Wileńskiego Towarzystwa Rolniczego założona została przy zakładzie stacja oceny nasion, a jej kierownictwo powierzono asystentowi zakładu J. Szystowskiemu.

Po ustąpieniu z katedry prof. K. Rogoyskiego w styczniu 1929 r. Rada wydziałowa powierzyła tymczasowe kierownictwo zakładu zast. prof. Inż. Wacławowi Łastowskiemu.

24. ZAKŁAD HODOWLI ZWIERZĄT

Kierownik: vacat.

Organizacja zakładu hodowli zwierząt rozpoczęta została przez prof. Uniwersytetu Poznańskiego D-ra Zygmunta Moczarskiego. Ponieważ prof. Moczarski mógł jedynie dojeżdżać do Wilna, przeto zaangażowany został asystent jego Inż. Jan Czerniewski, który pod nadzorem i wskazówkami profesora Moczarskiego przeprowadzał najniezbędniejsze inwestycje. Stało się to w listopadzie 1924 r. W tym samym czasie zakład otrzymał dwa pokoje na parterze gmachu Collegium Piłsudskiego z prawem korzystania ze wspólnej pracowni chemicznej zakładu uprawy roli i roślin, i zakładu żywienia zwierząt. Z powodu braku kierownika ograniczono się do zakupienia jedynie najniezbędniejszych mebli i pomocy naukowych oraz dzieł bibliotecznych. W r. 1927 z inicjatywy doc. D-ra Teodora Marchlewskiego, który przez pewien czas prowadził wykłady na studjum rolniczym, dzięki zasiłkowi Ministerstwa Rolnictwa zbudowano kurnik i królikarnię, oraz wzniesiono owczarnię. Jest to zaczątek stacji hodowlanej. Kurnik liczy 107 kur pięciu ras oraz 23 króliki, ofiarowane przeważnie przez zakłady naukowe w Boguchwale.

Jako najważniejsze narzędzia zakładu należy wymienić: komplet narzędzi do pomiarów zwierząt, narzędzia sekcyjne, aparat Gelbera, 2 aparaty fotograficzne, kodeks barw, szczypce do numerowania, wagi laboratoryjne i t. p. Stacja hodowlana posiada wylęgarnię i wychowalnię Buckeya oraz komplety narzędzi i naczyń do hodowli drobiu. Biblioteka składa się z 421 dzieł naukowych.

Asystentami byli Inż. Jan Czerniewski i Inż. Romana Mokryówną.

Wykłady z hodowli ogólnej i szczegółowej prowadzone były przez dojeżdżających wykładowców. Wykłady te prowadzili prof. Dr. Z. Moczarski, doc. Dr. J. Olbrycht, prof. Dr. J. Rostafiński, doc. Dr. T. Marchlewski. Ćwiczenia prowadzili asystenci Inż. J. Czerniewski początkowo sam, a potem przy pomocy asystentki Inż. R. Mokryówny.

Praca naukowa wobec nieobsadzenia katedry nie mogła iść normalną drogą. Jednak asystent zakładu Inż. Czerniewski wykonał pracę dyplomową p. t.: „Przyczynek biometryczny do poznania owiec wrzo-

sówek". Latem 1925 r. zebrał on także materiały do stosunków hodowlanych w powiecie dziśieńskim. W r. 1926 przeprowadził studja i zebrał materiały o bydle czerwonym Małopolski zachodniej. Stacja hodowlana, zarządzana przez asystentkę Inż. R. Mokryównę, prowadzi badania nad kurami rasy „antokółki”, gromadzi materiał porównawczy produktywności ras obcych i krajowych, przeprowadza krzyżówki, bada przejawy rachityzmu u kur i leczenie przy pomocy rozmaitych preparatów. Zajmuje się również studjowaniem dziedziczenia japońskiego ubarwienia królików.

25. ZAKŁAD ŻYWIENIA ZWIERZĄT

Kierownik: vacat.

Zakład żywienia zwierząt istnieje od stycznia 1925 r. Zorganizowany przez prof. Jana Marszałkowicza, mieści się na parterze Collegium J. Piłsudskiego. Posiada on gabinet profesora, pracownię chemiczną, oraz mieszkanie dla woźnego. Organizator zakładu dążył do stworzenia pracowni chemicznej i obory doświadczalnej z tem, aby mógł prowadzić doświadczenia z żywieniem krów według własnej teorii, oraz z wychowu cieląt. Zamierzeń tych wszakże nie zdołał w całości zrealizować z powodu braku środków materialnych i także z powodu opuszczenia stanowiska profesora studjum rolniczego w r. 1928.

Inwentarz pomocy naukowych stanowią: aparat Soxhota, trzy piecyki elektryczne do tegoż aparatu, termostat elektryczny, suszarka, waga analityczna, techniczna i stołowa, aparat Kiejdała czterokolbowy, platynowy tygielek z przykrywką, komplet sit mosiężnych do przesiewania próbek pasz, młynki do rozcierania pasz, szkło laboratoryjne, chemikalja, palniki, statywy i t. p. Biblioteki własnej zakład nie posiada. Kierownikiem zakładu był profesor kontraktowy Jan Marszałkowicz od r. 1925 do października r. 1928. Asystentką była Konstancja Kozłowska, absolwentka wydziału matematyczno-przyrodniczego U. S. B.

PROFESOROWIE I DOCENCI WYDZIAŁU

1. PROFESOROWIE ZWYCZAJNI

Dr. Władysław Dziewulski urodził się w Warszawie dn. 2 września 1878 r. Uczęszczał do gimnazjum V klasycznego w Warszawie i ukończył je w r. 1897, poczem wstąpił na wydział fizyczno-matematyczny (dział nauk matematyczno-fizycznych) Uniwersytetu Warszawskiego; ukończył go w r. 1901; po złożeniu rozprawy uzyskał medal srebrny

i stopień kandydata nauk matematyczno-fizycznych. W r. 1901/02 pracował w obserwatorium astronomicznym Uniwersytetu Warszawskiego i w obserwatorium im. Jędrzejewicza. Rok akad. 1902/03 spędził na studiach w Getyndze. Od 1 września 1903 r. był asystentem obserwatorium astronomicznego w Krakowie; na podstawie pracy, rozpoczętej w Getyndze, uzyskał w Krakowie doktorat w r. 1906. Na jesieni 1907 r. otrzymał urlop i udał się znowu do Getyngi, gdzie spędził na studiach rok akad. 1907/08. Zrezygnowawszy z asystentury w Krakowie, był w roku akad. 1908/09 asystentem obserwatorium astronomicznego w Uniwersytecie getyngieńskim.

Od 1 października 1909 r. został powołany na adjunkta obserwatorium astronomicznego w Krakowie. W r. 1914 wniósł podanie w sprawie habilitacji w Uniwersytecie Jagiellońskim; wskutek wybuchu wojny habilitacja odbyła się w lutym 1916 r. We wrześniu 1919 r. został powołany do Uniwersytetu wileńskiego; uzyskawszy urlop z Uniwersytetu Jagiellońskiego, otrzymał stanowisko zastępcy profesora astronomji w Uniwersytecie wileńskim. W dniu 1 maja 1920 r. uzyskał nominację na profesora nadzwyczajnego, a w dniu 1 stycznia 1921 r. na profesora zwyczajnego astronomji w Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie.

W roku akad. 1921/22 był dziekanem wydziału matematyczno-przyrodniczego, w r. 1924/25 rektorem Uniwersytetu Stefana Batorego, a w latach 1925/26, 1926/27 i 1927/28 prorektorem.

Od założenia wydziału nauk przyrodniczych i lekarskich Tow. Przyjaciół Nauk w Wilnie jest przewodniczącym tego wydziału.

Ogłosił drukiem:

I. Prace większe: 1. Wiekowe perturbacje Marsa w ruchu Erosa, (to samo w języku niem.), *Rozprawy Wydz. Mat.-Przyr. Ak. Um.*, Kraków, 1906. — 2. Säkulare Marsstörungen in der Bewegung der Planeten: Brucia, Taurinensis, Ingeborg, Occlo, *Bulletin Acad.*, Cracovie, 1907. — 3. Über die periodischen Bahnen von Hildatypus, *Astr. Nachr.*, Bd. 283, Kiel, 1909. — 4. O pomiarach siły ciężkości i o pomiarach magnetycznych na ziemiach polskich, *Encyklopedia Polska Ak. Um.*, Tom I, Kraków, 1910. — 5. Perturbacje wiekowe planety Egeria, wywołane działaniem Marsa, *Spraw. Tow. Nauk.*, Warszawa, 1910. — 6. Bestimmung der Polhöhe von Göttingen und der Deklinationen von 375 Zenithsternen, von K. Schwarzschild und W. Dziewulski, *Abhandlungen d. Akad. d. Wiss. zu Göttingen*, 1911. — 7. Über die Bestimmung der Sonnenbewegung nach der Bravais'schen Methode I., *Bulletin Acad.*, Cracovie, 1912. — 8. Photographische Grössen von Sternen in der Nähe des Nordpols, *Astr. Nachr.*, Bd. 198, Kiel, 1914. — 9. Säkulare Störungen des Planeten (13) Egeria unter der Wirkung der acht grossen Planeten, tamże, Bd. 200, 1915. — 10. Über die Bestimmung der Sonnenbewegung, II, *Bulletin Acad.*, Cracovie, 1915. — 11. Über die „motus peculiare“ der Sterne, tamże, 1915. — 12. Über die Bewegung einiger Sterngruppen, tamże, 1915. — 13. Über die Sterngruppe α Lyrae, ε Coronae bor., τ Cephei, tamże, 1916. — 14. Kritische Bemerkungen über die Sterngruppen, tamże, 1916. — 15. Über die Bestimmung der Vertices der Sternbewegungen auf Grund der motus peculiare der Sterne, tamże, 1917. — 16. O przebiegu rocznym uśłonecznienia w Krakowie, Zakopanem i Lwowie, *Spraw.*

Kom. Fizj., Kraków, 1917. — 17. O wyznaczeniu ruchu słońca w przestrzeni, cz. III, *Rozprawy Wydz. Mat.-Przyr. Ak. Um.*, Kraków, 1918. — 18. Bearbeitung der von prof. Plassman ausgeführten Beobachtungen von „u Herculis“, *Astr. Nachr.*, Bd. 207, Kiel, 1918. — 19. O zależności swoistych prędkości gwiazd od typu widmowego i absolutnej wielkości gwiazd, *Rozprawy Wydz. Mat.-Przyr. Ak. Um.*, Kraków, 1919. — 20. O wyznaczeniu ruchu słońca w przestrzeni za pomocą metod p. Bravais. Cz. IV, *Biul. Obserw. Astr.*, I, 2, Wilno, 1922. — 22. Secular perturbations of the minor planet (887) Alinda, arising from the action of Mars, tamże, I, 4, 1924. — 23. On the systematic motions of stars. I paper., tamże, I, 6, 1925. — 24. On the determination of the vertices from the stars. of F, G, K, M types, tamże, I, 8, 1926. — 25. On the systematic motions of stars. II paper., tamże. — 26. The determination of apex and vertex from the stars of Boss's „Prelim. General Catalogue“, *Acta Astronomica*, t. I, Kraków, 1926. — 27. On the systematic motions of stars. III paper., *Biul. Obserw. Astr.*, I, 9, 1928. Poza tem brał udział w pracy K. Schwarzschilda: „Aktinometrie der Sterne der B. D. bis zur Grösse 7, 5“. Teil B. unter Mitwirkung von Br. Meyermann, A. Kohlschütter, O. Birck und W. Dziwulski, *Abhandlungen der Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen*, Berlin, 1912.

II. Prace mniejsze (obserwacje i mniejsze rachunki): 1. Elemente des Kometen 1903-a (wspólnie z M. Knappem), *Astr. Nachr.*, Bd. 161, 1903. — 2. Elemente des Kometen 1903-c (wspólnie z M. Knappem), tamże, Bd. 162, 1903. — 3. Ephemeride des Kometen 1903-c (wspólnie z M. Knappem), tamże, Bd. 163, 1903. — 4. Ephemeride des Kometen 1903-c (wspólnie z W. Wagemannem), tamże. — 5. Notiz betreffend der Säkularstörungen von Eros, tamże, Bd. 175, 1907. — 6. Beobachtung der Mondfinsternis 1910 Nov. 16, tamże, Bd. 187, 1911. — 7. Beobachtung von Sternschnuppen, tamże, Bd. 189, 1911. — 8. O jasności komety 1911-c Brooks'a, *Spraw. Tow. Nauk.*, Warszawa, 1912. — 9. Beobachtung der Sonnenfinsternis 1915, April 17, *Astr. Nachr.*, Bd. 192, 1912. — 10. Beobachtungen von Sternbedeckungen, tamże, Bd. 193, 1913. — 11. Beobachtungen der Nova Geminorum 2, tamże, Bd. 194, 1913. — 12. Beobachtung der Sonnenfinsternis 1914, Aug. 21 (wspólnie z J. Ryznerem), tamże, Bd. 199, 1914. — 13. Beobachtungen von Sternbedeckungen, tamże, Bd. 200, 1915. — 14. Über den Stern + 33° 1433, tamże, Bd. 201, 1915. — 15. Beobachtungen von Sternbedeckungen, tamże, Bd. 203, 1916. — 16. Über den Stern „u Herculis“, tamże, Bd. 204, 1917. — 17. Beobachtung der Mondfinsternis 1917, Juli 4, tamże, Bd. 205, 1917. — 18. Dodatek do artykułu „O pomiarach magnetycznych na ziemiach polskich“, *Spraw. Kom. Fizjogr. Ak. Um.*, t. 51, Kraków, 1917. — 19. Beobachtungen der Nova Aquilae 3 (wspólnie z St. Szeligowskim), *Astr. Nachr.*, Bd. 210, Kiel, 1920. — 20. Beobachtungen der Nova Cygni 1920, tamże, Bd. 213, 1921. — 21. O jasności komet 1913-d, 1913-e, 1913-f, 1913-a, 1913-b, *Biul. Obserw. Astr.*, I, 1, Wilno, 1921. — 22. O jasności komety 1921-a, tamże. — 23. O zmiennej S Sagittae, tamże. — 24. Observations et éléments de l'étoile variable X Cygni, tamże, I, 4, 1924. — 25. Observations et éléments de l'étoile variable B. D. + 35° 4282, tamże. — 26. On the variable star W Geminorum, tamże. — 27. On the variable RT Aurigae, tamże. — 28. On the variable star W Cygni, tamże, I, 5, 1924. — 29. On the variable star T Monocerotis, tamże. — 30. On the variable star RV Bootis, tamże, I, 7, 1925. — 31. On the variable star T Vulpeculae, tamże. — 32. On the variable star U Monocerotis, tamże, I, 8, 1926. Ponadto prace wykazane wyżej, na str. 307, oraz na str. 309.

III. Sprawozdania, nekrologi i t. d. 1. Wspomnienie o ś. p. J. Kowalczyku, *Spraw. Tow. Nauk.*, Warszawa 1912. — 2. Anzeige des Todes von M. Rudzki, *Astr. Nachr.*, Bd. 203, Kiel, 1916. — 3. M. Rudzki, jako astronom, *Kosmos*, t. XLI, Lwów, 1917. — 4. M. Rudzki (wspomnienie pośmiertne), *Spraw. Kom. Fizjogr. Ak. Um.*,

t. 51, Kraków, 1917. — 5. O potrzebach astronomji w Polsce, *Nauka Polska*, t. I, Warszawa, 1918. — 6. O historii astronomji w Wilnie, *Rocz. Tow. Przyj. Nauk*, VII, Wilno, 1921. — 7. Sprawozdanie obserw. astr. w Wilnie do końca roku 1927, *Rocznik astr. obserw. krak.*, t. V, Kraków, 1928.

Dr. Kazimierz Rogoyski¹, b. profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, mianowany został na stanowisko profesora zwyczajnego ogólnej uprawy roli i roślin w U. S. B. dn. 1 kwietnia 1924 r. Z objęciem katedry został kierownikiem i organizatorem studjum rolniczego, które prowadził do 10 stycznia 1927 r., kiedy to zrezygnował z kierownictwa. Z dniem 1 października 1928 r. przeszedł na emeryturę. Podczas pracy w Wilnie, której oddał cały zasób swych sił, poza sprawami uniwersyteckimi zorganizował szereg instytucji (jak akademickie wykłady rolnicze, stację oceny nasion etc.), zmierzających do podniesienia rolnictwa na kresach wschodnich. Spełniając obowiązki profesora i kierownika studjum, był także administratorem majątku uniwersyteckiego Żemłosław.

Dr. Julusz Rudnicki, urodził się 30 marca 1881 r. we wsi Siekierzyńce nad Zbruczem, koło Kamieńca Podolskiego. Po ukończeniu IV gimnazjum w Warszawie w r. 1901 odbywał studia akademickie w Paryżu, studiując w Sorbonie i w wyższej szkole elektryczności (*École Supérieure d'Électricité*). W r. 1903 uzyskał dyplom licencjata matematyki na Uniwersytecie paryskim, a w r. 1904 dyplom inżyniera elektrotechnika. Po przedstawieniu rozprawy p. t. „Badanie pewnego szczególnego typu wzrastania funkcji” i po złożeniu egzaminów ścisłych na wydziale filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie uzyskał stopień doktora filozofji.

W latach 1912 — 1915 pracował jako nauczyciel matematyki w prywatnych szkołach średnich w Warszawie oraz na Wyższych Kursach Pedagogicznych tamże. W r. 1915 wykładał geometrię analityczną na Uniwersytecie Warszawskim, oraz rachunek różniczkowy i całkowy tudzież analizę na Politechnice Warszawskiej (na wydziałach budowy maszyn i inżynierji lądowej i wodnej). W czasie od października 1921 r. do października 1923 r. był zastępcą profesora matematyki na wydziale budowy maszyn w Politechnice Warszawskiej. W maju 1921 r. uzyskał *veniam legendi* na wydziale filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, a 1 października 1921 r. mianowany został profesorem nadzwyczajnym na wydziale budowy maszyn Politechniki Warszawskiej. W październiku 1923 r. powołany został na stanowisko profesora

¹ Bliższych danych bio- i bibliograficznych nie otrzymano.

zwyyczajnego matematyki na wydziale matematyczno - przyrodniczym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie.

W r. 1927/28 i na początku 1928/29 był dziekanem wydziału matematyczno - przyrodniczego.

Ogłosił drukiem:

1. O pracach matematycznych Poincarégo, *Wektor*, 1913. — 2. O pewnem zastosowaniu twierdzenia Cauchy-Lipchitza, tamże. — 3. Przekształcenia linjowe w geometrii, tamże, 1914/5. — 4. Geometria kół, przechodzących przez punkt stały, tamże. — 5. O rozkładzie liczby na sumę czterech kwadratów, tamże. — 6. Elementarny dowód twierdzenia, że linja śrubowa jest najogólniejszą krzywą, której wszystkie części są łukami, przystającymi do siebie, tamże, 1915/6. — 7. Badanie pewnego szczególnego typu wzrastania funkcji, *Prace Matem. Fizyczne*, t. XXVIII, 1916. — 8. Geometria stożkowych, przechodzących przez trzy punkty stałe, *Wiadom. Matematyczne*, 1916. — 9. Określenie pewnej funkcji całkowitej za pomocą granicy, *Spraw. z pos. Warsz. Tow. Nauk.*, 1917. — 10. Zachowanie się funkcji $E(z)$, gdy zmienna z w pewien sposób oddala się nieograniczenie, tamże, 1917. — 11. O równaniu funkcyjnym $f(x+1) = G(x)$, $f(x)$, *Wektor*, 1917. — 12. Funkcja nadwykładnicza $E(z, z)$ w zależności od parametru, *Prace Matem. Fizyczne*, t. XXX, 1919. — 13. *Objaśnienia i uwagi do dzieła Gaussa pod tytułem: „Rozważania ogólne o powierzchniach krzywych“*, biblioteka *Wektora*, serja A, Nr. 1. — 14. Sur la fonction surlogarithme, *Sprawozd. Akad. Um.*, Kraków, 1919. — 15. Funkcja nadlogarytmowa w związku z określeniem pewnej klasy funkcji całkowitych, *Rozprawy Polsk. Tow. Matem.*, 1921. — 16. *Rachunek różniczkowy i całkowity*, Warszawa, t. I, 1923, t. II, 1924. — 17. Geometria nieeuklidesowa hiperboliczna, *Przegląd Matematyczno - Fizyczny*, 1926. — 18. O pewnej własności arytmetycznej ciągu iteracji potęgowania, *Mathesis Polska*, t. II, 1927.

Mr. Kazimierz Sławiński, urodził się w r. 1870 we wsi Lipki, powiatu sieradzkiego. Do gimnazjum uczęszczał w Kielcach, na uniwersytet w Warszawie i Bernie szwajcarskiem. Stopień magistra uzyskał w Moskwie za rozprawę: „O pinolu i pinologlikolach”. W charakterze prywatnego asystenta rozpoczął w r. 1893 pracę naukową w zakładzie chemii organicznej Uniwersytetu Warszawskiego pod kierunkiem prof. Wagnera i pracował tam do r. 1898. Od r. 1898 do r. 1915, to jest do ewakuacji Rosjan z Warszawy, był starszym asystentem Politechniki Warszawskiej. Po ewakuacji z ramienia zarządu stołecznego miasta Warszawy pełnił obowiązki kuratora Politechniki Warszawskiej aż do czasu uruchomienia polskiej Politechniki. W r. 1918 na propozycję Ministerstwa W. R. i O. P. objął wykłady technologii środków spożywczych w Politechnice Warszawskiej, a w r. 1919 na podstawie orzeczenia komisji stabilizacyjnej został powołany na stanowisko profesora nadzwyczajnego chemii organicznej w tejże Politechnice.

W czasie pierwszej organizacji U. S. B. w Wilnie Ministerstwo W. R. i O. P. zaproponowało mu objęcie wykładów w organizującym się Uniwersytecie wileńskim i udzieliło mu urlopu z Politechniki

Warszawskiej. W roku akad. 1919/20 pozostawał w Wilnie, organizując zakład chemii nieorganicznej, a 1 lipca 1920 r. został mianowany profesorem zwyczajnym chemii organicznej na wydziale matematyczno-przyrodniczym U. S. B. w Wilnie. W roku akad. 1928/29 został wybrany na stanowisko dziekana tegoż wydziału.

W związku z pracą naukową był członkiem następujących towarzystw naukowych: Polskiego Towarzystwa Chemicznego w Warszawie, Francuskiego Towarzystwa Chemicznego w Paryżu, Rosyjskiego Fizyko-Chemicznego Towarzystwa w Petersburgu, Niemieckiego Towarzystwa Chemicznego w Berlinie, Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika we Lwowie, Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie, Stowarzyszenia Techników w Warszawie, Towarzystwa Higienicznego w Warszawie, Polskiego Towarzystwa Botanicznego w Warszawie, Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, oraz pracował w następujących organizacjach: w *Wielkiej Encyklopedji Ilustrowanej*, Instytucie Badawczym Chemicznym, Kasie im. Józefa Mianowskiego, wydziale oświecenia st. m. Warszawy, Towarzystwie Kursów Naukowych, komisji umundurowania wojsk polskich, komisji do opracowania farmakopei polskiej, radzie dozoru nad żywnością.

Podczas pobytu w Warszawie wykładał w następujących instytucjach: Wolnej Wszechnicy Polskiej, Kursach dla Dorosłych, kursach handlowych T. Raczkowskiej, pensji A. Walickiej, szkole handlowej T. Raczkowskiej. Na propozycję Zarządu miasta Warszawy podczas wojny opracował techniczną metodę otrzymywania kwasu salicylowego i zbudował fabrykę przy zakładach gazowych na ul. Ludnej.

Ogłosił drukiem:

1. O pinolu, *Żurnal Russkogo Fiziko-Chimiczeskogo Obszczestwa*, 1896. —
2. O diejstwiu na chłoristyj mentomentil spirtowej szczeloczi i chinolina, tamże, 1897. —
3. *K rieakcji okislenija pinola i o pinolglikolach* (Rozprawa magisterska), 1897. —
4. O pinolglikolach, *Żurnal Rus. Fiziko-Chimiczeskogo Obszczestwa*, 1898. — 5. Zur Constitution des Pinens, *Berichte der Deutschen Chemischen Gesellschaft*, 32—2, 1899 (wspólnie z prof. Wagnerem). — 6. De la structure des produits obtenus par l'action de l'acide hypochloreux sur le camphène, *Bulletin de l'Académie des Sciences de Cracovie*, 1905. — 7. O płynnym aldehydzie izokamfenilanowym $C_{10}H_{16}O$, *Chemik Polski*, VI, 1906. — 8. O działaniu chinoliny i octanu sodowego na bromokamforę, tamże, XII, 1907. — 9. O izoforonie, tamże, VIII, 1909. — 10. O działaniu kwasu podchlorawego na tlenek mezytylu, tamże, XV, 1917. — 11. Przyczynek do cis, cis-trans izomerji w szeregu związków terpenowych, tamże. — 12. O budowie produktów otrzymanych przez działanie kwasu podchlorawego na kamfen, *Kosmos*, 1905. — 13. Nowa metoda otrzymywania pinolu $C_{10}H_{16}O$, *Chemik Polski*, XVI, 1918. — 14. O nienormalnych zjawiskach w grupie związków terpenowych, *Roczniki Chemji*, 1923. — 15. W sprawie terpenów dwupierścieniowych, tamże, 1924. — 16. Sur les formules des terpenes bicycliques, *Bulletin de la Société Chimique de France*, 1924. — 17. Ocena podręcznika chemji organicznej prof. Stanisława Opolskiego, *Chemik Polski*, XIII, 1913. Pozatem

przetłumaczył: 18. *Podręcznik Chemii Organicznej* A. F. Hollemana (Wydanie Kasy J. Mianowskiego). — 19. *Podręcznik Chemii Organicznej* Ottona Dielsa (Wydanie M. Arcta). Wreszcie, jako redaktor, drukował szereg artykułów treści chemicznej w *Wielkiej Encyklopedji Ilustrowanej*.

Mr. Wiktor Emeryk Jan Staniewicz, urodził się w Samarze (Rosja) 21 września 1866 r. W r. 1883 ukończył niemieckie gimnazjum filologiczne w Petersburgu, a w r. 1887 Uniwersytet petersburski ze stopniem kandydata nauk matematycznych. Zostawiony przy katedrze matematyki, w r. 1890 złożył egzamin na stopień magistra matematyki. W czasie studiów uniwersyteckich, podejrzany o działalność antypaństwową, został aresztowany i przebył w więzieniu dwa i pół miesiąca.

Będąc studentem, należał do polskich organizacji studenckich; po skończeniu Uniwersytetu zorganizował za pieniądze, ofiarowane przez bankiera H. Wawelberga, jadalnię dla studentów Polaków, za co został honorowym członkiem polskiej Kasy studenckiej. Pozatem brał czynny udział w życiu kolonii polskiej w Petersburgu.

Od r. 1888 wykładał matematykę w gimnazjum Maja, potem na pensji żeńskiej przy kościele katolickim św. Katarzyny i w gimnazjum żeńskim Stojunina. Od r. 1891 był repetytorem i egzaminatorem w Instytucie inżynierów dróg i komunikacji, wykładał następnie matematykę wyższą w konstantynowskiej szkole artyleryjskiej, na wyższych żeńskich kursach (Bestużewskich), w Instytutach inżynierów dróg i komunikacji tudzież elektrotechnicznym.

W r. 1902 został powołany na katedrę nadzwyczajną matematyki w Politechnice petersburskiej, gdzie pozatem był profesorem (w latach 1905—07), zawiadującym sprawami studenckimi. W r. 1907 po rewizji, dokonanej w bursach, został oddany pod sąd i 25 maja 1909 r. skazany przez Senat rządzący; pozbawiono go na trzy lata prawa do pełnienia służby państwowej i samorządowej (otreczenie od dolżności). Przez te trzy lata wykładał nadal w Politechnice, lecz już w charakterze nauczyciela kontraktowego; w dniu 25 maja 1912 r. objął zpowrotem katedrę. W latach 1915 — 1917 był dziekanem wydziału inżynierji budowlanej, a w latach 1917—1918 pomocnikiem dyrektora Politechniki petersburskiej.

W sierpniu 1919 r. z wielkimi trudnościami przybył do kraju. Dn. 1 października tegoż roku został profesorem nadzwyczajnym, a od 1 maja 1920 r. jest profesorem zwyczajnym matematyki na wydziale matematyczno-przyrodniczym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Od 1 kwietnia 1920 r. do końca roku akad. 1920/21 był dziekanem wydziału matematyczno-przyrodniczego, a w czerwcu 1921 r. został wybrany na stanowisko rektora Uniwersytetu Stefana Batorego. Urząd

ten sprawował przez rok akad. 1921/22. W roku akad. 1928/29 wybrany został na prodziekana wydziału matematyczno - przyrodniczego.

Podczas ewakuacji Uniwersytetu z Wilna w r. 1920 był zastępcą szefa Sekcji Nauki i Szkół Wyższych w Ministerstwie W. R. i O. P.

Dekretem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 2 maja 1923 r. otrzymał krzyż komandorski orderu Odrodzenia Polski.

Ogłosił drukiem:

1. O ogólnej metodzie całkowania funkcji algebraicznych (1886 r., po rosyjsku).—
2. O pewnej sumie dwukrotnej (1889 r., po rosyjsku). — 3. Sur un théorème arithmétique de M. Poincaré, *Comptes Rendus Acad. Sc.*, Paris, 1892. — 4. O liczbach pierwszych kształtu $4m + 1 : 4m - 1$ (1900 r., po rosyjsku). — 5. O pewnej sumie wielokrotnej (1911 r. po rosyjsku).

Dr. Witold Staniewicz, urodził się w r. 1888 w Wilnie. Po ukończeniu II gimnazjum klasycznego udał się w r. 1906 na studia do Uniwersytetu Jagiellońskiego, gdzie studjował nauki przyrodnicze i filozofję; w r. 1911 uzyskał tamże stopień doktora filozofji i jednocześnie złożył pierwszy egzamin rolniczy na studjum krakowskiem. Następnie wyjechał na dalsze studia do Monachjum, gdzie w r. 1913 ukończył wydział rolniczy na Politechnice ze stopniem inżyniera-rolnika; jednocześnie studjował na Uniwersytecie monachijskim ekonomję polityczną. Po odbyciu podróży naukowej po Niemczech, Włoszech i Francji, powrócił w r. 1914 do kraju, gdzie objął gospodarstwo rolne w pow. trockim, biorąc jednocześnie czynny udział w życiu społeczno-rolniczem. Podczas wojny światowej zorganizował w pow. trockim szkolnictwo polskie jako delegat powiatowy Komitetu Polskiego i Komitetu Edukacyjnego w Wilnie. W r. 1918 wstąpił do wojska polskiego (samoobrona wileńska), skąd w r. 1919 powołany został na stanowisko starosty na pow. trocki w Zarządzie Cywilnym Ziem Wschodnich. Po roku pracy na tem stanowisku, w początku lipca 1920 r. powrócił do wojska i odbył całą kampanję w dywizji ochotniczej, początkowo w 201, a następnie w 202 pułku piechoty; został odznaczony orderem „Virtuti Militari” i „Krzyżem Walecznych”. Po zawieszeniu broni objął stanowisko szefa kancelarii wojskowej Naczelnego Dowódcy wojsk Litwy Środkowej gen. Żeligowskiego. Po przejściu do rezerwy w styczniu 1922 r. został wybrany na posła do Sejmu Wileńskiego, a po zakończeniu jego prac powrócił do pracy naukowej i objął stanowisko asystenta ekonomji na wydziale prawnym U. S. B. W r. 1923 habilitował się na wydziale rolnym Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, poczem od r. 1924 do 1926 wykładał jako docent na wydziale prawnym U. S. B. politykę agrarną, oraz na studjum rolniczem tegoż Uniwersytetu ekonomję polityczną. W maju 1926 r. został powołany w charakterze profesora nadzwyczajnego na katedrę ekonomiki rolniczej na wydziale rolnym

Politechniki Lwowskiej, gdzie wykładał przez rok jeden. W czerwcu 1926 r. objął stanowisko ministra Reform Rolnych i zajmował je do r. 1930.

Z początkiem roku akad. 1929/30 został zamianowany profesorem zwyczajnym ekonomiki rolniczej na studjum rolniczym w U. S. B. W r. 1930 ponadto Rada naukowa Instytutu Puławskiego wybrała go na kierownika wydziału ekonomiki drobnych gospodarstw.

Ogłosił drukiem:

1. *Wież Matujzy Bołondziszki*, Studjum społeczne i gospodarcze, Wilno, 1923. —
2. *Przedmiot i stanowisko w dziedzinie nauk społecznych oraz cele i środki polityki agrarnej*, Wilno, 1923. — 3. Rzut oka na rozwój dziejów agrarnych na ziemiach litewskich, *Ateneum Wileńskie*, 1924. — 4. *Sprawa Kłajpedy*, Wilno, 1924. — 5. Dziedziczenie własności ziemskiej w Szwajcarii w świetle nowego kodeksu cywilnego, *Rocznik Prawniczy Wileński*, 1925. — 6. Znaczenie wielkiej i mniejszej własności w międzynarodowych stosunkach handlowych, *Roczniki Nauk Rolniczych*, Poznań, 1926. — 7. Oświata pozaszkolna jako zagadnienie socjalne, *Polska Oświata Pozaszkolna*, Warszawa, 1926. — 8. Rôle des grandes et des petites exploitations agricoles au point de vue des relations commerciales internationales, *Revue Internationale de Renseignements Agricoles*, vol. IV, Rome, 1926. — 9. Dwór Wersoka Wielka, Studjum historyczno-gospodarczo-prawne, *Ateneum Wileńskie*, 1926. — 10. Laur: *Ekonomika Rolnicza*, przekład na język polski z uzupełnieniami dla stosunków polskich, Lwów, 1928. — 11. *O program agrarny w Polsce i jego wykonanie*, Warszawa, 1928. — 12. *Reforma rolna a wytwórczość rolnicza, Rolnictwo*, Warszawa, 1928. — 13. *Przyczynki do zwyczajów spadkowych włościan*, Warszawa, 1929. — 14. *Problem emigracyjny a przebudowa ustroju rolnego*, Warszawa, 1929. — 15. *Uwagi o reformie stosunków rolnych w Polsce*, Warszawa, 1929. — 16. *Dwa lata dalszej pracy nad przebudową ustroju rolnego w Polsce*, Warszawa, 1930. — 17. *Die Agrararbeiten in Polen im Jahre 1928—1929*, Warszawa, 1930.

Dr. Józef Trzebiński, urodził się 1 marca 1867 r. we wsi Kozuby, powiatu tureckiego, w ziemi kaliskiej. Po ukończeniu gimnazjum klasycznego w Siedlcach w r. 1888 zapisał się na wydział lekarski Uniwersytetu Warszawskiego, a w r. 1890 przeniósł się tamże na wydział fizyczno-matematyczny, który ukończył w r. 1894 ze stopniem kandydata nauk przyrodniczych. Następne trzy lata przebył w Hucie Garwolińskiej w charakterze nauczyciela domowego, badając jednocześnie florę miejscową. W r. 1898 zapisał się jako hospitant do Instytutu Pomologicznego w Proszkowie na Śląsku Górnym, studiując ogrodnictwo. W następnym roku wstąpił na Uniwersytet w Lipsku, gdzie przez rok pracował nad fizjologią roślin pod kierunkiem prof. Pfeffera. W 1900 r. zostaje asystentem przy katedrze anatomii roślin Uniwersytetu Jagiellońskiego i pod kierunkiem prof. Dr. E. Janczewskiego prowadzi studia mikologiczne. Na tymże Uniwersytecie uzyskuje w r. 1903 stopień doktora filozofii. W 1904 r. objął kierownictwo działu mikologicznego stacji entomologicznej wszechrosyjskiego związku cukrowników w Śmiełku na Ukrainie, gdzie pracował przez 8 lat nad chorobami buraka cukrowego

i innych roślin rolnych, oraz badał miejscową florę kwiatowych. W r. 1912 został kierownikiem stacji ochrony roślin w Warszawie, a w r. 1916 równocześnie był inspektorem ogrodu botanicznego Uniwersytetu Warszawskiego. Pozatem wykładał w tym czasie pomologię na Wyższych Kursach Rolniczych i botanikę w Wyższej Szkole Ogrodniczej, oraz zastępco fizjologię roślin na Uniwersytecie Warszawskim. W r. 1918 przeniósł się do Puław, gdzie objął stanowisko kierownika wydziału ochrony roślin w Instytucie Gospodarstwa Krajowego. W 1920 r. habilitował się na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie z botaniki ze szczególnem uwzględnieniem fitopatologii, a w r. 1924 został mianowany zwyczajnym profesorem na katedrze systematyki roślin na wydziale matematyczno-przyrodniczym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Wiosną tegoż roku objął obowiązki kierownika zakładu systematyki roślin, oraz ogrodu botanicznego. W czerwcu 1928 r. został kierownikiem oddziału mikologicznego stacji ochrony roślin w Wilnie. W r. 1925/26 był dziekanem wydziału matematyczno-przyrodniczego U. S. B., a w r. 1926/27 prodziekanem.

W r. 1901 powołany został na współpracownika komisji fizjograficznej, w r. 1906 na współpracownika komisji geograficznej Akademii Umiejętności w Krakowie. W 1916 r. został wybrany na członka Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, a w r. 1925 na członka Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie. Od r. 1930 jest członkiem korespondentem Polskiej Akademii Umiejętności.

Ogłosił drukiem:

1. Flora lasów garwolińskich i sąsiednich okolic, *Spraw. Komisji Fizjogr. Akad. Umiej.*, Kraków, 1899. — 2. Wpływ podrażnień na wzrost pleśni *Phycomices nitens*, *Rozprawy Akad. Um.*, Kraków, 1902. — 3. Wpływ odkażania kłębów buraka cukrowego na zgorzel siewek, *Wiadom. Soc. Prom. Slownosci*, Kijów, 1905. — 4. Zgorzel korzeniowa siewek buraczanych, tamże, 1905. — 5. Grzybki pasorzytnicze zgorzeli korzeniowej siewek, tamże, 1906. — 6. Głównia prosowa i jej zwalczanie, tamże, 1906. — 7. Nowe doświadczenia nad wpływem bakterji na zgorzel korzeniową siewek buraczanych, tamże, 1906. — 8. Odkażanie kłębów buraczanych w walce ze zgorzelą siewek. Doświadczenia na poletkach, tamże, 1907. — 9. Drobnoustroje, spotykane przy zgorzeli siewek buraka cukrowego i zmiany, wywołane przez nie w tkankach siewek, tamże, 1907. — 10. Wpływ bezpośredniego stykania się kłębów buraczanych z nawozami mineralnemi podczas siewu na rozwój siewek, tamże, 1909. — 11. Wpływ głębokości wysiewu na rozwój siewek buraka cukrowego i na zgorzel korzeniową, tamże, 1909. — 12. Doświadczenia nad wrażliwością na zgorzel korzeniową siewek buraczanych z kłębów różnego pochodzenia, tamże, 1909 — 1911. — 13. Bakterje choroby korzenia buraka cukrowego, tamże, 1911. — 14. Niepłodność i wieloletnie wysadki buraka cukrowego, tamże, 1912. — 15. Chwasty okolic Śmiły, ich rozpowszechnienie i ekologia, tamże, 1914. — 16. Flora Łotowian i okolic. Przyczynek do znajomości flory Kowieńszczyzny, *Rocznik Tow. Przyjaciół Nauk w Wilnie*, 1910. — 17. Flora okolic Śmiły. Przyczynek do znajomości flory ukraińskiej, *Pamiętnik Fizjograficzny*, Warszawa, 1913. — 18. Zooecidia zebrane w Królestwie Polskiem, tamże, t. XIII, 1916. —

19. Zoocecidia zebrane na Litwie i w Połudzie, tamże, t. XIII, 1916. — 20. Choroby i szkodniki roślin, hodowanych w Królestwie Polskiem (Praca wykonana przy udziale p. Wł. Gorjaczkowskiego i p. Z. Zweigbaumówny), tamże, t. XIII, 1916. — 21. Choroby roślin uprawnych w Królestwie Polskiem w roku 1915 i 1916, tamże, 1918. — 22. Sucha i śluzowa zgnilizna korzeni buraka cukrowego, *Kosmos*, 1913. — 23. O grzybkach, powodujących gnicie owoców i cebuli, ze szczególnem uwzględnieniem sieniei pleśni (*Penicilium glaucum*), *Pam. Państw. Nauk. Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach*, Kraków, 1924. — 24. Wpływ odkażania ziarn pszenicy różnemi preparatami chemicznymi przeciw śnieci (wspólnie z W. Krassowską), tamże, 1924. — 25. Wpływ zraszania agrestu różnemi preparatami chemicznymi przeciw amerykańskiej rosie mącznej (*Sphaerotheca mors Muae*) wspólnie z W. Konopacką, tamże, 1924. Prace 3—14 były jednocześnie streszczane w rocznikach, wydawanych przez M. Holrunga: *Jahresbericht über das Gebiet der Pflanzenkrankheiten*.

Jako osobne prace o charakterze bardziej popularnym zostały wydane: 26. *Choroby roślin uprawnych*, Warszawa, 1921 (wydawn. Kasy im. Mianowskiego). — 27. *Najważniejsze choroby traw zbożowych*, Warszawa, 1916, (Wydawn. *Gazety Rolniczej*). — 28. *Metodyka botaniki*, Wydawn. pedagogiczne Polskiego Związku Nauczycielskiego, Warszawa, 1909. — 29. *Jak zbierać i oznaczać rośliny*, Warszawa, Arct. 1917. — 30. *Najważniejsze postępy w dziedzinie fitopatologii*, Warszawa, 1911, „Akademickie wykłady rolnicze”, Wydawn. Centralnego Tow. Rolniczego w Królestwie Polskiem. — 31. *Fitopatologia doby obecnej*, Warszawa, 1922, „Akadem. Wykłady rolnicze”, t. IV. Wydawn. Księgarni Rolniczej. — 32. *Przewodnik po Ogrodzie Botanicznym Warszawskiego Uniwersytetu*, Wydawn. Ministerstwa W. R. i O. P., Warszawa, 1919. — 33. *Zasady fitopatologii czyli nauki o chorobach roślin*, Podręcznik dla szkół akademickich, 2 tomy. T. I, Fitopatologia ogólna i choroby roślin, spowodowane przez czynniki nieorganiczne. T. II, Fitopatologia szczegółowa (Choroby roślin infekcyjne), Poznań, w druku. Oprócz tego liczne artykuły popularne z dziedziny botaniki i fitopatologii w języku polskim i rosyjskim w czasopismach przyrodniczych, rolniczych i ogrodniczych.

Dr. Piotr Wiśniewski, urodził się w r. 1881 we Wróblewie, ziemi plockiej. Po ukończeniu gimnazjum w Płocku w r. 1901 wstąpił na wydział fizyczno-matematyczny Uniwersytetu Warszawskiego i studjował tam do r. 1905. Podczas strejku szkolnego wystąpił z Uniwersytetu Warszawskiego i zapisał się na wydział filozoficzny Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, gdzie pracował pomiędzy innemi w zakładach profesorów: Janczewskiego, Rostafińskiego i Godlewskiego. W r. 1909 zdawał w charakterze eksterna egzamin państwowy przy Uniwersytecie w Odesie i uzyskał dyplom I-go stopnia. W r. 1910 uzyskał stopień doktora filozofii na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie.

W czasie od września 1907 r. do listopada 1910 r. był asystentem w Akademii Rolniczej w Dublanach przy prof. M. Raciborskim i prof. Krzemieniewskim. Następnie jako stypendysta Wydziału Krajowego przebywał zagranicą, gdzie między innemi przez dłuższy okres czasu pracował u profesorów: Tubeufa i Hiltnera w Monachjum, Küstera i Reinkego w Kilonji, Klebsa w Heidelbergu, wreszcie w Biol. Anstalt w Dahlem pod Berlinem. W lipcu 1912 r. został zamianowany adjunktem

Akademii Rolniczej w Dublanach, a od września 1913 r. objął kierownictwo zakładu botanicznego i wykłady botaniki na Kursach Rolniczo-Przemysłowych w Warszawie. Po upaństwowieniu Kursów i przemianowaniu ich na Szkołę Główną Gospodarstwa Wiejskiego w r. 1918, został mianowany tamże profesorem zwyczajnym botaniki. W październiku 1919 r. objął kierownictwo zakładu botaniki ogólnej i wykłady botaniki na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, początkowo jako urlopowany profesor Szkoły Główny Gospodarstwa Wiejskiego, a od czerwca 1920 r. jako profesor zwyczajny botaniki ogólnej na wydziale matem.-przyrodn. U. S. B.

W pierwszym roku wskrzeszonego Uniwersytetu wileńskiego pełnił obowiązki dziekana wydziału, w roku akad. 1926/27 został ponownie wybrany na dziekana wydziału.

Ogłosił drukiem:

1. Einfluss der äusseren Bedingungen auf die Fruchtform bei *Zygorhynchus Moelleri* Vuil., *Bulletin Ac. Sc.*, Cracovie, 1908. — 2. Wpływ warunków zewnętrznych na sposób owocowania u *Zygorhynchus Moelleri*, *Rozprawy Ak. Um.*, Kraków, 1908. — 3. Über Induktion von Lenticellenwucherungen bei *Ficus*., *Bulletin Ac. Sc.*, Cracovie, 1908. — 4. Beiträge zur Kenntniss der Keimung der Winterknospen der Wasserpflanzen, tamże, 1912. — 5. Choroby zbóż, roślin okopowych, strączkowych, przemysłowych, drzew, krzewów i roślin zielonych ozdobnych. Sprawozdanie ochrony roślin Ak. Rolniczej w Dublanach., *Tygodnik Rolniczy*, 1912. — 6. Septoria *Trapae Natantis* Wisn. n. sp., *Kosmos*, t. XXXV. — 7. Wpływ niższej temperatury na przyspieszenie kiełkowania pączków zimowych *Hydrocharis*, tamże, XXXVIII. — 8. Wpływ kwasu octowego na zwalczanie głowni prosa (*Ustilago Pamici* miliacei) i na kiełkowanie ziarna prosa, *Rocznik Nauk Rolniczych i Leśnych*, t. XXII.

2. PROFESOROWIE NADZWYCZAJNI

Dr. Stefan Bazarowski, urodził się 8 grudnia 1871 r. na Wileńszczyźnie. Po ukończeniu szkoły średniej w Wilnie zapisał się na wydział agronomiczny Politechniki w Rydze i ukończył go w r. 1895 ze stopniem uczzonego agronoma. Lata 1897 i 1898 spędził w Getyndze, gdzie pracował u profesorów Tollensa, Bertolda i Fleischmanna. U prof. Fleischmanna wykonał wspólnie z Leichmannem pierwszą pracę p. t. „Über einige in reifen Käsen gefundene Milchsäurebakterien”. Od r. 1898 do r. 1904 brał czynny udział w rolnictwie praktycznym, prowadząc gospodarstwo rolne na Wileńszczyźnie. W r. 1904 przenosi się do Petersburga, gdzie pracuje u prof. Winogradzkiego w Instytucie Medycyny Doświadczalnej. W dwa lata później (1906) otrzymuje stopień doktora filozofii na Uniwersytecie w Getyndze na podstawie rozprawy „Beiträge zur Kenntniss der Nitrifikation und Denitrifikation im Boden”. W tymże roku obejmuje stanowisko asystenta na Politechnice w Rydze, przy katedrze początkowo

botaniki, a potem uprawy roli i roślin; w r. 1912 zostaje zaproszony do wykładów chemji rolnej i mikrobiologii, a w r. 1918 otrzymuje tytuł etatowego docenta.

Po wskrzeszeniu Uniwersytetu wileńskiego zostaje powołany w r. 1919 na stanowisko zastępcy profesora chemji rolnej i mikrobiologii, a w roku 1920 zostaje mianowany profesorem nadzwyczajnym na tejże katedrze. Od roku 1927 pełni obowiązki dyrektora studjum rolniczego.

Ogłosił drukiem:

1. Über einige in den reifen Käsen gefundene Milchsäurebakterien. *Zentrbl. f. Bakteriologie*, 1900 (wspólnie z dr. Leichmannem). — 2. Über zwei neue farbstoffbildende Bakterien, tamże, 1905. — 3. Beiträge zur Kenntniss der Nitrifikation und Denitrifikation im Boden, Getynga, 1906. — 4. Wlijanje bakterij na uroжайnost zemli (po rosyjsku), *Rolnik*, 1912. — 5. Jeszcze o analizie nawozów sztucznych. *Tygodnik Rolniczy*, 1915. — 6. Über den s. g. Wunderpilz in baltischen Provinzen, *Korespblatt d. Rigaer Naturforschervereines*, 1915. — 7. Sur les cristaux à l'intérieur des cellules du Chromatium Okonu, *Journal de Microbiologie*, 1915. — 8. Sur la question de la mobilisation de l'acide phosphorique dans le sol sous l'influence de l'action des microbes, Moscou, 1916. — 9. En mémoire de Mr. Poncete de Saudon, *Bull. d. l'Institut Polytechnique à Riga*, 1914. — 10. Badania nad bakteroidami, *Roczniki Nauk Rolniczych*, 1927.

Dr. Edward B e k i e r, urodził się 9 października 1883 r. w Sierpcu, ziemi płockiej. Po uzyskaniu świadectwa dojrzałości w II gimnazjum filologicznym w Warszawie w r. 1905, zapisał się na wydział lekarski Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie spędził pół roku, to jest do chwili zamknięcia tego Uniwersytetu. W tymże roku udał się do Krakowa, gdzie studjował nauki matematyczno-przyrodnicze na wydziale filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Na podstawie rozprawy p. t. „Elektrolityczne własności związków międzychlorowcowych”, wykonanej w pracowni prof. L. Brunera, i po złożonych egzaminach ścisłych otrzymał w r. 1911 stopień doktora filozofji w tymże Uniwersytecie. Po zakończeniu studjów i uzyskaniu doktoratu udał się na dalsze studia zagranicę i pracował najpierw w r. 1912 w pracowni prof. Tammanna w Getyndze, a w r. 1913/14 w pracowni prof. Gürtlera w politechnice w Charlottenburgu. Po wybuchu wojny powrócił do Warszawy, gdzie w r. 1914/15 kontynuował rozpoczęte dawniej prace w laboratorium prof. J. J. Boguskiego w Politechnice Warszawskiej. W r. 1915/16 został powołany na stanowisko asystenta przy katedrze chemji ogólnej na wydziale chemji w nowootwartej Politechnice Warszawskiej. Po powstaniu Państwa Polskiego został mianowany 1 kwietnia 1918 r. adjunktem Politechniki Warszawskiej przy katedrze chemji nieorganicznej, zajmowanej przez prof. J. Zawidzkiego. Na tem stanowisku pozostawał do czerwca 1920 r. i jednocześnie wykładał w charakterze docenta specjalne działy chemji nieorganicznej w tejże uczelni na wydziale chemicznym. W dniu 1 czerwca 1920 r. dekretem Naczelnika Państwa został powołany na

stanowisko profesora nadzwyczajnego chemii nieorganicznej na wydziale matematyczno-przyrodniczym U. S. B. w Wilnie. Od 1 września został powołany na stanowisko profesora chemii nieorganicznej w Uniwersytecie Poznańskim, a od 15 marca 1922 r. — na stanowisko profesora nadzwyczajnego chemii fizycznej w Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. W roku ak. 1923/24 był dziekanem wydziału, a w latach 1924/25 i 1928/29 prodziekanem.

Ogłosił drukiem:

1. Zawartość rodna minerałów kałuskich (wspólnie z L. Brunerem), *Kosmos*, 1911. — 2. Über die Elektrolyse von geschmolzenen Chlorjod und Bromjod (wspólnie z L. Brunerem), *Zeitschrift für Elektrochemie*, 1912. To samo, *Chemik Polski*, 1912. — 3. Über die elektrische Leitfähigkeit und Elektrolyse von Brom, Jodbromid, Jodchlorid und Jodtrichlorid im flüssigen SO_2 (wspólnie z L. Brunerem), *Zeitschr. f. physikalische Chemie*, 1913. — 4. Versuche über die Wirkung elektrischer Entladungen in Helium auf Radiumemanation (wspólnie z L. Brunerem), *Physikal. Zeitschrift*, 1914. — 5. Über die spontane Kristalisationsvermögen bei Bi Wismut und Antimon, *Zeitschr. für anorganische Chemie*, 1912. To samo, *Chemik Polski*, 1912. — 6. Über die Lagerungen von Wismut und Mangan, *Internationale Zeitschr. für Metallographie*, 1914. To samo, *Chemik Polski*, 1919. — 7. Przyczynek do elektrolizy bromku jodu w stanie ciekłym. *Chemik Polski*, 1913. — 8. Potencjał elektrolityczny stopów Sb-Bi, Pb-Tl, Tl-Sb, tamże, 1917.

Referaty: 9. Karol Olszewski (wspomnienie pośmiertne), tamże, 1917. — 9. Doświadczenia nad wpływem wyładowań elektrycznych na emanację radową w atmosferze helu, tamże, 1914. Ponadto prace wykazane wyżej na str. 318.

Dr. Wacław Dzięwulski, urodził się w Warszawie 29 września 1882 r. Po skończeniu V-go gimnazjum w Warszawie wstąpił w jesieni 1901 r. na wydział mechaniczny Politechniki Warszawskiej, na którym przebywał do strejku szkolnego. W jesieni 1906 r. wyjechał na Uniwersytet do Getyngi, gdzie poświęcił się studjom fizycznym, matematycznym i astronomicznym. W roku 1908 rozpoczął pracę doktorską w pracowni prof. W. Voigta, mianowicie nad zjawiskiem Kerra, którą ukończył w roku 1911. Rok akademicki 1911/12 spędził w Manchesterze w pracowni prof. Rutherforda, gdzie pracował nad zjawiskiem Zeemana w wodorze. W czerwcu 1913 r. otrzymał w Getyndze stopień doktora filozofii. W r. 1913/14 objął obowiązki asystenta u prof. M. Smoluchowskiego w Krakowie. W r. 1917 został asystentem prof. Kowalskiego w Uniwersytecie Warszawskim, prowadząc równocześnie tamże wykłady zleczone z fizyki i wykłady z teorii błędów na Politechnice Warszawskiej. We wrześniu r. 1919 powołany został do Uniwersytetu Stefana Batorego jako zastępca profesora fizyki doświadczalnej, a 1 lutego 1921 r. został mianowany profesorem nadzwyczajnym tegoż przedmiotu na tymże Uniwersytecie. W roku 1924/25 był dziekanem wydziału matematyczno-przyrodniczego U. S. B., a w r. 1925/26 prodziekanem.

Ogłosił drukiem:

1. Beitrag zur Kenntniss der Dispersion des magnetooptischen Kerreffektes bei senkrechter Inzidenz, *Physik. Zt.*, 1912. — 2. Über den magnetischen Kerreffekt bei äquatorierter Magnetisierung, tamże, 1913. — 3. Beitrag zur Kenntniss der Dispersion des magnetooptischen Kerreffektes bei senkrechter Inzidenz, Göttingen, 1914, J. A. Barth. — Ponadto współpracował nad przygotowaniem piątego wydania *Zasad fizyki* A. Witkowskiego, t. I, Warszawa, 1929.

Dr. Marjan Hłasko, urodził się 15 sierpnia 1889 r. w Kupielu, powiecie starokonstantynowskim na Podolu. Po ukończeniu gimnazjum klasycznego w Żytomierzu w r. 1909, zapisał się na Uniwersytet kijowski, poświęcając się studjom chemicznym i przebył tam dwa lata. Następnie imatrikułował się na wydziale filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. W roku akad. 1913/14 zajmował tamże stanowisko młodszego asystenta (demonstratora) przy katedrze chemii fizycznej. W latach 1915—1918 służył w wojsku rosyjskim i jednocześnie pracował naukowo w zakładzie chemii fizycznej Uniwersytetu kijowskiego, gdzie wykonał pracę p. t. „O dysocjacji elektrolitycznej trójbromowodoru”. Po powrocie do Polski zajmował w r. 1919 stanowisko młodszego asystenta Uniwersytetu Jagiellońskiego przy katedrze fizyki, a następnie przy katedrze chemii nieorganicznej. W r. 1921 otrzymał na wydziale filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego stopień doktora filozofii. W tymże roku powołany został na stanowisko zastępcy profesora chemii nieorganicznej na wydziale matematyczno - przyrodniczym U. S. B. W r. 1923 uzyskał na Uniwersytecie Jagiellońskim *veniam legendi*, a w r. 1923 mianowany został profesorem nadzwyczajnym chemii nieorganicznej w Uniwersytecie Stefana Batorego.

Ogłosił drukiem:

1. O dysocjacji elektrolitycznej trójbromowodoru, *Rozprawy Wydziału Mat.-Przyr. Ak. Um.*, Kraków, 1919. — 2. Badania współczesne nad oznaczaniem ciężarów atomowych, *Kosmos*, 1912. — 3. Nowa metoda ilościowego oznaczenia selenu, *Chemik Polski*, 1913. — 4. Selenowodór jako kwas, tamże, 1914. — 5. O dysocjacji elektrolitycznej trójbromowodoru i pięciobromowodoru i o dysocjacji hidrolitycznej bromu w wodnych roztworach bromku potasu i bromowodoru, nasyconych bromem, *Rozprawy Ak. Um.*, 1920. — 6. Tellurowodór jako kwas, tamże, 1920. — 7. Sur l'acidité de l'hydrogène saliné et sa dissotiation électrolytique, *Bul. Acad. Sc.*, Cracovie, 1921. — 8. Sur la dissotiation électrolytique de l'hydrogène saliné et de l'hydrogène telluré, *Journal de Chimie Physique*, 1923. — 9. Sur la mobilité de l'ion H^+ et sur la conductibilité électrique des acides halogénhydriques, tamże, 1929. — Ponadto szereg prac wykazanych wyżej, na str. 316.

Dr. Kazimierz Jantzen, urodził się w Warszawie 19 listopada 1885 r. Wykształcenie średnie otrzymał w Warszawie. Studja uniwersyteckie odbywał na uniwersytetach w Krakowie, Getyndze i Monachjum w latach 1905—1912, poświęcając się pracy nad matematyką, astronomią,

geodezją i fizyką. Doktorat otrzymał w Monachjum w r. 1912 za rozprawę p. t. „Über die Statistik der Kometenbahnelemente”. W czasie między r. 1912 i 1914 pracował w obserwatorium w Potsdamie w zakresie astrofizyki. Podczas wojny, będąc zesłany wgląd Rosji jako jeńiec cywilny, rozpoczął działalność pedagogiczną w r. 1915, ucząc matematyki w średniej szkole polskiej emigracyjnej. W r. 1918 był wzięty do wojska niemieckiego, skąd po likwidacji wojny światowej przeszedł do armii polskiej w charakterze kierownika meteorologii wojskowej przy lotnictwie. Po demobilizacji w r. 1921 otrzymał nominację na stanowisko adjunkta przy obserwatorium wileńskim. W r. 1923 został zastępcą profesora na katedrze meteorologii Uniwersytetu Stefana Batorego, gdzie też otrzymał *veniam legendi* w r. 1926. W roku 1929 został mianowany profesorem nadzwyczajnym meteorologii.

Ogłosił drukiem:

1. *Über die Statistik der Kometenbahnelemente*, Monachjum, 1912. — 2. *Über die Bahn der spektroskopischen Doppelstern 63 Tauri*, *Astronomische Nachrichten*, Nr. 4687, Kiel, 1913. — 3. *O zależności współrzędnych apeksu od typu widmowego gwiazd*, Towarzystwo Naukowe, Moskwa 1915. — 4. *Über die Abhängigkeit der Apexkoordinaten von Spektraltypus der Sterne*, *Bul. de l'Observatoire Astronomique de Vilno*, Nr. 2, 1922. — 5. *Säkuläre Störungen des Planeten (1944) Hidalgo durch Jupiter*, tamże, Nr. 5, 1924. — 6. *Perturbacje wiekowe planety Hidalgo*, tamże, Nr. 7, 1925. — 7. *Dziesięciolecie obserwacji meteorologicznych (1918-1927) w Wilnie*, tamże, Nr. 5, 1928. — 8. *Trzylecie pomiarów wiatrów górnych (1925 VII — 1928 VI) na stacji aerologicznej Komitetu Wojewódzkiego L. O. P. P.*, tamże, Nr. 6, 1928. — Ponadto zob. wyżej, str. 309.

Dr. Stefan Jan Kempisty, urodził się w roku 1892 w Zamościu. Po ukończeniu w roku 1909 szkoły handlowej w Lublinie zapisał się na wydział matematyczno-przyrodniczy (Faculté des sciences) Uniwersytetu Paryskiego, gdzie w roku 1911 otrzymał dyplom licencjata nauk (licencié ès sciences). W roku 1912 uzyskał w gimnazjum w Woroneżu świadectwo dojrzałości, a w roku 1914 złożył na Uniwersytecie w Odesie egzaminy na świadectwo nauczyciela gimnazjalnego matematyki. W latach 1917 — 1919 był nauczycielem matematyki w gimnazjach warszawskich i na kursach pedagogicznych im. Miłkowskiego. Na podstawie rozprawy p. t. „O funkcjach nawpółciągłych” i po złożeniu egzaminów ścisłych otrzymał w r. 1919 dyplom doktora filozofii na wydziale filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. W roku akademickim 1919/20 był starszym asystentem przy katedrze matematyki na wydziale elektro-technicznym i budowy maszyn Politechniki Warszawskiej, skąd dnia 1 grudnia 1920 r. powołany został na stanowisko zastępcy profesora matematyki na wydziale matem.-przyrodn. U. S. B. W r. 1924 uzyskał *veniam legendi* w Uniwersytecie Warszawskim, a d. 1 października 1925 r.

mianowany został profesorem nadzwyczajnym matematyki na tymże wydziale. W roku akad. 1927/28 pełnił obowiązki prodziekana wydziału.

Ogłosił drukiem:

1. O układach i permutacjach wielościanowych, *Wektor*, 1916. — 2. Zasady geometrii płaskiej opisowej, tamże, 1917. — 3. Zasada indukcji matematycznej a postulat Dedekinda, tamże, 1918. — 4. Podstawy teorii formalnej liczb naturalnych. *Wiadomości Matematyczne*, 1920. — 5. Sur les séries itérées des fonctions continues, *Fundamenta Mathematicae*, 1920. — 6. Sur l'approximation des fonctions de première classe, tamże, 1920. — 7. O trzech klasyfikacjach funkcji przedstawialnych analitycznie, *Rocznik Polskiego Tow. Matematycznego*, 1922. — 8. O aproksymatywnej ciągłości funkcji pochodnych, *Prace Wydziału II Tow. Przyjaciół Nauk w Wilnie*, 1922. — 9. Sur les fonctions approximativement continues, *Fundamenta Mathematicae*, 1924. — 10. Sur les limites approximatives, *Comptes Rendus Acad. Sc.*, Paris, 1925. — 11. Un nouveau procédé d'intégration des fonctions mesurables, tamże. — 12. Sur l'intégration des fonctions mesurables, tamże. — 13. O funkcjach pochodnych ograniczonych, *Rocznik Pol. Tow. Matematycznego*, 1925. — 14. Sur les dérivées de la fonction d'ensemble, *Comptes Rendus Acad. Sc.*, Paris, 1926. — 15. Sur les fonctions de M. Baire, tamże. — 16. Intégration de la dérivée régulière, tamże, 1927. — 17. Sur l'intégrale (A) de M. Denjoy, tamże.

Inż. Witold Kraszewski, urodził się w Łomży w roku 1874. Po ukończeniu gimnazjum w Dorpacie zapisał się na wydział filozoficzny Uniwersytetu w Zurychu. Po roku studjów przeniósł się na Politechnikę w Karlsruhe, którą ukończył w r. 1900 ze stopniem inżyniera chemika. Po ukończeniu studjów pracował przez pewien czas w Centralnem Laboratorjum Cukrowniczem w Warszawie, następnie w fabryce przetworów chemicznych w Winnicy pod Warszawą, a w roku 1901 objął stanowisko chemika w laboratorjum D-ra S. Serkowskiego początkowo w Łodzi, następnie w Warszawie, gdzie pracował w zakresie badań chemiczno-fizjologicznych produktów spożywczych i chemiczno-technicznych. W r. 1918 został mianowany na stanowisko asystenta przy katedrze higieny w Uniwersytecie Warszawskim, a w roku 1919 przy katedrze technologii produktów spożywczych w Politechnice Warszawskiej. Po wskrzeszeniu Uniwersytetu w Wilnie otrzymał stanowisko starszego asystenta, a następnie adjunkta przy katedrze chemii organicznej. We wrześniu r. 1923 został mianowany profesorem nadzwyczajnym chemii technicznej.

Ogłosił drukiem:

1. Skład chemiczny niektórych wód mineralnych w Królestwie Polskiem (wspólnie z Dr. Serkowskim), *Zdrowie*, 1911. — 2. Zur Frage der Aciditätsbestimmung des Harnes (wspólnie z Dr. Serkowskim), *St. Petersbur. Med. Wochenschrift*, 1911. To samo, *Przegląd chorób skórnych i wener.*, 1911. — 3. Zastosowanie refraktometru do badań chemiczno-fizjologicznych (wspólnie z Dr. Serkowskim), *Gazeta Lekarska*, 1912. To samo, *Wiener klin. Wochenschrift*, 1912. — 4. Zastosowanie henometru do ilościowego oznaczania indykanu (wspólnie z Dr. Serkowskim), *Nowiny Lekarskie*, 1913. — 5. Wapno i magnezja w pożywieniu klas robotniczych, *Spraw. Tow. Nauk. Warszawskiego*, 1916.—

To samo, *Archiv für Hygiene*, 1916. — 6. *Podręcznik do badań produktów spożywczych*, Warszawa, 1917. — 7. *Podręcznik do analizy chemiczno-technicznej*, Warszawa, 1924.

Dr. Mieczysław Limanowski, urodził się we Lwowie w r. 1876. Do szkół początkowych uczęszczał w Szwajcarii (Genewie, Thunie i Zurychu), do szkół średnich w Krakowie i Lwowie. W r. 1897 zapisał się na wydział inżynierji Politechniki Lwowskiej, ale już od czasów studenckich poświęcał się badaniom geologicznym, przedewszystkiem w Tatrach. W r. 1905 spotyka się w Tatrach z profesorem geologii Uniwersytetu w Lozannie Maurycym Lugeonem i pod jego wpływem rozpoczyna studia tektoniczne, najpierw w Tatrach i Karpatach. Później następują badania na Podolu, w Inflantach, Dynarydach koło Tryestu i na Sycylii w górach Pelorytańskich. W r. 1908 uzyskuje w Lozannie doktorat za rozprawę p. t. „*Sur la tectonique des Monts Péloritains (Taormina—Sicile)*” oraz zostaje powołany na współpracownika komisji fizjograficznej Polskiej Akademji Umiejętności. Poza pracą naukową bierze czynny udział w życiu geologicznem Krakowa i Lwowa, a także pracuje jako prelegent, popularyzując najnowsze zdobycze geologii. Podczas wielkiej wojny zostaje internowany w Moskwie, gdzie zwraca się do zagadnień dyluwjalnych. Po powrocie z Moskwy do Warszawy zostaje członkiem Państwowego Instytutu Geologicznego i obejmuje kierownictwo badań dyluwjalnych Instytutu. W r. 1927 zostaje powołany na katedrę geografji fizycznej na wydziale matem.-przyrodn. U. S. B. w charakterze profesora nadzwyczajnego.

Ogłosił drukiem:

1. Odkrycie fauny werfeńskiej w Tatrach, *Kosmos*, 1901. — 2. Perm i trias kontynentalny w Tatrach, *Pam. Tow. Tatrzańskiego*, 1903. — 3. *Spirifer mosquensis* i *supramosquensis* (?) w Krakowskim, *Kosmos*, 1903. — 4. *Compte rendu des nouvelles recherches géologiques dans les monts Tatra*, *Bull. Ac. Sc.*, Cracovie, 1903. — 5. Odkrycie płatu dolnotatrzańskiego na Gładkiem, *Rozprawy Ak. Um.* 1904. Po franc., *Sur la découverte d'un lambeau de recouvrement subtatrick dans la région hauttatrick de Gładkie*, *Bul. Acad. Sc.*, Cracovie 1904. — 6. Wycieczka w Tatry i Pieniny, *Pam. Tow. Tatrzańskiego*, 1904. — 7. Rzut oka na architekturę Karpat, *Kosmos*, 1905. — 8. O Wezuwjuszu, *Wszechświat*, 1907. — 9. *Sur la génèse des clippes des Karpathes*, *Bul. Soc. Géol. de France*, 1906. — 10. W sprawie pracy J. Nowaka o budowie Alp, *Kosmos*, 1903. — 11. O undulacjach na Podolu, *Księga pamiątkowa Zjazdu lekarzy i przyrodników we Lwowie*. — 12. *Sur la tectonique des Monts P loritains (Taormina - Sicile)*, *Bul. Soc. Vaud. d. Sc. Natur.*, Lozanna, 1909. — 13. Kto stworzy  dzisiejszą syntez  Alp? *Kosmos*, 1909. — 14. Czy eocen w Tatrach transgreduje na miejscu, tamże, 1910. — 15. Wielkie przemieszczenie mas skalnych w Dynarydach koło Postojny, *Rozpr. Ak. Um.* 1910. Po franc., *Les grands charriages dans les Dinarides des environs d'Adelsberg (Postojna)*, *Bul. Ac. Sc.*, Cracovie, 1910. — 16. *Die tektonischen Verh ltnisse des Quecksilberbergbaues in Idra*, *Bul. Acad. Sc.*, Cracovie, 1910. — 17. Odpowiedź p. Ku niarowi w sprawie tektoniki reglowej i transgresji eoceńskiej, *Kosmos*, 1911. — 18. Problem turni myślenickich, *Pam. Tow. Tatrzańskiego*, 1911. — 19. Neumayr-Uhlig. *Dzieje ziemi*

(opracował w tym tomie tektonikę, trzęsienia ziemi, wulkanologię oraz geologię dynamiczną), wyd. 2, 1911. — 20. Geologiczne przekroje przez wielki fałd Czerwonych Wierchów między doliną Suchej wody a Chochołowską w Tatrach, *Rozpr. Ak. Um.*, 1911. Po franc., Coupes géologiques par le grand pli couché des Montagnes Rouge entre la vallée de la Sucha woda et la vallée Chochołowska, *Bul. Ac. Sc.*, Cracovie, 1911. — 21. Czapka tektoniczna w Pławcu nad Popradem i geneza płaszczowiny skałkowej, *Rozpr. Akad. Um.*, 1913. Po niem., Eine Deckscholle in Palcsa am Popradufer und die Entstehung der Klippendecke, *Bul. Ac. Sc.*, Cracovie, 1913. — 22. Die grosse kalabrische Decke, tamże. — 23. O znaczeniu ilów wstęgowych (warwowych) Chelмна dla stratygrafii dyluwjum Pomorza, *Spraw. Państ. Inst. Geolog.*, 1922. — 24. O krzyżowaniu się łańcuchów Europy środkowej w Polsce i o liniach anagogenicznych, biegnących pod temi łańcuchami, tamże, 1922. — 25. Uwagi z powodu badań Teisseyre'a, Małkowskiego, Rabowskiego i Wołosowicza w *Posiedz. nauk Państw. Inst. Geolog.*, 1922 i 1923. — 26. O przebiegu garbów i rowów tektonicznych na obszarze Niemna i Wilji, *Drugi zjazd geografów i etnografów słowiańskich*, 1927. — 27. Zlodowacenie L4 na ziemiach wschodnich w związku z hydrografią, tamże.

Ś. p. prof. Józef Łukaszewicz, urodził się w r. 1863 w maj. Bykównie, ziemi wileńskiej. Po ukończeniu gimnazjum w Wilnie zapisuje się na wydział fizyczno-matematyczny Uniwersytetu petersburskiego, poświęcając się studjom przyrodniczym. Niezwykłe zdolności zwracają uwagę profesorów na młodego studenta. Wszyscy rokują mu świetną przyszłość naukową. Ale poza wykładami i ćwiczeniami, poza pracą w bibliotekach odzywa się w nim inna strona pragnień, nie mniej silna. Młodzież uniwersytecka ówczesna jest pochłonięta walką z caratem, opanowana ideą zerwania pęt samowładztwa Aleksandra III, dania wolności Rosji. Młody Józef Łukaszewicz nie pozostał na uboczu, przeciwnie, zajął w tej walce jedno z miejsc przodujących. Za działalność rewolucyjną skazany zostaje na śmierć, a dzięki matce, która zniewoliła go do złożenia podania o złagodzenie wyroku, kara zostaje mu zamieniona na dożywotnie więzienie w Szliselburgu.

W strasznych murach więzienia szliselburskiego zostaje młodemu więźniowi jedyna pociecha w ukochanej nauce. Po paru latach zupełnego odseparowania od świata, władze zezwalają na dostarczenie mu literatury naukowej. I oto rozpoczyna się niezwykle rozdział pracy naukowej. Zamknięty samotnik obcuje z tem co najszczytniejsze i najlepsze w życiu człowieka, z pracą naukową innych. Ośmnaście lat trwa ten trud. Józef Łukaszewicz zgłębia pokolei wszystkie nauki przyrodnicze w sposób niezwykle, bez laboratoriów, bez obcowania z naturą, chyba żeby obcowaniem z przyrodą nazwać spacer po dziedzińcu więziennym i uprawianie małego ogródka. W pracy samotnej rozwiązał Józef Łukaszewicz wiele zagadnień, budował oryginalne koncepcje naukowe.

W samotnych dumaniach nad przyrodą i człowiekiem dojrzewa u samotnika szliselburskiego myśl syntetyczna. W więziennej celi rodzi się plan napisania olbrzymiego dzieła, któreby objęło całokształt

zagadnień, od dziejów doktryn filozoficznych poczynawszy, poprzez przegląd nauk ścisłych (matematyka, geometria, mechanika, fizyka i chemia), nauk przyrodniczych opisowych, psychologię — do nauki o społeczeństwie ludzkim. Plan istotnie gigantyczny.

Rewolucja 1905 r. otwiera kazamaty Szliselburga, J. Łukaszewicz opuszcza twierdzę. Teraz dopiero, po latach więzienia, przystępuje on do ostatecznych egzaminów na Uniwersytecie w Petersburgu i uzyskuje stopień kandydata nauk przyrodniczych. Następnie czas jakiś pracuje na stacji zoologicznej w Neapolu, zwiedza Europę, Kaukaz, jest przez pewien czas w Tatrach. Równocześnie zaczyna realizować plan przemyślanego w twierdzy szliselburskiej dzieła. Ukazuje się najpierw III tom w języku rosyjskim, zatytułowany *Życie nieorganiczne ziemi*. Z charakterystyczną dla siebie skromnością i prostotą w taki oto sposób tłumaczy się tam przed czytelnikiem: „Fakt, że kurs mój zaczyna się drukować od tomu trzeciego, zależy od przyczyn zewnętrznych. Będąc zamknięty w twierdzy szliselburskiej, gdzie miałem pod ręką szczupły materiał do pracy naukowej, zmuszony byłem opracowywać i pisać te części pomyślanej pracy, na które pozwalał posiadany przeze mnie materiał i z tego powodu tylko tomy III, IV i V zostały ukończone. Inne natomiast mają wykończone tylko pewne rozdziały”.

Za dzieło to otrzymuje J. Łukaszewicz medal złoty od Cesarskiego Towarzystwa Geograficznego, a w r. 1912 nagrodę od Akademii Umiejętności w Petersburgu. W tymże roku powołuje go na współpracownika petersburski Komitet Geologiczny. W r. 1914 zostaje mianowany hydrologiem w oddziale portów handlowych w Ministerstwie Przemysłu i Handlu, a w roku następnym zostaje powołany na stanowisko profesora petersburskiego Instytutu Geograficznego, którego niebawem zostaje rektorem.

Po wojnie, po przejściach z bolszewikami, wraca do Wilna, gdzie obejmuje skromne stanowisko wizytatora w sekcji ośw. publ. Komisariatu Z. W. W r. 1919 powołany zostaje na stanowisko zastępcy profesora na wydziale matematyczno-przyrodniczym U. S. B., a w r. 1920 uzyskuje nominację na profesora nadzwyczajnego geologii fizycznej na tymże wydziale.

Przed prof. J. Łukaszewiczem otwiera się w ten sposób nowe pole pracy, któremu oddaje się z młodzieńczym zapałem. Jest coś żywiołowego w tej pracy. A była ona ciężka i niewdzięczna. Warsztat dydaktyczny nie istnieje; jakie takie zorganizowanie aparatu wykładowego i ćwiczebnego wymaga niezwykłych wysiłków. Chaotyczny stan Europy powojennej uniemożliwia zakupienie pomocy naukowych zagranicą. Trzeba je wykonać własnym przemysłem i własnymi siłami na miejscu, w Wilnie. Całe dnie i wieczory spędza prof. Łukaszewicz na pracy.

Z rąk jego wychodzą modele krystalograficzne, przedziwnie wykonane, tablice i mapy. Zakres pracy dydaktycznej zwiększa się przytem z roku na rok. Oprócz wykładów własnych z geologii fizycznej, wobec braku w pierwszych latach profesora mineralogji, obejmuje prof. Łukaszewicz także wykłady i ćwiczenia z mineralogji, a potem organizację zakładu. Poza pracą profesorską bierze prof. Łukaszewicz czynny udział w pracy naukowej przyrodników wileńskich, w posiedzeniach wydziału II Tow. Przyjaciół Nauk, przez rok jest przewodniczącym oddziału wileńskiego Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika.

Dn. 19 października r. 1928 po długiej chorobie odszedł profesor Łukaszewicz. Schyliło się berło rektorskie, pochyliły się sztandary uniwersyteckie, żegnając profesora, składając znak czci wielkiej pracy i niezwykłego umiłowaniu wiedzy. Tragizm życia zmarłego uczonego sprawił, że dociekania jego naukowe, drukowane w języku rosyjskim, pozostały nieznane szerszemu światu. A o wartości ich może świadczyć chociażby fakt, że drobny ułamek ich, ogłoszony w języku francuskim, wyrobił autorowi dostojne imię w nauce.

Z planowanego dzieła ukazała się w druku tylko część, mianowicie wspomniane już *Życie nieorganiczne ziemi*. Wyszło drukiem w latach 1908 — 1911, obejmuje trzy tomy.

Dr. Władysław Eugenjusz Jan Szeliga-Mierzeyewski, urodził się 3 sierpnia 1882 r. w Arensburgu w Estonji. Po ukończeniu klasycznego gimnazjum w Arensburgu w r. 1903 zapisał się na wydział fizyczno-matematyczny Uniwersytetu Warszawskiego, w którym przebywał do strejku szkolnego 1905 r. W roku 1906 wstąpił na wydział filozoficzny Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, poświęcając się studjom przyrodniczym. Na podstawie rozprawy p. t. „Beitrag zur Entwicklung d. Lymphgefäßsystems der Vögel” oraz po złożeniu egzaminów ścisłych uzyskał na tymże wydziale stopień doktora filozofji w r. 1911. W r. 1910 pracował na stacji zoologicznej w Tryeście pod kierunkiem prof. C. J. Cori. W czasie od 1909 do 1912 był młodszym asystentem (demonstratorem) w zakładzie anatomji porównawczej Uniwersytetu Jagiellońskiego, prowadzonym przez prof. H. Hoyerera. Od roku 1909 jest członkiem Towarzystwa Zoologiczno-botanicznego w Wiedniu, a od roku 1912 współpracownikiem komisji fizjograficznej Akademji Umiejętności.

Dnia 14 marca 1922 r. został powołany na stanowisko zastępcy profesora anatomji porównawczej na wydziale matem.-przyrodn. U. S. B., a 28 czerwca tegoż roku został mianowany profesorem nadzwyczajnym anatomji porównawczej na tymże wydziale.

Ogłosił drukiem:

1. Beitrag zur Entwicklung d. Lymphgefäßsystems der Vögel, *Bull. Acad. Sc., Cracovie*, 1909. — 2. Verzeichniss der Wirbeltiere der Insel Oesel, *Verhandl. d. Zool. bot. Gesellschaft in Wien*, 1910. — 3. „Aves-Ptaki” w dziele zbiorowem, *Klucz do oznaczania zwierząt kręgowych ziem polskich*, Kraków, 1910. — 4. *Aeschna osiliensis* nov. sp. *Bull. Acad. Sc., Cracovie*, 1913. — 5. Die Geradflügler (Orthoptera) d. Insel Oesel, *Verhandl. d. Zool. bot. Gesellschaft in Wien*, 1913. — 6. Die Libellen (Odonata) d. Insel Oesel, tamże, 1913. — 7. Łuszczyk grubodziób, wydobyty z pleistocénskich ilów w Staruni, *Wykopaliska staruńskie*, Wydaw. Muzeum Dzieduszyckich, Lwów, 1914. — 8. Anhang w książce bar. A. Krüdnera, *Wenn die Schnepfen streichen*, Lipsk, 1921. — 9. Die Vögel der Insel Oesel (Estland), *Archiv. f. Naturgeschichte*, Abt. A., Berlin, 1924. — 10. Beitrag zur Kenntniss d. Fauna Mecklenburgs. Die Lurche d. Hafenorts Warnemünde, tamże, 1924. — 11. Płazy i gady okolic Wilna, *Prace. Wydziału II Tow. Przyjaciół Nauk*, Wilno, 1924. — 12. Der diluviale Kernbeisser (*Loxia coccothr*) aus Starunia in Polen, *Anat. u. Histol. morphol. Jahrbuch*, 1927. — 13. *Nasturtium officinale* z okolic Wilna, *Kosmos*, 1927. — 14. Die Geradflügler (Orthoptera) d. Umgegend v. Wilno, *Polskie Pismo Entomologiczne*, 1927. — 15. *Dermoptera und Orthoptera polonica*, *Rozpr. i Wiadom. z Muzeum im. Dzieduszyckich*, 1928. — 16. Materiały do fauny ważek (Odonata) ziem polskich (wspólnie ze St. Sumińskim), *Pamiętnik Fizjograficzny*, 1914. — 17. Materiały do fauny prostoskrzydłych (Orthoptera) Ordynacji Zamojskich (wspólnie z S. Tenenbaumem), tamże, 1914.

Dr. Józef Patkowski, urodził się w r. 1887 w Warszawie. Do szkół średnich uczęszczał w Kielcach, Radomiu i IV gimnazjum w Warszawie, skąd został wydalony z VII klasy w 1905 r. za strejk szkolny. W r. 1906 ukończył prywatną szkołę handlową Jeżewskiego w Warszawie, a w 1907 r. uzyskał jako eksternista świadectwo dojrzałości w gimnazjum św. Jacka w Krakowie. Studja wyższe odbywał w Krakowie, Monachjum, poczem z drugim nawrotem w Krakowie, gdzie w 1911 r. rozpoczął z doc. Dr. Łosią pracę nad dyspersją optyczną w gazach. W styczniu 1913 r. został demonstratorem (mł. asystentem) przy katedrze fizyki Uniwersytetu Jagiellońskiego (przy prof. A. Witkowskim). Od jesieni 1914 r., znalazłszy się w Wiedniu, pracował dłużej w Instytucie Radjologicznym tamtejszej Akad. Umiejętności, zapoznając się z metodami doświadczalnemi z dziedziny promieniotwórczości. Wykonał wówczas pracę nad osadami aktywnemi radu na różnych metalach. W listopadzie 1916 r. został mianowany asystentem przy zakładzie fizyki Uniwersytetu Jagiellońskiego, pozostającym wówczas pod kierownictwem prof. Dr. M. Smoluchowskiego. W lipcu 1917 r. otrzymał tamże stopień doktora fizyki. W roku akad. 1918/19 miał zlecone wykłady fizyki doświadczalnej dla studjum rolniczego U. Jag. W październiku 1919 r. został powołany w charakterze zastępcy profesora fizyki doświadcz. do Uniwersytetu Stefana Batorego, a od lutego 1921 r. objął tamże katedrę jako profesor nadzwyczajny fizyki doświadczalnej. W roku akad. 1923/24 pełnił obowiązki prodziekana

wydziału matematyczno-przyrodniczego, a w r. 1926/27 dziekana tegoż wydziału.

Ogłosił drukiem:

1. Untersuchungen über die Dispersion des Lichtes in Gasen Amoniak (wspólnie z Dr. S. Łosią), *Bull. d. l'Ac. d. Sc.*, Cracovie, 1913. — 2. Über die Menge des aktiven Niederschlages, welche sich auf verschiedenen Metallen beim Eintauchen im Radium-emanation absetzt. Mitteilungen aus dem Inst. für Radiumforschung, N. 91, *Sitzungsberichte der Akademie*, Wien, 1916. — 3. The Isotope effect in the absorption of Ice (wspólnie z W. E. Curtisem), *The Faraday Society. Volume on A General Discussion on Molecular Spectra and Molecular Structure*, 1929. — Ponadto współpracował nad przygotowaniem piątego wydania *Zasad Fizyki* A. Witkowskiego, t. I, Warszawa, 1929.

Dr. Bronisław Rydzewski, urodził się w Wilnie 15 września 1884 r. Po ukończeniu gimnazjum klasycznego w Suwałkach zapisał się na wydział fizyczno-matematyczny Uniwersytetu Warszawskiego, który opuścił w r. 1905 podczas strejku szkolnego. Po spędzeniu jednego semestru na wydziale chemicznym Politechniki we Lwowie zapisał się w roku 1906 na wydział filozoficzny Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Po przedstawieniu rozprawy p. t. „Flora węglowa warstw Brzeszczańskich” i po złożeniu egzaminów ścisłych uzyskał na tymże wydziale w roku 1911 stopień doktora filozofii. Podczas studiów pełnił przez pewien czas obowiązki młodszego asystenta w gabinecie geologicznym U. J., a także brał czynny udział w naukowym życiu młodzieży akademickiej, sprawując przez parę lat prezesurę Koła Przyrodników U. U. J. W r. 1909 został honorowym członkiem tego zrzeszenia.

Po uzyskaniu dyplomu doktorskiego studjował w Paryżu, pracując pod kierunkiem prof. R. Zeillera w Wyższej Szkole Górniczej (*École Nationale Supérieure des Mines*) oraz w *Collège de France* i w Sorbonie. Po powrocie ze studiów zagranicznych został mianowany starszym asystentem przy katedrze mineralogji i geologji w Politechnice Lwowskiej. W tym czasie, z ramienia Rady zjazdu przemysłowców Królestwa Polskiego, prowadził badania nad Dąbrowskim Zagłębiem węglowem. Podczas pierwszych lat wojny pracował w szkolnictwie średnim najpierw w szkole Rontalera, a potem w średniej szkole leśnej. W r. 1915 został asystentem pracowni geologicznej Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie, a od 1 grudnia tegoż roku jej kierownikiem. Prowadził ją do 30 kwietnia 1918 r. W tym charakterze należał do inicjatorów założenia Państwowego Instytutu Geologicznego. Dnia 30 kwietnia 1915 r. został powołany na stanowisko profesora i członka wydziału matematyczno-przyrodniczego Towarzystwa Kursów Naukowych w Warszawie, a po przekształceniu ich na Wolną Wszechnicę Polską był tamże profesorem geologji i paleontologji od 1 lipca 1918 r. do r. 1920. W roku akad. 1918/19 był dziekanem wydziału matema-

tyczno-przyrodniczego teŝe Wszechnicy. W r. 1917/18 został powołany na stanowisko wykładającego petrografię, mineralogię i geologię na Politechnice Warszawskiej, oraz objął kierownictwo i organizację zakładu geologicznego Politechniki. W kwietniu 1918 r. został zastępcą profesora geologii i petrografii na teŝe Politechnice.

Dnia 1 lipca 1920 roku został powołany na stanowisko profesora nadzwyczajnego geologii i kierownika zakładu geologicznego U. S. B. w Wilnie. W roku akad. 1922/23 pełnił obowiązki dziekana, a w r. 1923/24 prodziekana wydziału matematyczno-przyrodniczego.

W r. 1911 został wybrany na współpracownika komisji fizjograficznej Akademii Umiejętności w Krakowie, a od r. 1921 jest członkiem Wydziału II Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie.

Ogłosił drukiem:

1. Przyczynek do znajomości fauny kredowej w Miałach pod Grodnem (na Litwie) *Spraw. Kom. Fizjograf. Akad. Um.*, Kraków, 1909. Po franc., *Sur la faune crétacique de Miały près Grodno*, *Bull. Acad. Sc.*, Cracovie, 1909. — 2. Warstwy podredenowskie w Dąbrowskiem Zagłębiu węglowym, *Przegląd Górniczo-Hutniczy*, 1913. — 3. Sur l'âge des couches houillères du bassin carbonifère de Cracovie, *Bull. Acad. Sc.*, Cracovie, 1913. — 4. Próba charakterystyki paleobotanicznej Dąbrowskiego Zagłębia węglowego, *Prace Wydziału III Tow. Nauk. Warszawskiego*, 1915. — 5. Flora węglowa Polski. Cz. I Lepidodendrony, *Paleontologia ziem polskich*, Warszawa, 1919. — 6. Wapień muszlowy nad Kamienną, *Prace Zakładu Geologicznego U.S.B.*, Wilno, 1924. — 7. Rys geologiczno-morfologiczny Wilna, *Ziemia*, 1922. — 8. Kra jurajska w dyluwjum Puskarni pod Wilnem i głębokie wiercenie w Wilnie, *Roczn. Pol. Tow. Geologicznego*, 1925. — 9. Studja nad dyluwjum doliny Niemna, *Prace Zakładu Geologicznego U. S. B.*, 1927. — 10. Dyzlokacja Grodzieńska, tamże, 1929. — 11. Fizjografia województwa wileńskiego, w księdze zbiorowej *Wilno i Ziemia Wileńska*, t. I, 1930.

Dr. Jan Weyssenhoff, urodził się 27 listopada 1889 r. w Warszawie. Do szkół średnich uczęszczał w Krakowie, a mianowicie do II szkoły realnej, w której uzyskał maturę w r. 1907. W dwa lata później uzupełnił tę maturę do t. zw. matury gimnazjum realnego i zapisał się na wydział filozoficzny Uniwersytetu Jagiellońskiego, gdzie początkowo studjował matematykę, a potem fizykę. W pracowni prof. M. Smoluchowskiego rozpoczął pracę doktorską nad przewodnictwem cieplnem wody. Następnie przeniósł się na Uniwersytet w Zurychu, gdzie uzyskał w r. 1916 stopień doktora filozofii na podstawie rozprawy teoretycznej p. t. „Anwendung der Quantentheorie auf rotierende Gebilde und auf die Theorie des Paramagnetismus”. W r. 1918 pełnił obowiązki asystenta Politechniki zurychskiej, a w r. 1921 habilitował się na wydziale filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, uzyskując *veniam legendi* z zakresu fizyki doświadczalnej i teoretycznej. W roku 1922 został powołany na stanowisko profesora nadzwyczajnego fizyki teoretycznej na wydziale matem.-przyrodn. U. S. B. w Wilnie.

Ogłosił drukiem:

1. Anwendung der Quantentheorie auf rotierende Gebilde und die Theorie des Paramagnetismus, *Annalen der Physik*, 1916. — 2. Über die Reflexion von Quecksilbermolekülen bei Gold bei tiefen Temperaturen, tamże, 1919. — 3. Betrachtungen über den Gültigkeitsbereich der Stekesschen und der Stekes-Cunninghamschen Formel. I Hydrodynamischer Teil. tamże, 1920. — 4. On the Laws of Brownian Motion and Stekes' Law, *Bull. Ac. Sc.*, Cracovie, 1925. — 5. Polare und axiale Vektoren in der Physik, 1928. — 6. Komentarze do teorii względności, cz. I, *Sprawozd. i Prace Polsk. Tow. Fiz.*, 1928. — 7. Projekt terminologii mechaniki punktów materialnych i brył. Część I, tamże, 1929.

Jan Marszałkowicz, urodził się 5 czerwca 1868 r. w Wojakowej, w województwie krakowskim. Po ukończeniu gimnazjum w Nowym Sączu w roku 1887, studjował na uniwersytetach w Gracu, Halle i Krakowie, studia uniwersyteckie ukończył w roku 1893, składając egzamin dyplomowy na studjum rolniczem Uniwersytetu Jagiellońskiego. W latach 1893—1901 pracował na roli w pow. limanowskim, poświęcając wiele czasu pracy społecznej. Od r. 1901 do r. 1911 pełnił obowiązki inspektora hodowlanego w Towarzystwie Gospodarczem Lwowskim, co dało mu możność prowadzenia porównawczych badań nad hodowlą w Polsce, Oldenburgu, Fryzji wschodniej, Holandji, Danji, Szwecji i Szwajcarii, a rezultatem tych badań było napisanie kilku książek fachowych. W roku 1907 uzyskał mandat na Sejm z kurji gmin wiejskich powiatu limanowskiego. W latach 1911—1913 prowadził studia nad bydłem polskim w Mińszczyźnie w charakterze konsulenta Towarzystwa Rolniczego w Mińsku Litewskim. W r. 1913 objął obowiązki kierownika działu rolnego w Zarządzie głównym Tow. Kółek Rolniczych, a w latach 1914—1915 był dyrektorem Związku Handlowego Kółek Rolniczych. W okresie 1915—1918 pełnił obowiązki delegata rolniczego i żywnościowego z ramienia starostwa we Lwowie.

W r. 1924 powołany został w charakterze profesora kontraktowego na studjum rolnicze Uniwersytetu Stefana Batorego, ze stanowiska tego zrezygnował w roku 1928.

Ogłosił drukiem:

1. *Postępy hodowli*, Lwów, 1903. — 2. *Zagadnienia hodowlane ostatniej doby*, Lwów, 1904. — 3. *Indywidualne żywienie krów dojnych*, Lwów, wyd. 1 1906. wyd. 5 1922. — 4. Wieviel Gram verdaulicher Proteinstoffe werden zur Production eines Kilograms Kuhmilch verbraucht? *Zeit. f. Landwirtschaftliche Versuchswesen in Österreich*, 1908. — 5. *Dwie normy wychowu cieląt*, Studjum hodowlane, 1911. — 6. *Wytyczne drogi dla polskiej produkcji rolniczej*, Kraków, 1912. — 7. *Zagadnienia Hodowlane*, Lwów, 1927. — 8. *Produkcja mleka przemysłem rolnym*, *Przegląd Hodowlany*, 1929.

Szereg prac w rocznikach pism fachowych: *Tygodnik Rolniczy*, *Rolnik i Hodowca*, *Zeitschrift für d. Landw. Versuchswesen*, *Wiener Landw. Zeitung*, *Tygodnik Rolniczy* (wileński), *Przegląd Hodowlany*.

3. ZASTĘPCY PROFESORÓW I DOCENCI

Wacław Łastowski, urodzony w Lelikańcach, ziemi wileńskiej, w r. 1880, uczęszczał do gimnazjum w Wilnie, maturę uzyskał w Słucku. W r. 1905 ukończył Instytut Rolniczy w Puławach ze stopniem uczonego agronoma I stopnia. Od r. 1906 do r. 1908 pracował we własnym majątku Kozerowszczyźnie w pow. oszmiańskim, gdzie założył własnym sumptem pole doświadczalne i rozpoczął prace nad ulepszeniem żyta, oraz studiował stosunki fizjograficzne Wileńszczyzny. W 1909 r. odbył w celach naukowych wycieczkę do Czech i Saksonji, kilka miesięcy pracował na stacji doświadczalnej w Tarancie, a w r. 1910 na stacji rolniczej w Sobieszynie. Pozatem zwiedził szereg stacji rolniczych w Polsce i Rosji. W tymże roku powołany został przez Wileńskie Towarzystwo Rolnicze na kierownika i organizatora stacji doświadczalnej w Bieniakoniach, a w trzy lata później założył sieć stacji pól doświadczalnych na Wileńszczyźnie. Stanowisko kierownika stacji w Bieniakoniach zmuszony był opuścić w r. 1915 na mocy rozkazu władz rosyjskich i udać się do Rosji. Podczas pobytu w Rosji pracował w ministerstwie rolnictwa i ministerstwie aprowizacji nad kwalifikowaniem ziarna (magazynowanie i ochrona ziarna przed szkodnikami, budowa suszarni, zaopatrywanie organizacji aprowizacyjnych w aparaty i chemikalia). W r. 1920 był kierownikiem pododdziału hodowli roślin Instytutu w Bydgoszczy, w tymże roku wrócił na dawne stanowisko kierownika stacji w Bieniakoniach. Poza pracą fachową bierze czynny udział we wszystkich poczynaniach społecznych, zmierzających do podniesienia rolnictwa na kresach wschodnich. W czasie od r. 1922 do r. 1928 sprawuje godność prezesa wileńskiego Związku Kółek Rolniczych, jest członkiem rady wileńskiego Towarzystwa Rolniczego, bierze udział w pracach Ministerstwa Rolnictwa. W r. 1928 zostaje powołany na stanowisko zastępcy profesora szczegółowej uprawy roli na studjum rolniczym U. S. B.

Ogłosił drukiem:

1. Doświadczenia z kartoflami, *Wilenszka Sielskoopytaja Stacja*, 1914. —
2. Doświadczenia ze zbożem, tamże, 1914. — 3. Dobór odmian zbóż dla Wileńszczyzny, *Wil. St. Doświadcz. w Bieniakoniach*, 1922. — 4. Wyniki doświadczeń z odmianami ziemniaków, przeprowadzonych w r. 1921/22, tamże, 1923. — 5. Wyniki doświadczeń z odmianami owsa, jęczmienia i żyta, tamże, 1926. — 6. Wyniki doświadczeń z ziemniakami w r. 1923, tamże, 1926. — 7. *Sprawozdanie z działalności Wileńskiej Stacji Rolniczej z r. 1926/27*, Warszawa, 1928. — 8. Warunki występowania rdzy na owsach, *Wil. St. Roln. w Bieniakoniach*, 1928.

Dr. Jan Prüffer, urodził się 7 marca 1890 r. w majątku Bołkunach, pow. drohiczyńskim, na Polesiu. Po ukończeniu w r. 1909 gimnazjum

polskiego w Częstochowie zapisał się na wydział filozoficzny Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, na którym studjował od roku 1909 do r. 1914. W czasie między r. 1914 a 1917 pracował jako nauczyciel przyrody w gimnazjach częstochowskich, a w jesieni 1917 roku wrócił do Krakowa, gdzie pod kierunkiem prof. M. Siedleckiego podjął na nowo przerwane podczas wojny prace naukowe.

W marcu 1918 r. został młodszym asystentem (demonstratorem) przy zakładzie zoologicznym Uniw. Jagiell., a jednocześnie asystentem przy Krajowej Stacji dla badania szkodników zwierzęcych na roślinach. Dn. 20 grudnia 1918 r. został powołany na współpracownika komisji fizjograficznej Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, a w r. 1919 został asystentem starszym przy katedrze zoologii na Uniw. Jagiell. W roku 1920 otrzymał stanowisko kierownika technicznego Krajowej Stacji dla badania szkodników na roślinach w Krakowie. W czerwcu 1921 r., po przedłożeniu rozprawy p. t. „Przegląd motyli okolic Krakowa” i po złożeniu egzaminów ścisłych, uzyskał na wydziale filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie stopień doktora filozofii. Dn. 17 listopada 1920 r. powołany został na współpracownika komisji fizjograficznej Polskiej Akademii Umiejętności, a w jesieni tegoż roku objął stanowisko kustosa działu entomologicznego w Państwowym Muzeum Zoologicznym w Warszawie. Podczas pobytu w Warszawie w ciągu drugiego semestru 1920/21 r. wykładał entomologję stosowaną na wydziale leśnym Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego.

Od stycznia 1922 roku został powołany na stanowisko zastępcy profesora na katedrze zoologii i na kierownika zakładu zoologicznego U. S. B. W roku 1925 wyjeżdżał w celach naukowych do Paryża oraz do stacji zoologicznej w Villefranche-sur-mer, gdzie pracował przez dwa miesiące. Na drodze powrotnej zwiedził zakłady biologiczne we Florencji. We wrześniu 1927 r. zwiedzał zakłady biologiczne i muzea na Węgrzech, biorąc udział w XI Międzynarodowym Kongresie Zoologicznym w Budapeszcie. W roku 1928 zapoznał się z zakładami i instytucjami biologicznymi w Brnie, Pradze, Zagrzebiu, Splicie i Lublanie.

Od czerwca 1928 r. obok zajęć na Uniwersytecie pełni obowiązki przewodniczącego kierownika działu entomologicznego przy stacji ochrony roślin w Wilnie.

Ogłosił drukiem :

1. O nowych aberracjach *Agrotis pronuba* L. i *Lythria purpuraria* L. oraz o nowych formach gatunków *A. hyperantus* L., *C. ipsis* L. i *B. piniarius* L., *Rozpr. Ak. Um.*, 1914. —
2. Metody i wartość badań fizjograficznych, *Wszechświat*, 1914. —
3. Materiały do fauny łuskooskrzydłych okolic Częstochowy, *Pam. Fizjogr.*, 1914. —
4. Z badań nad zależnością barwy skrzydeł motyli od kształtu łusek, *Rozpr. Ak. Um.*,

1916. — 5. Przyczynek do fauny łuskoskrzydłych okolic Zwierzyńca Lubelskiego, *Pam. Fizjogr.*, 1917. — 6. Z biologii muchy *Bibio hortulanum* L., *Miesięcznik Sadowniczo-ogrodniczy*, 1918. — 7. Przegląd motyli większych okolic Krakowa, *Spraw. Kom. Fizj. Ak. Um.*, 1918. — 8. Z obserwacji nad szkodnikami wiosennymi ogrodów, położonych koło budynków sanitarnych na Prądniku Białym pod Krakowem, *Miesięcznik Sadow.-ogrodn.*, 1918. — 9. Materiały do fauny łuskoskrzydłych okolic Częstochowy, II, *Pam. Fizjogr.*, 1918. — 10. Wykaz ważek okolic Częstochowy, tamże. 11. *Aeromyza rumicis* L. ab. *polonica* ab. nov., *Bull. Ac. Sc.*, Cracovie, 1918. — 12. Beobachtungen über die postembryonale Entwicklung des in Sauerstoffatmosphäre gerüchteten Schwammspinners (*Lymatria dispar* L.), tamże, 1919. — 13. Materiały do fauny ważek południowo-zachodniej Polski, *Spraw. Kom. Fizjogr.*, 1920. — 14. Neue melanotische Form von *Vanessa io* L. *Bull. Ac. Sc.*, Cracovie, 1920. — 15. Polskie formy *Parga aegeria*, I, *Rozpr. Ak. Um.*, 1920. — 16. Spis motyli peruwjańskich, zebranych przez ekspedycję Jana Sztolcmana i Konstantego Jelskiego, cz. I, *Archiwum nauk biol. Tow. Nauk. Warsz.*, 1922. — 17. Nowe formy motyli peruwjańskich, tamże. — 18. Über neue Aberrationen von *S. briseis* L., *C. pamphilus* L., *L. bellargus* L., *O. plumbaria* F. und *L. unidentaria* H., *Prace zool. Państw. Muzeum Przyr.*, 1922. — 19. *Neuronia phalenoides*, nowy gatunek chrzączki dla fauny ziem polskich, tamże. — 20. Przyczynek do znajomości motyli puszczy Białowieskiej, *Polskie Pismo Entomol.*, 1923. — 21. *Krótki zarys owadoznawstwa*, (przy współudziale D-ra J. Zaćwilichowskiego i Sz. Tenenbäuma), Warszawa, 1923. — 22. Masowy pojaw strygonii chojnowki w okolicach Wilna, *Tyg. Roln. Wileński*, 1923. — 23. Studja nad motylami Tatr polskich, *Spraw. Kom. Fizjogr. Ak. Um.*, 1923. — 24. Materiały do fauny motyli okolic Krakowa, tamże. — 25. Z badań nad wileńskimi formami zalotek (*Leucorchinia*), *Prace Wydziału II Tow. Przyj. Nauk w Wilnie*, 1923. — 26. Études lépidoptérologiques du massif polonais des Tatra, *Bull. Ac. Sc.*, Cracovie, 1922. — 27. *Panorphae-wojsilki*. Podręcznik do zbierania i konserwowania zwierząt, zes. 5, Warszawa, 1923. — 28. *Lepidoptera-Motyle*, tamże, 1923. — 29. Observations et expériences sur les phénomènes de la vie sexuelle de *Lymatria dispar* L., *Bull. Ac. Sc.*, Cracovie, 1923. — 30. Zjawiska wabienia samców przez samice u *Brudnicy nieparki*, *Prace Wydziału II Tow. Przyj. Nauk w Wilnie*, 1924. — 31. Materiały do fauny motyli Polski (wraz z W. Niesiołowskim), *Polskie Pismo Entomol.* 1923. — 32. Przyczynek do znajomości mszycy wełnistej w Polsce, *Choroby i szkodniki roślin*, Warszawa, 1925. — 33. Badania nad unerwieniem i narządami zmysłowymi rożków i skrzydeł u *Saturnia pyri* L. w związku ze zjawiskiem wabienia samców przez samice, *Prace Wydz. II Tow. Przyj. Nauk w Wilnie*, 1927. — 34. Przyczynek do znajomości motyli północno-wschodniej Polski, tamże. — 35. *Larentia alchemillata* L. ab. *mokrzejki* ab. nov. *Polskie Pismo Entomol.*, 1927. — 36. W sprawie badań nad motylami Tatr polskich, *Kosmos*, 1928. — 37. O program badań faunistycznych, *Wszechświat*, 1928. — 38. Untersuchungen über die Innervierung der Fühler bei *Saturnia pyri* L., *Zoologische Jahrbücher*, 1929.

Dr. Paweł Radziszewski, urodził się 30 czerwca 1890 roku w Strykowie, ziemi piotrkowskiej. Do roku 1905, to zn. do strejku szkolnego, uczęszczał do gimnazjum rządowego, po strejku szkolnym przeniósł się do 8-o klasowego gimnazjum filologicznego w Warszawie (Szkola ziemi mazowieckiej), które ukończył w r. 1911. W tymże roku zapisał się na wydział filozoficzny Uniw. Jagiell. w Krakowie, poświęcając się studjom przyrodniczym. Od października 1916 roku do października

1918 r. był asystentem Komisji Naukowej Lubelskiej. W roku 1920 uzyskał na Uniwersytecie Jagiellońskim stopień doktora filozofii na podstawie pracy p. t. „O granicie nitrzańskim i małokarpackim”, wykonanej w zakładzie mineralogicznym Uniw. Jagiell. Od 8 lipca 1921 r. do 1-go marca 1926 roku pełnił obowiązki starszego asystenta Państwowego Instytutu Geologicznego, poświęcając się badaniom skał krystalicznych Wołynia. W r. 1924 zwiedził Finlandję w celu zapoznania się na miejscu ze skałami krystalicznymi tego kraju. W styczniu 1926 roku powołany został na stanowisko zastępcy profesora mineralogii na wydziale matem.-przyrodn. U. S. B. oraz na kierownika zakładu mineralogicznego. Wiosną 1929 r. habilitował się na wydziale filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, uzyskując *veniam legendi* z mineralogii i petrografii. Habilitacja ta została uchwałami Rady wydziału i Senatu przeniesiona na wydział matematyczno-przyrodniczy U. S. B.

Ogłosił drukiem:

1. O granitach karpackich, *Prace Państw. Inst. Geolog.*, 1924. — 2. Opis mikroskopowo-petrograficzny skał krystalicznych wołyńskich na południe od rzeki Słucz, *Sprawozd. Państw. Instyt. Geolog.*, 1925. — 3. Granit z Korca i granityt z Ośnicka na Wołyniu, tamże, 1928. — 4. Przyczynek do petrografii dolnego kambru we wschodniej części gór Świętokrzyskich, tamże, 1928. — 5. Sprawozdanie z badań petrograficznych, wykonanych w r. 1922 w północno-zachodniej części krystalicznej płyty wołyńsko-ukraińskiej, *Posiedz. Państw. Inst. Geolog.*, 1923. — 6. Sprawozdanie z badań petrograficznych na obszarze skał krystalicznych wołyńskich na południe od rzeki Słucz, tamże, 1924. — 7. Sprawozdanie z badań petrograficznych na obszarze skał krystalicznych Wołynia na południe od rzeki Słucz, tamże, 1925. — 8. Sprawozdanie z badań petrograficznych na obszarze skał krystalicznych na Wołyniu na północ od rzeki Słucz, tamże, 1926.

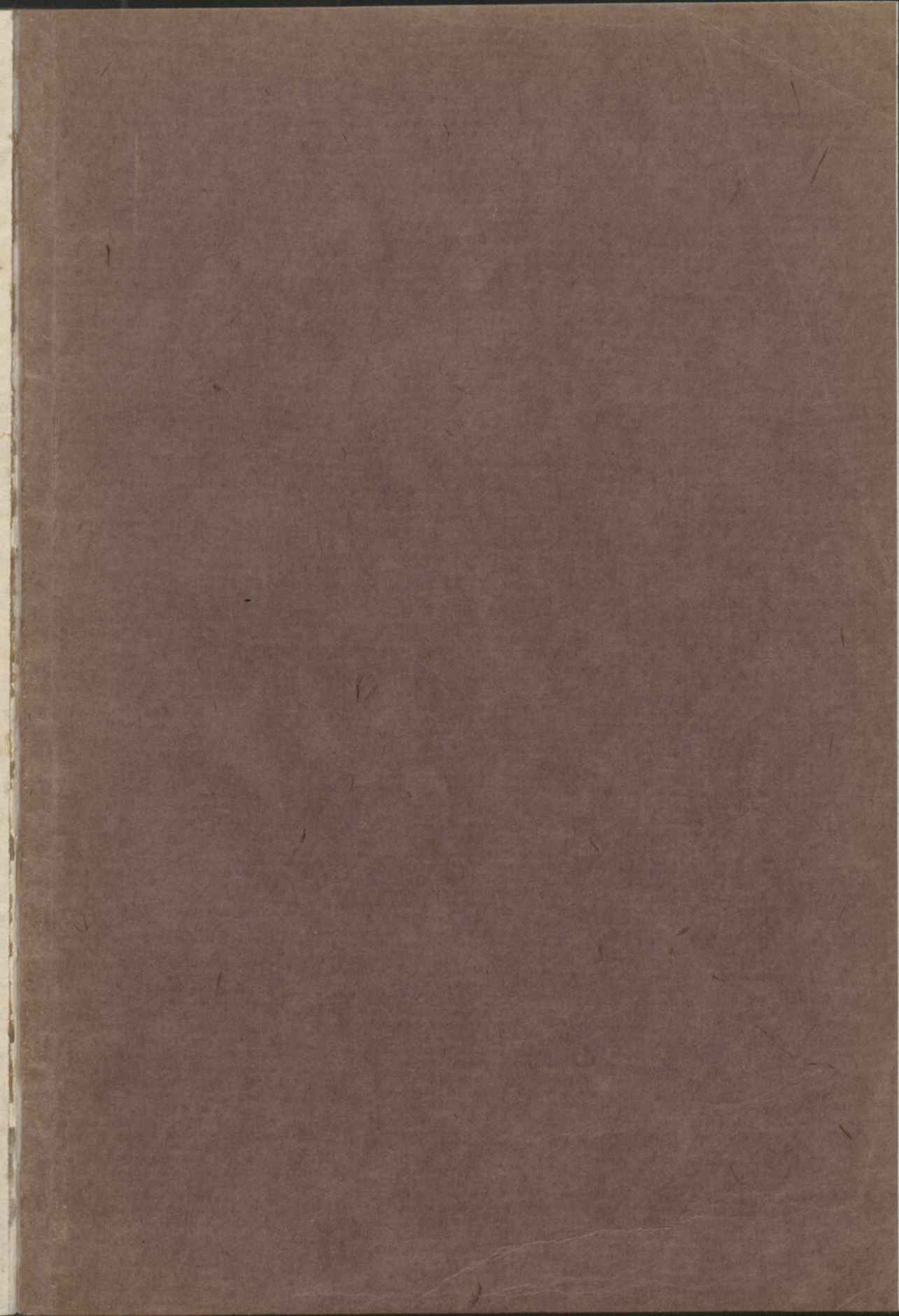
Dr. Wacław Staszewski, urodzony w r. 1892 w Warszawie, uczęszczał tamże do szkół średnich: do r. 1905 do V gimnazjum rządowego, a następnie do gimnazjum jen. P. Chrzanowskiego. Po otrzymaniu matury w r. 1910 rozpoczął studia uniwersyteckie w Krakowie, po upływie roku przeniósł się do Getyngi, gdzie studjował w latach 1911/12 i 1912/13. W r. 1913/14 wrócił do Krakowa pod kierownictwo prof. M. Smoluchowskiego. Po rocznej przerwie, spowodowanej warunkami wojennymi, kontynuował studia w Krakowie, pracując w dziedzinie elektroosmozy. Od r. 1915 pełnił obowiązki demonstratora przy katedrze fizyki doświadczalnej. Jesienią r. 1917 uzyskał doktorat filozofii, poczem przeniósł się do Warszawy na stanowisko starszego asystenta Politechniki. W roku akad. 1919/20 spędził za urlopem kilka miesięcy na University College w Londynie w pracowni prof. W. H. Bragga. Powołany w maju 1921 r. na stanowisko zastępcy profesora U. S. B., wykładał mechanikę teoretyczną i matematykę dla przyrodników. W r. 1925 opuścił zajmowane stanowisko, przenosząc się do szkolnictwa średniego. Od wiosny

1926 r. prowadzi wykłady zlecone z mechaniki teoretycznej na wydziale matematyczno - przyrodniczym U. S. B.

Ogłosił drukiem :

1. Messungen von elektroosmotischen Spannungen in schlecht leitenden Flüssigkeiten, *Bull. Acad. Sc.*, Cracovie, 1917. — 2. Beitrag zur Kenntniss elektrischer Doppelschichten, tamże, 1917. — 3. Przyrząd do badania swobodnego spadku ciał, *Fizyka i Chemja w Szkole*, t. I. — 4. Anschaulicher Beweis des Coriolischen Satzes, *Phys. Ztschr.*, XXIX, 1928. — 5. Wykład zasad dynamiki w szkole średniej, *Fizyka i Chemja w Szkole*, t. II. — Nadto współpracował nad przygotowaniem piątego wydania *Zasad Fizyki* A. Witkowskiego, t. I, Warszawa, 1929.

336 157

30

Biblioteka Główna UMK

300043789401